

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1927.

Andra kammaren.

Nr 24.

Lördagen den 23 april.

Kl. 11 f. m.

Förhandlingarna leddes vid detta sammanträde av herr förste vice talman.

§ 1.

Ordet lämnades på begäran till

*Svar å
interpellation.*

Chefen för socialdepartementet herr statsrådet **Pettersson**, som anförde: Herr förste vice talman! Med kammarens tillstånd har herr Sjöström till mig rikstat följande frågor:

1. Anser herr statsrådet att arbetslöshetskommissionens nuvarande sätt att sköta sin uppgift står i överensstämmelse med dess uppdrag och av riksdagen lämnade direktiv?

2. Anser herr statsrådet att de bördor, som genom arbetslöshetskommissionens på senare tid inslagna metoder påläggas kommunerna, vara rätt avvägda med hänsyn till statens och kommunernas förmåga att bära den samlade bördan av arbetslöshetshjälpen?

3. Om avseende fästes vid de faktiska förhållandena ämnar herr statsrådet omedelbart vidtaga sådana åtgärder, som äro behövliga för att bringa rättelse till stånd och återföra den statliga arbetslöshetshjälpen till de normer, som från början varit för densamma uppdragna, och som kunna vara ägnade att bringa de arbetslösa nödig hjälp utan att kommunerna påläggas ruinerande bördor?

Interpellantens mening är uppenbarligen att arbetslöshetskommissionen vid utförande av sitt uppdrag icke ställt sig till efterrättelse de därför givna, av riksdagen godkända direktiv. Vid besvarandet av interpellantens samtliga frågor kommer jag därför att inskränka mig till en undersökning huruvida denna mening är riktig eller ej, och jag finner således ej anledning att inlåta mig på spörsmålet om eventuella ändringar i de nu gällande direktiven.

Interpellantens kritik och överhuvud all kritik, som under denna vinter riktats mot den statliga hjälpverksamheten, torde kunna sammanfattas i fyra punkter:

- 1) Hjälpåtgärderna ha erhållit en allt för ringa omfattning.
- 2) Lönerna vid statens nödhjulsarbeten ha varit otillräckliga.
- 3) Förläggningsanordningarna vid samma arbeten ha visat sig bristfälliga.
- 4) Arbetslöshetskommissionen har flyttat över en allt för stor del av kostnaderna för de arbetslösa på kommunerna.

Jag skall här till granskning upptaga var och en av dessa fyra anmärkningar och får därvid samtidigt tillfälle att granska de sakuppgifter, från vilka interpellanten utgått vid framställande av sina frågor och önskemål.

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Allt ifrån den tidpunkt, då staten mera positivt trädde in för hjälpåtgärder till förmån för de arbetslösa, har den frågan varit föremål för övervägande, *huru långt staten skäligen borde sträcka sitt bistånd*. Frågan blev aktuell framför allt under depressionskrisens starkaste påfrestningar, åren 1921—1923. På grund av massarbetslösheten fann sig staten då nödsakad att bispunga kommunerna i mycket större omfattning, än som tidigare skett, och att därvid bereda de arbetslösa en mera effektiv hjälp än den kommunerna med sina begränsade resurser förmådde lämna. Dock fann arbetslöshetskommissionen det även under krisåren nödvändigt att hålla hjälpverksamheten inom vissa gränser. Denna politik förestavades lika mycket av hänsynen till beloppet av disponibla anslag som av den allmänt omfattade meningen, att hjälp endast borde ifrågakomma till kommuner, som lade i dagen verklig vilja till noggrann prövning av de arbetslösas hjälpbehov.

Under vissa månader vintern 1922 nådde visserligen den rent statliga hjälpen till de arbetslösa en av de utomordentliga förhållandena betingad avsevärd omfattning, men nästan omedelbart efter det att arbetslösheten kulminerat, vidtogos med den dåvarande regeringens goda minne och utan att några erinringar häremot framställdes i riksdagen vissa åtgärder, som betydligt inskränkte den statliga hjälpens dimensioner. Under år 1923 voro siffrorna till följd av krisens efterverkningar ännu jämförelsevis höga. Men från och med år 1924 har statens hjälp till de arbetslösa i allmänhet icke omfattat mer än 20 å 30 % av de anmälda hjälpsökande under vintermånaderna, och under den mildare årstiden hava än färre arbetslösa blivit omhändertagna av arbetslöshetskommissionen. Sistnämnda förhållande har funnit sin förklaring däri att den öppna arbetsmarknaden under sommar och höst erbjuder åtskilliga arbetstillfällen, som man velat förmå de arbetslösa att uppsöka och utnyttja.

Emellertid synes man icke rimligen böra vid ett bedömande av den statliga hjälpverksamhetens nuvarande omfattning jämföra de aktuella siffrorna med dem, som härröra från vare sig massarbetslöshetens epok 1921—1922 eller åren 1923—1924. Under sistnämnda period rönt nämligen statens hjälpverksamhet inverkan av den då tilltänkta avvecklingen av verksamheten. Det torde fördenskull vara riktigast att vid en analys av kritiken mot den nuvarande hjälpverksamhetens förment knappa omfattning taga i sikte de förhållanden, som varit gällande under åren 1925, 1926 och 1927 eller de år, under vilka den arbetslöshet, som det allmänna haft att bekämpa, varit någorlunda ensartad och i huvudsak berört grovarbetarna, överskottsbeståndet av arbetslösa inom vissa industrier samt de yngre arbetarna. Jag har vid jämförelsen ansett lämpligt att utvälja uppgifter för den första månaden i varje kvartal resp. år, vilka siffror samtidigt avspegla läget vid de olika årstiderna. Uppgifterna avse antalet av de vid statliga och statskommunala arbeten anställda.

	1 9 2 5		1 9 2 6		1 9 2 7	
	Antal hjälpta	% av hela ant. arbl.	Antal hjälpta	% av hela ant. arbl.	Antal hjälpta	% av hela ant. arbl.
Januari	2,497	12.1	4,031	17.7	5,146	18.7
April	4,170	26.2	4,997	30.1	—	—
Juli	2,387	25.3	2,464	22.7	—	—
Oktober	2,066	15.7	2,242	14.4	—	—

Denna sammanställning kan lämpligen utökas med numera tillgängliga uppgifter jämväl om antalet av staten hjälpta vid månadsskiftet *februari—mars*

1927, då siffrorna voro resp. 6,223 och 24.5. De i tablån anförda siffrorna giva ju vid handen, att några större förändringar i fråga om hjälpens omfattning icke förekommit under åren 1925—1927, men att en mindre *vidgning* av hjälpåtgärderna likväl ägt rum under detta år, såväl i absoluta tal som i procent uträknat, nämligen i januari i år 5,146 man mot 4,031 man i januari 1926 resp. 18.7 % i januari 1927 och 17.7 % i januari 1926. De siffror, som inregistrera läget vid månadsskiftet februari—mars i år, angiva även, att hela antalet hjälpta år 1927 (6,223 man) är större än vid motsvarande tidpunkt 1926 (5,304 man) och att jämväl de hjälpta i år äro procentuellt något flera än vid samma tidpunkt i fjol: 24.5 % mot 23.8 %.

De sifferuppgifter rörande statens hjälp till kommunernas arbetslösa, som arbetslöshetskommissionen månatligen meddelar socialdepartementet och vilka även interpellanten åberopat, giva emellertid icke en fullt riktig föreställning om den statliga hjälpverksamhetens betydelse för kommunerna och de arbetslösa. Siffrorna angiva nämligen endast antalet av dem, som *mottagit* hänvisning till statliga nödhjulsarbeten, men utsäga ingenting om huru många arbetslösa, som erbjudits hjälp men vägrat acceptera sådan. Och dock gäller om åtskilliga kommuner, att deras arbetslösa icke tillfullo utnyttjat de platser, som ställts till förfogande. Ännu en viktig omständighet bör i detta sammanhang tagas i betraktande. När det exempelvis rapporteras, att hela antalet arbetslösa i landet vid månadsskiftet februari—mars 1927 uppgick till 25,400 personer och det vidare påvisas, att antalet av staten hjälpta arbetslösa uppgår till 24.5 % av dessa, måste ihågkommas, att *statlig* hjälp ingalunda ifrågasatts för samtliga dessa 25,400 personer. Det låter sig icke fastställa huru många av alla arbetslösa, som hos de olika kommunala organen hemställt om anställning vid statens nödhjulsarbeten, men vissa siffror äro dock tillgängliga, som kasta ljus över de förhållanden, vilka här blivit berörda.

Under tiden 1 november 1926—19 mars 1927 ha enligt en approximativ beräkning 5,181 platser vid statliga nödhjulsarbeten ställts till kommunernas förfogande, men endast 4,475 blivit utnyttjade. 706 platser hava sålunda under denna tid icke blivit besatta. Läggas härtill, att 1,391 arbetare under samma tid lämnat arbetsplatserna på grund av egen begäran eller av okänd anledning, ha sålunda mer än 2,000 arbetslösa avstått från den hjälp, som erbjudits. Huruvida dessa kunnat på egen hand reda upp sina svårigheter eller i sista hand fallit kommunerna till last eller omhändertagits av den enskilda välgörenheten, kan självfallet icke fastställas.

Av det sålunda anförda framgår, att den statliga hjälpverksamheten under det senaste året alldeles icke varit av mindre omfattning än under de närmast föregående åren utan att denna verksamhet tvärtom på senaste tiden, såväl absolut taget som i förhållande till de arbetslösas antal, något utvidgats. Att emellertid en ytterligare utökning av den statliga hjälpverksamheten till instundande höst kan bli nödvändig står för mig klart. Det synes mig nämligen vara önskvärt, att ett avsevärt större antal av de arbetaregrupper, för vilka nödhjulsarbetena enligt gällande direktiv äro avsedda, på därom framställd begäran erhålla platser vid dessa arbeten. Jag har också förvissat mig om att arbetslöshetskommissionen är beredd att för mötande av behoven igångsätta nya nödhjulsarbeten av betydande omfattning.

Jag vill i detta sammanhang fästa uppmärksamheten på att arbetslöshetskommissionen redan vid beräkningen av det för budgetåret 1927—1928 erforderliga anslaget till bekämpande av arbetslösheten ställt i utsikt, att staten under nämnda budgetår skulle nödgas träda in hjälpande i större utsträckning än tillförne samt att jag, såsom framgår av innevarande års statsverksproposition, just med hänsyn härtill ansett mig böra hos Kungl. Maj:t förorda, att

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Svar å
interpellation.
(Forts.)

för ifrågavarande ändamål hos riksdagen äskades ett så pass betydande anslagsbelopp som det i propositionen begärda eller 5,000,000 kronor.

Interpellanten åberopar, att, enligt hans förmenande med stort fog, klagomål anförts såväl mot den arbetsförtjänst som mot de villkor i övrigt, som erbjudas de vid statens nödhjulsarbeten anställda. Vad särskilt arbetsförtjänsten beträffar, får jag i anledning av de åberopade klagomålen anföra följande.

Redan då nödhjulsarbeten först anordnades under statens medverkan, fastslogs i fråga om arbetslönen den grundläggande regeln att densamma vid varje tillfälle på varje särskild ort skulle understiga den på den öppna marknaden gällande. I motsatt fall skulle nödhjulsarbetena komma att konkurrera med den privata företagsamheten om arbetskraften, vilket skulle leda till ohållbara konsekvenser. Den sålunda uppställda grundregeln har oavbrutet följts under kommissionens tidigare verksamhet och följes allt fortfarande. I skrivelse den 10 februari 1922 framhöll riksdagen vikten av att lönerna vid de statliga nödhjulsarbetena på de särskilda orterna smidigare än därför varit fallet anpassades efter den rådande lönenivån samt höll före, att arbetslöshetskommissionen för varje särskilt fall borde fastställa, med huru mycket en nödhjulsarbetares löneförmåner skulle understiga de löner, som vore gällande för grovarbetare på den öppna marknaden med skälig hänsyn därvid tagen till vederbörandes möjligheter att bereda sig uppehälle på den sålunda fastställda nödhjulslönen.

I enlighet med de sålunda givna direktiven har arbetslöshetskommissionen för varje kommun beräknat den i öppna marknaden gällande grovarbetarlönen samt i bestämt förhållande härtill fastställt den nödhjulsplön, som skulle vara gällande för resp. kommun. Tid efter annan har arbetslöshetskommissionen vidtagit revision av grovarbetarlönerna. Den senaste revisionen verkställdes på senhösten 1926. För närvarande är den högsta grovarbetarlönen beräknad till åtta kronor per dag och den lägsta till 3:50 kronor per dag. Motsvarande nödhjulsplöner äro 6:10 och 3:45 kronor per dag. Den högsta nödhjulsplönen understiger alltså resp. grovarbetarlön med 24 % medan den lägsta nödhjulsplönen uppgår i det närmaste till samma belopp som den där emot svarande grovarbetarlönen.

En sammanställning över medeldagsförtjänsten per 8 timmars effektiv arbetsdag månadsvis för samtliga i arbetslöshetskommissionens regi bedrivna arbeten under år 1926 (bortsett från flottledsarbetena i översta Norrland) ger följande siffror för envar månad:

	Medeldagsförtjänst Kr. per dag.
Januari	3: 66
Februari	3: 67
Mars	3: 81
April	3: 96
Maj	3: 95
Juni	3: 87
Juli	3: 88
Augusti	3: 87
September	3: 83
Oktober	3: 80
November	3: 82
December	3: 67

Medeldagsförtjänsten låg alltså något över 3:80 kr., motsvarande en medeldagstimpennning av cirka 45 öre vid ackordsarbete. Siffran är ju låg, men det

bör hållas i minnet, att arbetena till sin övervägande del kommo till utförande vid skogliga arbetsplatser å billiga orter, företrädesvis belägna inom delar av landet, där även den öppna marknadens lön icke mera avsevärt översteg den uppgivna medeldagsförtjänsten.

För att få en riktig uppfattning av lönesystemet vid nödhjälpsarbetena måste man även taga i betraktande de förmåner, som vid sidan av den direkta penninglönen komma nödhjälpsarbetarna till godo och som delvis icke äga motsvarighet i öppna marknaden. Sålunda bekostar arbetslöshetskommissionen arbetarnas resor till och som regel från arbetsplatsen. Vidare tillhandahåller arbetslöshetskommissionen kostnadsfritt bostad och vedbrand, sängar och sängutrustning samt vissa kokkärl o. d. Dessutom erhåller sjuk nödhjälpsarbetare på kommissionens bekostnad behövlig läkarvård, resor till och från läkare, medicin samt en sjukersättning, som utgår med 1:50 kr. per dag för icke familjeförsörjare och 2 kronor per dag för familjeförsörjare. Ersättning vid olycksfall utgår i enlighet med bestämmelserna i lagen om försäkring för olycksfall i arbete.

Utöver nödhjälpslönen kunna vidare familjeförsörjare efter beslut av hemortskommunen komma i åtnjutande av ett s. k. ortstillägg. Om en försörjningspliktig arbetslös person placeras vid ett nödhjälpsarbete, som bedrivs å en billigare ort än den, varest han är bosatt, kan han nämligen efter av hemortskommunen företagen behovsprövning tillerkännas ett s. k. ortstillägg, som högst uppgår till skillnaden mellan den för hemorten och den för arbetsplatsen fastställda nödhjälpslönen. Ortstillägget, som direkt tillställs dem, för vilka arbetaren är försörjningspliktig, har intill utgången av 1926 helt utgått av statsmedel. Från och med innevarande år förskottteras ortstillägget av arbetslöshetskommissionen men skall i sista hand bekostas av vederbörande kommun. Ortstilläggen kunna f. n. variera mellan 25 öre och 3:45 kr. per dag.

De statliga nödhjälpsarbetena bedrivs med allenast enstaka undantag såsom ackordsarbeten. Ackorden beräknas emellertid så, att vid genomsnittlig arbetsprestation den fastställda nödhjälpslönen skall kunna uppnås. Härvid tagas vederbörlig hänsyn till den omständigheten att vid nödhjälpsarbetena arbetsprestationerna av olika anledningar i allmänhet måste bli något lägre än vid arbeten i öppna marknaden. Nödhjälpsarbetarnas faktiska arbetsförtjänster ställa sig mycket olika. Det yrke vederbörande arbetare förut tillhört, spelar härvid en stor roll. Vana grovarbetare kunna naturligtvis i allmänhet komma upp till en högre arbetsinkomst än arbetslösa, vilka icke tidigare sysslat med grövre kroppsarbete. Det har emellertid uppgivits, att efter någon tids arbete denna skillnad plägar avsevärt utjämnas. I detta hänseende är även att märka, att kommunerna i åtskilliga fall till nödhjälpsarbete hänvisat arbetslösa, vilka på grund av allmän klenhet eller sjukdomar varit uppenbart odugliga att förrätta nödhjälpsarbete och vilka på grund härav måst efter företagen läkarundersökning hemsändas. För övrigt vill jag erkänna, att jag finner det svårt att bilda mig en fullt objektiv uppfattning om orsakerna till det i och för sig beklagliga förhållandet att åtskilliga nödhjälpsarbetares dagsförtjänst ställer sig exceptionellt låg. Till upplysning i saken vill jag emellertid meddela vad arbetslöshetskommissionen själv anfört i sin med anledning av interpellationen till mig avgivna förklaring.

»Undersökes lönematerialet närmare», säger arbetslöshetskommissionen, »träder det i dagen, att de lägsta inkomstsiffrorna, vilka bidraga till att pressa ned medelförtjänsterna, härröra just från de minoritetsgrupper bland nödhjälpsarbetarna, som äro missnöjets främsta tillskyndare. Det må nämligen här klart sägas ut, att det stora flertalet nödhjälpsarbetare ingalunda äro dåliga arbetare eller deltagare i det allmänna klandret av förhållandena vid nödhjälpsarbetena. De beklaga visserligen att förtjänstmöjligheterna äro beskurna, men

Svar å
interpellation.
(Forts.)

deras goda omdöme säger dem, att ett effektivt utnyttjande av de förtjänstmöjligheter, som erbjuda sig, ger den enskilde arbetaren ett vida större utbyte av anställningen än det sterila och urskilningslösa häcklandet av lönevillkoren och alla övriga förhållanden vid de statliga nödhjälpsarbetena. Kunde nödhjälpsarbetenas oförnöjdaste och i allmänhet även minst arbetsdugliga element utmönstras bland arbetarna, skulle förvisso en bättre anda på många håll bliva rådande och den goda ambition och arbetsduglighet, som kännetecknar det övervägande antalet nödhjälpsarbetare, få göra sig långt bättre gällande, även när det gäller möjlighet till uppnående av bättre förtjänster vid åtskilliga av arbetslöshetskommissionens arbetsplatser. Var och en, som haft någon erfarenhet av ackordssättningen vid jämförliga arbeten även på den öppna marknaden, torde för övrigt inse de särskilda svårigheter, som måste uppstå vid en dylik lönesättning vid nödhjälpsarbetena, där ju lönerna på grund av gällande direktiv måste hållas låga och det icke kan tolereras, att ackordstegringen drives över vissa gränser. Dessa svårigheter ökas ytterligare därav, att arbetslagen vid nödhjälpsarbetena äro ojämnt sammansatta. Vid statens nödhjälpsarbeten måste nämligen platserna stå öppna för alla slags arbetslösa, som ha fysiska förutsättningar för grovarbete, de må vara ambitiösa eller icke eller komma från vitt skilda yrkesområden. I allmänhet ha de ej heller någon större erfarenhet av och kännedom om det särskilda slag av arbete, som de bliva satta att utföra. Att nödhjälpsarbetena likväl hittills kunnat bedrivas så framgångsrikt som skett, trots de låga löner, som måste tillämpas, och under i stort sett gott samförstånd mellan arbetsledningen och den stora majoriteten av nödhjälpsarbetarna, och att verkligt produktiva värden kunnat genom nödhjälpsarbetena tillföras vårt land, det hör till nödhjälpsverksamhetens kreditposter, som man ofta förbiser vid kritiken av verksamhetens ofrånkomliga skuggsidor.

Då interpellanten i sin motivering anför en del uppgifter om löneförhållandena vid arbetsplatserna Glanshammarvägen i Örebro län och Falerumsvägen i Kalmar län och tydligen förmenar de meddelade siffrorna vara rätt typiska för de dåliga förtjänstmöjligheter, som för närvarande bjudas vid statens nödhjälpsarbeten, kan det vara skäl att något skärskåda dessa uppgifter.

Interpellanten framhåller, att tvenne arbetslösa stenhuggare från Bohuslän, som erhållit anställning vid den förstnämnda vägen (Glanshammar), före avresan blivit upplysta om att de såsom yrkeskunniga borde kunna räkna med att vid normal arbetsprestation förtjäna cirka 3:70 kronor per dag. Efter fjorton dagars anställning hade de emellertid endast kunnat utkvittera 15 kronor eller 7:50 per vecka och man. Till följd härav, uppges det, måste de sluta anställningen och återvända hem, eftersom arbetsförtjänsten icke ens räckte till att betala maten.

En av arbetslöshetskommissionen verkställd undersökning rörande de bohusländska nödhjälpsarbetarnas förtjänster under sistlidna februari månad, och som bl. a. även omfattar just de arbetare, vilka av interpellanten åsyftats, uppenbarar risken av att förlita sig på okontrollerade uppgifter.

Kommissionens undersökning omfattar 35 man, hemmahörande i Skee, Bro och Tanums socknar i Bohuslän. Dessa arbetares totalförtjänst under februari uppgick till 1,479:62 kronor. Deras medeldagsförtjänst per 8 timmar arbetsdag utgjorde 4:20 kronor eller 13 % mer än den för arbetsplatsen stipulerade nödhjälpslönen. Till deras förtjänster bör läggas värdet av lagbaspengar och undfången sjukersättning. Av de 35 arbetarna hade 7 man emellertid avgått redan i slutet av månaden, nämligen en från Bro och sex från Tanum. Den förstnämnda hade under 17 dagar arbetat tillhoppa 98.5 timmar och därvid kommit upp till en förtjänst av 57:59 kronor, motsvarande en me-

deltimförtjänst av 58 öre. De övriga sex från Tanum hade samtliga blott varit anställda i 12 dagar. Deras dagliga medeltimförtjänst hade uppgått till resp. 45 öre för en man och 41 öre för de övriga. Deras totala arbetsförtjänst under den korta anställningstiden hade utgjort lägst 14:25 kronor (en man) och högst 26:78 kronor (en man). De återstående 4 Tanumsbornas förtjänster lågo vid cirka 15 kronor. Emellertid är att märka, att sex av de sju omnämnda arbetarna dessutom under längre eller kortare tid hade åtnjutit sjukersättning. Undersökningen ådagalägger alltså, att av de 35 arbetare från stenhuggeridistriktet i Bohuslän, som under februari månad varit anställda vid Glanshammarvägen, endast fem stycken uppnådde förtjänster på cirka 15 kronor för arbetsperioden, att samtliga dessa hade anmält sig sjuka 3—5 dagar och under vissa av de övriga dagarna ej fullgjort hela 8-timmarsdagsverken, till följd varav de utfört egentligt arbete allenast under en tid av fem dagar och därunder, att fem stycken arbetare voro från en och samma kommun, Tanum, samt att dessa fem Tanumsbor alltså icke på något sätt kunna anses i fråga om arbetsförmåga eller arbetsförtjänst representativa för Glanshammarvägens bohuslänska nödhjälpsarbetare, bland vilka åtminstone 17 st. under februari månad kommo upp till förtjänster på 52 à 70 kronor.

De uppgifter, som interpellanten anført rörande löneförhållandena vid *Falerumsvägen*, kunna likaledes med stöd av objektiva fakta tillbakavisas. Interpellanten påstår, att arbetsförtjänsten varierade från 4 upp till 15 kronor per vecka, medan maten kostade 10 kronor. Dessa siffror giva emellertid, ryckta ur sitt sammanhang, icke någon riktig bild av det faktiska löneläget vid *Falerumsvägen*. Detta ernås endast, om lönerna ställas i relation till effektiv arbetstid och arbetsprestation. Det säger sig självt, att lönen måste bliva otillräcklig, om arbetstiden icke tillfullo utnyttjas och arbetsintensiteten är otillfredsställande. Att det brustit i dessa bägge hänseenden har kunnat konstateras vid verkställd inspektion av arbetsplatsen. En anmärkningsvärt dålig arbetsintensitet har speciellt kommit till synes vad beträffar de yngre arbetarna, medan detta däremot icke hade tillämpning på de äldre arbetarna, som för den skull också nästan undantagslöst uppnådde rimliga förtjänster. Interpellantens påstående, att veckoförtjänsten högst skulle ha uppgått till 15 kronor, vederlägges av uppgifterna om lagförtjänsterna under februari månad. Enligt kommissionens statistik, som grundar sig på de till nödhjälpsarbetarna faktiskt utbetalade lönerna, utgjorde dagsförtjänsten per 8 timmars arbetsdag lägst 1:68 kr. och högst 5:76 kr. Att det i något enstaka fall inträffat, att veckans totalinkomst blivit lägre än $6 \times 1:68$ kr., beror icke alls på löner eller prissättning utan på att arbetarna i dylikt fall ej arbetat full arbetstid, understundom ej lagt manken till och i vissa fall anmält sig sjuka större eller mindre del av veckan. Om arbetarna verkligen hållit 48 timmars arbetsvecka, hade minimiförtjänsten blivit 10:08 kr. och maximiförtjänsten 34:56 kr. per vecka, vilket i bägge fallen utgör mer än dubbelt så höga belopp, som de i interpellationen åberopade. De flesta arbetare vid *Falerumsvägen* uppnådde under februari månad dagsinkomster, varierande mellan 2 och 4 kr. Det är visserligen sant, att en del nykomlingar, framför allt yngre arbetare, torde hava haft svårt att i början, innan de erhållit någon vana vid arbetet, nå upp till den stipulerade förtjänsten, men under alla förhållanden hava de priser, som blivit satta och vilka vid inspektion befunnits i allmänhet vara mycket väl avvägda, räckt till för uppnåendet av tillräckliga förtjänster till täckandet av matkostnaderna. Priserna vid *Falerumsvägen* hava för övrigt stått i god relation till de priser, vilka förekomma vid arbetslöshetskommissionens övriga nödhjälpsarbeten, där det i allmänhet icke erbjudit större svårigheter för arbetarna att efter en kortare tids träning nå upp till avsedda förtjänster».

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Så långt arbetslöshetskommissionen. Av utredningen synes framgå, att de av interpellanten åberopade fallen av påfallande låga arbetsförtjänster icke kunna anses typiska ens för de arbetsplatser, från vilka de voro hämtade.

Med detta vill jag dock icke hava sagt, att det vid nödhjälpsarbetena tillämpade avlöningssystemet i allo skulle verka fullt tillfredsställande. Själv har jag under en inspektionsresa funnit att en lokal arbetsledning i ett fall vägrat utbetala fastställd sjukpenning till en sjuk nödhjälpsarbetare på den grund att denne häftade i skuld för förut bekommet förskott på avlöningen, vilket hade till följd att arbetaren blev alldeles utan medel under de dagar han låg sjuk. Ett sådan förhållande, som givetvis icke hade stöd i något direktiv från arbetslöshetskommissionens sida, anser jag anmärkningsvärt. Även anser jag det vara sannolikt, att, även om anledningen till den exceptionellt låga arbetsförtjänsten ofta må vara att söka i de utav arbetslöshetskommissionen anmärkta förhållandena, dock här och var fall förekommit, då nödhjälpsarbetare till följd av oriktig ackordssättning icke kunnat ernå en skälig arbetsinkomst. Det synes mig därför vara av synnerlig vikt, att den största omsorg ägnas åt fastställandet av ackorden — även i det avseendet, att desamma må bliva tillräckliga att vid normal arbetsprestation bereda arbetaren medel till hans utkomst. Några allmänna, för samtliga arbetsplatser gällande regler kunna emellertid i detta avseende näppeligen givas, utan det måste å varje särskild arbetsplats bliva vederbörande arbetslednings sak att med hänsyn till rådande terrängförhållanden och övriga omständigheter träffa det rätta samt, eventuellt, att under arbetets fortgång vidtaga påkallade jämkningar i de en gång bestämda ackordssatserna.

Givetvis är det också av vikt att från arbetslöshetskommissionens sida utövas en noggrann och fortlöpande kontroll över ackordssättningen och att därvid alla från arbetarhåll framställda anmärkningar bliva föremål för undersökning och prövning. Enligt vad jag under hand inhämtat från kommissionen, går också dess strävan ut på att, till förekommande av felaktiga ackordssättningar, vilka uppenbarligen äro till sina verkningar i hög grad beklagliga, göra denna kontroll allt mera tillförlitlig och effektiv.

Det ligger i öppen dag att frågan om nödhjälpsarbetarnas bostadsförhållanden måste på grund av arbetenas tillfälliga karaktär och de ständiga växlingar, arbetsstyrkan vid varje arbetsplats är underkastad, erbjuda betydande svårigheter.

Sjelva anskaffandet av bostäderna åligger i de fall, där nödhjälpsarbetena utföras för domänstyrelsens räkning, nämnda styrelse samt i övriga fall arbetslöshetskommissionen. Över allt, där så lämpligen kunnat ske, har man inkvarterat arbetarna i redan förut befintliga hus invid eller i närheten av resp. arbetsplatser. Sälunda är en betydande del av arbetarna inhyst i för ändamålet helt eller delvis förhyrda bondgårdar, torpstugor eller eljest tillgängliga, för bostadsändamål lämpade byggnader. I många fall har det emellertid visat sig nödvändigt att för arbetarna uppföra särskilda baracker. Beträffande dessa har interpellanten särskilt framställt anmärkningar mot förlägningsförhållandena i Skällås, Toared, Hult och Biskopstorp. Jag vill därför här meddela vad arbetslöshetskommissionen själv haft att anföra i anledning av dessa anmärkningar.

»Vad nu först angår bostadsfrågan vid Tönnersjöheden, önskar kommissionen framhålla följande.

Bostäderna äro givetvis av enklast möjliga typ och ha tidigare vidlåtits av vissa bristfälligheter. En del av de framställda anmärkningarna äro sålunda utan tvivel berättigade. Arbetsledningen håller dock före, att uttalandena i Göteborgsrapporten äro i hög grad överdrivna, grundade som de äro på en ytlig

konfrontation med arbetsplatsen. Inspektionen försiggick dessutom utan att Göteborgskommitténs delegerade sökt någon kännning under själva inspektionen med arbetsledningen, som självfallet kunnat lämna förklarande upplysningar. Det hade sålunda kunnat klargöras för den utsända delegationen, att exempelvis fukten huvudsakligen härrörde sig från arbetarnas ovilja mot effektiv vädring av lokalerna. Någon fukt har för övrigt ej förmärkts å väggarna i några av de lokaler, där sådan uppgivits vara framträdande. Anklagelsernas proportioner reduceras ytterligare av förste provinsialläkarens i Hallands län under tjänstemannaansvar avgivna yttrande efter den inspektion, han verkställt beträffande fyra av de bostadsbaracker, som kommissionen låtit utföra å Tönnersjöheden. Förste provinsialläkaren, som även tidigare under detta år besökt andra av nödhjulsarbetarnas förläggningar inom Hallands län, yttrar bl. a. följande i sitt den 9 mars 1927 dagtecknade yttrande.

Beträffande en bostadsbarack framhåller han, att ventilationen inom baracken sker genom dörren och ett fönster, som kan öppnas, samt genom ventiler i taket. Särskilt klädschåp finnes och matschåp i köket samt matkällare utanför baracken. Gott dricksvatten ligger inom räckhåll. Någon fukt i lokalen kunde icke bemärkas vid besöket. Tork- och tvättrum saknades. Om en annan barack upplyser han, att innertak samt tork- och tvättrum funnos i densamma. Med avseende på en tredje barack, som egentligen icke avsetts för nödhjulsarbetare utan för kronoparkens permanenta skogsarbetare, men i vilken likväl nödhjulsarbetare blivit inhysta, uttalar han, att bostaden är väl ombonad och försedd med nödiga uppvärmningsanordningar m. m. Slutligen påpekar han om en fjärde barack, att densamma består av ljusa bostadsrum med kakelugnar, särskilt kök, garderob och ventilerat skafferi. Såsom generellt omdöme uttalar förste provinsialläkaren, att om bostäderna också äro trånga och obekväma kunna de knappast vara annorlunda, då de i regel utgöra ett tillfälligt logi för arbetare. Därest vissa anordningar vidtoges såsom t. ex. anskaffning av luftventiler i vissa av lokalerna, innertak i en annan samt i allmänhet särskilda tvätt- och torkrum anordnades, hyste förste provinsialläkaren den mening, att ovan angivna, av honom inspekterade baracker fortfarande borde kunna användas till bostäder åt där förlagda arbetare. I sin nyss omnämnda rapport från ett tidigare besök i några andra förläggningar inom Hallands län giver förste provinsialläkaren jämväl uttryck åt sin uppfattning om bostädernas jämförelsevis primitiva natur, men tillägger samtidigt, att situationen skulle vara avsevärt bättre, om de till förläggningarna hänvisade arbetslösa lade sig vinn om större renlighet och snygghet.

De mot arbetslöshetskommissionen riktade förebråelserna för försummelser vid ordnandet av värdiga arbetarbostäder vid Tönnersjöheden måste följaktligen betraktas såsom i stort sett ogrundade. Ungefär detsamma gäller om flertalet klagomål mot kommissionens förläggningar. De äro i allmänhet mycket bättre än sitt rykte. Men naturligtvis har det kunnat inträffa, att en och annan bostadslägenhet ute i bygderna icke i allo hållit måttet.

När det understundom må ha brustit härutinnan på något ställe, bör dock hänsyn tagas till att ledningen ofta har kort tid på sig för anskaffandet av bostäder, och att det emellanåt blivit nödvändigt att logera in mera folk, än som ursprungligen avsetts. Den inkvartering, som numera bjudes nödhjulsarbetarna, måste likväl betraktas såsom i stort sett tillfredsställande och är i allmänhet ej sämre än den, varmed den öppna marknadens arbetare på liknande arbetsområden få låta sig åtnöja. Det må även erinras om, att arbetarna ej blott bo i provisoriskt uppförda bostäder utan också i avsevärd utsträckning bruka inkvarteras i bondgårdar, arbetarbostäder o. s. v. De upprepade undersökningar, vilka till följd av framställda klagomål gjorts på flera ställen, ha nästan

Svar å
interpellation.
(Forts.)

genomgående ådagalagt, att bostäderna varit av tillfredsställande beskaffenhet och anmärkningarna överdrivna eller obefogade. Många av dessa bostäder ha dessutom bebotts av nödhjälpsarbetare i flera år utan att desamma tidigare varit föremål för några klagomål. Där förbättringar emellertid påkallats, hava sådana omedelbart vidtagits. Skulle förhållandena för övrigt vara så dåliga, som det på sina håll förmenas, borde väl nödhjälpsarbetarna i allmänhet undfly arbetsplatserna. Detta är emellertid ingalunda händelsen, om det också kan uppvisas, att avgången från arbetsplatserna under detta år tidvis varit större än tidigare. I många fall har för övrigt antalet avgångna nödhjälpsarbetare, som i annat sammanhang också betonats, utgjorts av sådana ungdomar, vilka i allmänhet endast vistats under några dagar på arbetsplatserna och därvid vanligtvis vägrat att utföra något som helst arbete. Att de arbetslösa i det längsta draga sig för att begära hänvisning till statens nödhjälpsarbeten är en naturlig sak, som närmast beror på de lönevillkor, vilka måste tillämpas vid dylika arbeten. Däremot torde i allmänhet förläggningsförhållandena icke ha avhållit de arbetslösa från att mottaga anställning vid arbetena. Den av arbetslöshetskommissionen vintern 1926 verkställda undersökningen av nödhjälpsarbetarnas förhållanden gav i varje fall vid handen, att det bland nödhjälpsarbetarna under mars månad 1926 fanns över 1,500 st., vilka då innehaft anställning i mer än sex månader. Bland de arbetslösa har t. o. m. kunnat förmärkas en viss om också ej så starkt poängterad tendens att vilja hålla sig kvar vid nödhjälpsarbetena längre, än som kan anses önskvärt ur arbetskraftsrörlighetens synpunkt. Kommissionen har också under föregående år nödgats vidtaga vissa åtgärder för att från arbetena avskilja sådana arbetslösa, som alltför länge haft sysselsättning vid dessa. Skulle arbetsförhållandena ha varit så obekväma, som nu ofta göres gällande, torde knappast något behov av ett sådant hemsändande, varom här erinrats, ha förelegat.»

För att bilda mig ett eget omdöme rörande nödhjälpsarbetarnas bostäder har jag inspekterat över ett femtiotal förläggningar, däribland flera av dem vilka vid olika tillfällen föranlett klagomål från arbetarnas sida. Jag har därvid tillika genom samtal med arbetarna sökt göra mig underrättad om deras åsikter och önskemål rörande bostäderna. I stort sett syntes mig bostadsförhållandena ordnade så pass väl omständigheterna medgivit och icke lämna rum för några allvarigare *allmänna* anmärkningar. Särskilt gäller detta de fall, där arbetarna inkvarterats i bondgårdar, torpställen och dylika byggnader. Beträffande barackerna torde de äldre åtminstone från början hava varit behäftade med vissa brister, medan de senast uppförda i flera avseenden voro mera tillfredsställande. Man har här provat olika typer för att så småningom kunna nå fram till den för nödhjälpsarbetena bäst lämpade. Något mera utbrett missnöje med förläggningsförhållandena kunde jag icke förmärka. På många håll var man fullt belåten med bostäderna. På andra ställen påvisades däremot vissa brister. Sålunda förekom här och var, att taket var otätt, att några bräder i väggen eller golvet vore lösa, att en fönsterruta var sönder eller att spisen ej fungerade oklanderligt. I åtskilliga av dessa fall voro de anmärkta bristerna av rent tillfällig natur och av beskaffenhet att lätt kunna avhjälpas. I barackerna klagade man flerstädes över att det under vintern varit kallt och dragigt, men i flera fall medgavs att förhållandena genom av arbetsledningen vidtagna åtgärder förbättrats. På några ställen klagades över ohyra. I en del förläggningar syntes överbeläggning ha ägt rum. I åtskilliga förläggningar vore kök och sovrum icke skilda åt, flerstädes saknades torkrum för upphängande av våta kläder, och endast undantagsvis förekommo skåp eller rum för förvaring av arbetarnas bättre kläder och övriga tillhörigheter. Dylika brister, som i allmänhet kunna förklaras av de lokala förhållandena, äro givetvis ågnade att åt förläggningsarna giva en mindre tilltalande prägel. I den mån

det för rimliga kostnader kan ske, anser jag sådana brister böra avhjälpas samt åtgärder vidtagas för beredande av tillfredsställande hygieniska anordningar samt större bekvämlighet och trevnad i nödhjälpsarbetarbostäderna. Det är därför med tillfredsställelse jag erfarit, att arbetslöshetskommissionen har för avsikt att förse de baracker, vilka kommissionen framdeles kommer att uppföra, med kök, helt och hållet skilt från sovrummen, samt med särskilt rum för torkning av våta kläder ävensom eventuellt tvättrum, varjämte kommer att beredas särskilt utrymme för förvaring av de arbetarnas tillhörigheter, vilka icke behövas för dagligt bruk.

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Jag övergår slutligen till frågan om avvägningen av statens och kommunernas bidrag till kostnaderna för de statliga nödhjälpsarbetena.

Enligt av arbetslöshetskommissionen meddelade föreskrifter skall arbetslös person, som hänvisats till statligt nödhjälpsarbete, vara försedd med för grov- arbete utomhus erforderlig utrustning såsom exempelvis grova skodon och varma underplagg. Därest den arbetslöse saknar dylik utrustning och icke äger möjlighet att själv anskaffa sådan, måste vederbörande kommun tillhandahålla nödiga klädespersedlar eller för deras inköpande erforderliga medel. Vissa kommuner lämna dylik utrustning såsom understöd, medan andra kommuner allenast lämna arbetarna sådan hjälp i form av förskott mot återbetalnings- skyldighet.

För placering av nödhjälpsarbetare i statligt nödhjälpsarbete hava stadskom- munerna påförts särskild avgift, s. k. inkvarteringsbidrag, utgående med visst belopp per dag och arbetare. Detta bidrag har tidigare varit fastställt till 1 krona för icke familjeförsörjare och 1:50 för familjeförsörjare men har från och med detta år utgått med 1 krona för varje arbetare.

Ortstilläggen, som tidigare betalats av statsmedel, bestridas från och med 1927 års början av kommunerna själva. Ortstilläggen hava ansetts böra utgå endast i de fall, där behov av sådant tillägg föreligger. Denna behovsprövning verkställas av de kommunala myndigheterna. Så länge ortstilläggen utgingo av statsmedel, tillstyrkte emellertid kommunerna nästan undantagslöst gjorda framställningar om sådana, varigenom dylikt understöd kom att utgå i många fall, där det icke varit av omständigheterna motiverat. Med överflyttandet av kostnaden för ortstilläggen från staten till kommunerna har man äsyftat att få till stånd en strängare behovsprövning från kommunernas sida. Detta syfte har man ock enligt vad erfarenheten givit vid handen genom den vid- tagna anordningen till fullo vunnit.

Hårt skattetyngda kommuner med omfattande arbetslöshet kunna emeller- tid efter särskild hos arbetslöshetskommissionen gjord framställning erhålla dispens från skyldigheten att erlagga inkvarteringsbidrag och ortstillägg. Där sådana framställningar bifallas, vilket sker i ganska betydande omfattning, be- strider kommissionen själv ifrågavarande bidrag och tillägg.

Att kostnaderna för ortstilläggen till förekommande av missbruk åtminstone till väsentlig del läggas på kommunerna, synes mig vara riktigt. Detta ute- sluter givetvis icke, att det i många fall kan vara ändamålsenligt och av om- ständigheterna påkallat att befria en kommun från ifrågavarande avgift. An- norlunda ställer det sig med inkvarteringsbidragen. Dessa bidrag hava till egentligt syfte att så att säga dryga ut de till arbetslöshetskommissionens förfogande stående medlen. Att låta denna kostnad drabba kommunerna kan visserligen enligt mitt förmenande ej sägas stå i strid med de av statsmak- terna fastställda direktiven för arbetslöshetshjälpen. Men sedan numera kost- naden för ortstilläggen i regel överflyttats på städerna, kan det ligga en viss fara i att betunga dessa jämväl med inkvarteringsbidragen. Det skulle näm- ligen i vissa fall kunna tänkas leda därtill, att en stad av ekonomiska skäl

Svar å
interpellation.
(Forts.)

föredroge att lämna en arbetslös fattigvårdsunderstöd i hemorten framför att hänvisa honom till statligt nödhjälpsarbete. En sådan utveckling är icke önskvärd. Även med vidhållande av grundsatsen att det i första hand åligger kommunen att ansvara för den sociala omvårdnad, varav dess medlemmar må vara i behov, synes det vara av vikt att kommunernas hjälpverksamhet i förhållande till de arbetslösa försiggår efter enhetliga och av staten godkända riktlinjer. För sådant ändamål är det ej tillräckligt att denna hjälpverksamhet står under statens kontroll. Det synes även lämpligt, att staten med sina större resurser lämnar kommunerna det ekonomiska understöd, som erfordras för att desamma skola finna med sin fördel förenligt att följa den av statsmakterna anvisade politiken för arbetslöshetens bekämpande.

Jag anser därför arbetslöshetskommissionen hava förfarit riktigt, då kommissionen beslutit att från och med den 1 april 1927 befria kommunerna från inkvarteringsbidraget.

De frågor, som interpellanten riktat till mig, kan jag, under hänvisning till den översikt jag här lämnat av den nuvarande statliga hjälpverksamheten, besvara sålunda:

Jag är av den mening, att, även om man i något enstaka fall kan hysa tvivel om ändamålsenligheten av arbetslöshetskommissionens åtgärder, kommissionens sätt att handhava sin uppgift dock, såvitt jag varit i tillfälle att iakttaga, står i överensstämmelse med dess uppdrag och riksdagens direktiv.

Jag anser vidare, att de bördor, som kommissionen pålagt kommunerna, särskilt efter den modifikation, som numera verkställt, böra betraktas såsom i stort sett rätt avvägda.

Vad den tredje och sista frågan beträffar, har jag redan vid ett sammanträde med arbetslöshetskommissionen meddelat densamma min åsikt rörande de förhållanden, som berörts i interpellationen. Någon anledning till vidtagande av ytterligare åtgärder i detta ämne anser jag ej f. n. föreligga.

Vidare yttrade:

Herr Sjöström: Herr talman! Jag anhåller att till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet få framföra mitt tack för det svar han nu lämnat.

Några dagar efter det jag fått kammarens tillstånd att framställa denna interpellation till herr socialministern, erfor jag, att herr statsrådet gjort sig den mödan och besväret att fara ut till olika bygder i vårt land för att på ort och ställe taga reda på hur förhållandena voro med avseende på de frågor, som berördes i min interpellation. För det intresse, herr socialministern sålunda visat för dessa spörsmål, ber jag att särskilt få framföra ett tack.

En avsevärd del av innehållet i svaret utgöres ju av en redogörelse för huru arbetslöshetskommissionen sedan lång tid tillbaka skött sina åligganden, och denna redogörelse har väl även till uppgift att klarlägga ett annat härmed sammanhängande spörsmål, som vi komma att behandla någon tid härefter, då vi skola diskutera Kungl. Maj:ts proposition om anslag till arbetslöshetens bekämpande. Jag anser mig således icke nu behöva ingå på någon polemik gentemot de statistiska uppgifter, som förekomma i interpellationssvaret.

Herr statsrådet framhöll till en början, att min mening med interpellationen skulle vara att få svar på frågan, huruvida direktiven i sin nuvarande omfattning kunde anses väl avvägda eller om de tilläventyrs tarvade en justering. För egen del ansåg herr statsrådet, att de åtgärder, som vidtagits från kommissionens sida, voro i överensstämmelse med direktiven. Då jag har fått en så välgrundad och auktoritativ uppgift i fråga om direktivens tolkning, får jag väl nöja mig härmed, men just därför att direktiven medgiva en så vid

tolkning, att sådana snäva och stränga åtgärder kunna vidtagas inom direktivens ram, som dem jag påvisat i min interpellation — något som även svaret på densamma i väsentliga delar bestyrkt — anser jag för min del, att direktiven — även om jag icke vill påstå, att arbetslöshetskommissionens åtgärder strida mot desamma, ty ett sådant påstående gentemot herr socialministerns vill jag naturligtvis icke göra — att direktiven, säger jag, böra med det snaraste ändras, så att de icke längre möjliggöra ett så rigoröst handlingsätt gentemot de nödlidande människor, som det här är fråga om.

Angående de många och långa sifferuppgifterna, statistiska tabellerna och procentuella beräkningarna, som finnas i svaret, är det mig omöjligt att här ingå på någon närmare siktning och sällning, ty då måste man ha vissa utgångspunkter att gå efter, och under den relativt korta tid jag haft till mitt förfogande för att studera detta svar, som herr statsrådet haft vänligheten att redan i går kväll tillstålla mig, har jag icke hunnit taga någon vidare kännedom om från vilka utgångspunkter och beräkningsgrunder, kommissionen utgått, då den gjort sina statistiska uppställningar här. Jag har emellertid i min hand en tryckt skrift från arbetslöshetskommissionen till Kungl. Maj:t med anledning av ett överklagande från Göteborgs stad av vissa åtgärder av kommissionen, och i denna skrift excellerar man med vissa statistiska beräkningar, vilka jag varit i tillfälle att något kontrollera. Det visar sig då, att om man utgår från andra och enligt min mening riktigare utgångspunkter, så kommer man till andra slutsatser än vad kommissionen kommit till. Jag skall icke trötta kammaren med några exempel, utan har endast velat nämna detta. Framdeles, när vi skola behandla Kungl. Maj:ts proposition om anslag till de arbetslösa, blir det kanske tillfälle att återkomma till denna sak.

Jag har anfört i min interpellation, att det varit stort fog för klander gentemot de små arbetsförtjänster, som de arbetslösa ha, och jag vidhåller bestämt, att detta klagomål fortfarande är befogat. Det är på samma sätt här som i det spörsmål jag nyss berörde; arbetslöshetskommissionen utgår från statistiska tabeller och procentuella beräkningar och kommer till ett resultat, som i sin jämnstrukenhet visar någonting bättre, än jag i min interpellation framfört. Men detta ändrar enligt min mening icke ett dugg av mina påståenden i motiveringen till interpellationen. Mina exempel hålla fullständigt, och jag har haft tillfälle att konstatera under påsken, att de äro riktiga. Men det är klart, att då arbetslöshetskommissionen utför beräkningarna, så gör den det efter sina speciella synpunkter, och det veta vi ju, att av sifferkalkyler kan man få fram nästan vad man vill.

Herr statsrådet säger för sin del, att han »finner det svårt att bilda sig en fullt objektiv uppfattning om orsakerna till det i och för sig beklagliga förhållandet, att åtskilliga nödhjulsarbetares dagsförtjänst ställer sig exceptionellt låg». Där ha vi alltså statsrådets egna ord på, att även han anser, att förtjänsterna för dessa nödhjulsarbetare äro exceptionellt låga. Orsaken härtill har dock herr statsrådet trots allt energiskt arbete icke kunnat bilda sig ett omdöme om. Arbetslöshetskommissionen åter har klart för sig, vilka orsakerna äro. Enligt kommissionen härröra de låga inkomstsiffrorna från arbetarna själva, det är minoritetsgrupperna bland nödhjulsarbetarna, som äro missnöjets förnämsta tillskyndare. Det är arbetarna själva, som genom att yppa sitt missnöje skapa fram dessa ytterst små förtjänster, som ju socialministern själv anser vara exceptionellt låga. Kommissionen anför, att förtjänstmöjligheterna skulle kunna bli större för nödhjulsarbetarna och att »ett effektivt utnyttjande av dessa möjligheter skulle ge de enskilda arbetarna ett vida större utbyte av anställningen än det sterila och urskillningslösa häcklandet av lönevillkoren och alla övriga förhållanden vid de statliga nödhjulsarbetena». Men icke desto mindre, så finner man längre ned i svaret — jag

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Svar å
interpellation.
(Forts.)

citerar nu vad arbetslöshetskommissionen har lagt in i herr statsrådets svar — att nödhjulsarbetena likväl »trots de låga löner, som måst tillämpas», kunnat tillföra vårt land »verkligt produktiva värden».

Herr statsrådet har själv tidigare varit inne på samma sak och gjort samma erkännanden, som även jag anser vara både värdefulla och riktiga. Vid en intervju, som en av huvudstadens tidningar hade med herr statsrådet efter en av hans resor till de olika förläggningarna, gav herr statsrådet uttryck åt samma uppfattning. I den intervjuade tidningen heter det: »Herr statsrådet förklarade vidare, att de företag, som nödhjulsarbetarna utföra, utan tvivel äro av stor ekonomisk betydelse för landet. Det är mycket intressant att se, huru den ena kilometern väg efter den andra lägges ut, där skog och berg och moras förut hindrat alla framkomstmöjligheter. Den utvidgning och förbättring av vårt vägväsende, som härigenom åstadkommes, är en tacknämlig sak. På vissa håll ha nödhjulsarbetena karaktären av mossdikning, även detta således ett gagneligt företag. Om man tror, att nödhjulsarbetena äro improduktiva företag, som uteslutande ha till syfte att bereda arbetslösa utkomst, så misstar man sig storligen, förklarade statsrådet.» Detta uttalande av herr statsrådet i denna intervju såväl som de uttryck kommissionen sedermera låtit framskymta i några rader av dess yttrande svära mot tidigare påståenden om nödhjulsarbetena framför allt i tidningspressen, där man helt frankt velat påstå hela tiden, att nödhjulsarbetena och alla anordningar för dem voro helt och hållet improduktiva företag. Genom dessa erkännanden från kommissionens sida och framför allt från herr statsrådet, ha vi ju fått tillräckliga belägg för att inkomsterna för dessa nödlidande människor, som arbeta därute under vidriga förhållanden, kunna och böra höjas rätt betydligt, väsentligen därför att vårt land har gagn därav. Det ha vi nu också fått papper på.

Arbetslöshetskommissionen har här gjort vissa beräkningar över hur lönerna ställa sig på vissa håll, och kommissionen anser, att dessa löner varit tillräckliga, ja, man kan till och med läsa mellan raderna, att kommissionen anser, att de i vissa fall skulle varit mer än tillräckliga. I själva verket är det nog icke så. Jag observerade i går en uppgift i en av huvudstadstidningarna, där det meddelades, att man uppe i Östersund måste skicka ut tiggartistor bland stadens befolkning för att nödhjulsarbetarna där uppe i vissa förläggningar skulle kunna komplettera sina arbetskläder. En tydligen humoristisk arbetare sade, att man var tvungen att vidta en sådan åtgärd för att arbetarna icke skulle behöva gå byxlösa i arbetet. När det förhåller sig så, att många arbetare för det nyttiga och gagneliga arbete, som de utföra, icke förtjäna så mycket, att de kunna skaffa sig nödiga arbetskläder, utan sådana måste på privat väg tiggas ihop, då synes det mig vara svårt att påvisa, att arbetslösnerna skulle vara tillräckliga, för att nu icke tala om att de skulle vara för höga.

Jag vill här särskilt bemärka, att herr statsrådet velat göra gällande, att jag skulle ansett de exempel vara typiska, som jag på sin tid framdrog i motiveringen till min interpellation. Så förhåller det sig icke. Avsikten med mina frågor var att söka förhindra, att dessa enstaka fall, varå jag gav ett par exempel, skulle bli typiska; och såvitt jag kunnat finna av herr statsrådets svar, tycks denna min avsikt, åtminstone i viss grad, bliva uppnådd. Vi synas vara i färd med att glida in på en annan mera human linje, ty på sista dagarna har det blivit bekant, att arbetslöshetskommissionen gått in för något andra och mildare riktlinjer än dem, som hittills tillämpats, och de strikta och hårda villkor för nödhjulsarbetena, som för år 1927 skulle vara gällande, torde icke skola bibehållas under resten av innevarande år. En väsentlig del av bestämmelserna i cirkuläret äro från december förra året satta ur kraft och man har gått in för andra linjer.

Att jag skulle ansett, att de exempel jag anført i min interpellation, skulle vara typiska, är, som jag förut sagt, alldeles fel, men för att visa, att de icke äro typiska, har man tagit till sin hjälp bland annat förste provinsialläkaren i Hallands län. Denne, som yttrat sig i saken under tjänstemannaansvar, har för sin del ansett, att förhållandena i stort sett äro *någorlunda* drägliga, ehuru det finnes platser, där man kunde önska, att bostadsförhållandena *vore något bättre*. Arbetslöshetskommissionen medger ju själv, att en del av de framställda anmärkningarna utan tvivel äro berättigade, och så långt har jag alltså fått rätt, att det visat sig, att mina anmärkningar icke äro oberättigade. Jag har icke sagt, jag upprepar det, att dessa förhållanden äro typiska, utan jag har framställt vissa anmärkningar, i hopp att med herr statsrådets kraftiga medverkan kunna förhindra, att dessa anmärkta fall skulle bli typiska.

När det blir fråga om de dåliga bostadsförhållandena, skyller man gärna på att det är arbetarna själva, som till väsentlig del äro skulden härtill. Det är mycket möjligt, att på vissa håll så kan vara fallet, jag känner icke närmare till den saken. Jag vet inte vad alla dessa människor gå för som äro anställda vid dessa arbeten, men det finnes naturligtvis personer, som man ej kan lita på, och som kunna göra livet surt både för arbetslöshetskommissionen, dess tjänstemän och sina arbetskamrater. Det föreligger emellertid en rapport från januari månad i år, där det meddelas, att kommissionen har i sin tjänst anställda 128 tjänstemän, och jag är övertygad om att samtliga dessa äro synnerligen dugliga och omdömesgilla personer. Jag föreställer mig därför, att om ledningen ute på arbetsplatserna och vid förläggningarna ville »lägga manken till», det som man vill att arbetarna skola göra och som man påstår att de inte göra, så skulle de med den duglighet den säkerligen besitter kunna rätta till dessa missförhållanden i stället för att låta det gå på en höft och avdöma kompanistraf, där även de oskyldiga få lida med de skyldiga.

Arbetslöshetskommissionen påpekar, att om förhållandena vore så olidliga, som jag velat antyda i min interpellation, så borde väl nödhjälpsarbetarna i allmänhet undfly arbetsplatserna. Detta är dock icke händelsen, säger kommissionen, men visserligen har det inträffat på senare tid, att avgången från arbetsplatserna varit relativt stor. Här föreligger alltså en ren motsägelse. Å ena sidan förklarar kommissionen, att arbetarna icke undfly arbetsplatserna, men å andra sidan medger man, att avgången varit större än tidigare.

Emellertid vill jag icke trötta kammaren med att gå vidare in på herr statsrådets digra svar. Jag vill endast nämna några ord om statens bidrag till kommunerna för det statliga nödhjälpsarbetet. Själv deltagar jag icke alls i det kommunala arbetet i hemorten, varför jag icke härutinnan kan anföra annat än vad jag har kunnat få reda på i andra hand. Någoting som emellertid synes mig vara synnerligen anmärkningsvärt är vad som inträffat i huvudstaden. Det kan nämligen tydligt påvisas, att kommunalarbetare här i Stockholm i mycket stor utsträckning avskedats från sina ordinarie anställningar. I deras ställe har man placerat nödhjälpsarbetare. Detta förhållande anser jag vara synnerligen anmärkningsvärt, och jag vill passa på att här påtala det. Dylika åtgärder medför ju endast ett nedbringande av arbetslönerna och att på papperet minska antalet arbetslösa. Men det faktiska tillståndet blir naturligtvis att nödtillståndet blir allt värre och värre. Om man skall fortsätta på den inslagna vägen och således låta de metoder, som man, åtminstone vad Stockholm beträffar, börjat att tillämpa, bliva typiska även för andra samhällen — jag har hört sägas, att man i Göteborg har tänkt på att införa samma metoder, men att man har lyckats förhindra det — har det endast till följd, att kommunerna ruineras. Ty kommunerna bliva då nödsakade att bispringa dessa nödställda arbetare på annat sätt, nämligen genom fattigvårdsunderstöd.

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Just detta förhållande, att en del kommuner ha måst tillgripa fattigvårdsmedel för att bispringa arbetslösa, har för övrigt varit en anledning till rätt så grava anmärkningar från arbetslöshetskommissionens sida. Men det är väl ingen som tror, att de kommuner, som ha nödgats gå den vägen, gjort det för att de tycka, att det varit roligt, utan de ha gjort det för att hjälpa de nödställda människorna; och det bevisar i sin tur, att vederbörande i kommunerna ha sinne för och mera behjerta behoven hos dessa nödställda arbetare än arbetslöshetskommissionen, som nu, efter de många årens verksamhet, stelnat till i byråkratism, en utveckling, vars resultat endast kommit att gå utöver dessa arbetslösa människor, som dock i stället borde hjälpas i så stor utsträckning, som förhållandena det medgiva.

Nu förklarade herr statsrådet till slut, att han anser, att arbetslöshetskommissionen förfarit riktigt, då den beslutat att från och med den 1 april 1927 befria kommunerna från inkvarteringsbidrag. Härutinnan instämmer jag med herr statsrådet och delar hans uppfattning helt och fullt. Jag bara önskar, att kommissionen med herr statsrådets välvilliga och kraftiga medverkan måtte komma att fortsätta på den inslagna vägen och sålunda hjälpa kommunerna i större utsträckning, än hittills varit fallit, så att de icke bli i än högre grad ekonomiskt betungade, än de för närvarande äro. Säkert är att många kommuner för närvarande äro mycket betungade, det visar exemplet från Mölndal.

Som direkt svar på min fråga förklarade herr statsrådet till sist, att han anser, att kommissionen handhaft sin uppgift på ett sätt, som är i överensstämmelse med riksdagens direktiv. Härom sade jag några ord redan i början av mitt anförande. Då detta är en omdömesfråga, tror jag, att det skall bliva möjligt för herr statsrådet att, när han får tillfälle att själv närmare undersöka och iakttaga förhållandena, bibringa kommissionen den uppfattningen, att kommissionen är inne på fel vägar och att direktiven medgiva mildare tolkningar. Herr statsrådet var ju för övrigt mycket försiktig i sitt svar på så sätt nämligen, att han reservationsvis tillade att, för såvitt han varit i tillfälle att iakttaga förhållandena, kommissionen handhaft sin uppgift på ett sätt, som stode i överensstämmelse med direktiven.

Lika försiktigt svarade herr statsrådet, då det gällde frågan om statens och kommunernas bördor på grund av arbetslösheten. Han framhöll, att särskilt efter den modifikation, som numera verkställts, de bördor, som kommissionen pålagt kommunerna, böra betraktas såsom i stort sett rätt avvägda. Detta är ju ett ganska gott medgivande av att det kunde vara bättre. Sedan gav herr statsrådet ett löfte om att vi, då vi senare skola behandla dessa spörsmål, kunna påräkna hans goda och starka medverkan; och han kom slutligen till det resultatet, att någon anledning till vidtagande av ytterligare åtgärder i detta ämne icke för närvarande föreligger. Nu hoppas jag bara att detta »för närvarande» skall inskränka sig till så kort tidsperiod som möjligt, så att vi med det allra snaraste bliva i tillfälle att konstatera, att kommissionen arbetar efter de riktlinjer, som enligt min mening ha varit åtminstone riksdagsmajoritetens uppfattning, i den riktningen nämligen, att hjälpa de arbetslösa i stället för att göra livet så surt som möjligt för dem. Kommissionens tillämpning av direktiven har enligt min uppfattning under de senaste åren varit inriktad härpå.

Jag skall, herr förste vice talman, sluta med att utöver de skäl, som jag nu har sökt att antyda och som även framgår av motiveringen till min interpellation, ytterligare med några ord motivera, varför en ändring angående tillämpningen av direktiven bör ske. Utom redan anförda skäl för åstadkommandet av hjälp till arbetslösa i deras betryckta läge föreligga nämligen även några andra omständigheter, som enligt mitt förmenande gör det än mera nödvändigt att

slå in på andra vägar. Sydsvenska kreditaktiebolaget har utgivit en kvartals-skrift, där med några ord även denna fråga har berörts. Uttalandet är av den art att jag anser det mycket viktigt att påpeka detsamma. I denna kvartals-skrift står följande anført: »Trots att produktionen och handelsomsättningen för länge sedan uppnått och överskridit förkrignivån samt gradvis förbättrats under de senaste åren, råder dock en envist kvardröjande arbetslöshet, som till och med synes vara stadd i stegring.» Ett uttalande ifrån så auktoritativt och kunskapsrikt håll som detta giver vid handen, att vi verkligen ha kommit till ett annat läge på detta område, än vi hittills trott oss vara i. Vi ha väl alla hoppats, att den stora arbetslöshet, som på sin tid kom över oss, skulle vara av tillfällig eller åtminstone övergående natur. Nu visar det sig emellertid, att man anser att denna stora arbetslöshet i många år kommer att bli fullständig permanent, och vad det för med sig torde var och en förstå.

Jag har gjort en undersökning grundad på officiella uppgifter från Sverige, Norge och Danmark och för övrigt från alla Europas länder om arbetslösheten. Denna undersökning visar, att sedan en tidrymd av sex år tillbaka antalet arbetslösa i Europas länder, till vilket antal Sverige bidrager med sitt procentuellt sett stora antal arbetslösa, varit konstant. Det rör sig enligt de officiella rapporterna om ett antal av mellan 9 och 10 miljoner arbetslösa. Med stöd av det uttalande, som jag nyss här citerat ur Sydsvenska kreditaktiebolagets kvartals-skrift har man all anledning tro att de arbetslösas antal, 10 miljoner för hela Europa, vari, som sagt, ingår det oerhörda antal arbetslösa, som vi ha här i landet, kommer att bestå i många år framåt. Detta gör, att det är nödvändigt, att statsmakterna gå in för en helt annan arbetslöshetspolitik än den nuvarande för att hjälpa dessa människomassor, som behöva hjälp och stöd för att icke fullständigt gå under.

Med detta har jag velat syfta till, att vi måste ovillkorligen så snart som möjligt lösa denna fråga genom införandet av statlig arbetslöshetsförsäkring. Jag har gjort mig underrättad om att arbetslösheten i övriga länder och i de skandinaviska framför allt är lika stor, till och med större än i vårt land. Men den stora oro och nervositet hos de arbetslösas skaror, som är tillfinnandes där, är icke tillnärmelsevis så stor som här. Av personer, som påstå sig känna till förhållandena, har det sagts mig, att detta förhållande är beroende därpå, att man i de flesta europeiska länder infört statlig arbetslöshetsförsäkring, som rent psykologiskt inverkar på de arbetslösa på så sätt, att de bättre finna sig i sitt oundvikliga hårda öde, därför att de betrakta den hjälp och det understöd de få från statens sida som en dem tillkommande rätt och icke, som man gör i vårt land, som ett slags fattigvård eller tillfälligt understöd, som riksdagen vid olika tillfällen anslår för detta ändamål.

Herr förste vice talman! I och med det att jag tackar herr statsrådet för det svar han avgivit, förklarar jag mig icke helt nöjd därmed, med mindre herr statsrådet kunde giva mera bestämda och positiva försäkringar om förändringar och förbättringar i en humanare riktning än hittills. Det framgår tydligt av svaret, att herr statsrådet, innan han avlämnat detsamma, haft ett intimt samarbete med kommissionen, och därav synes framgå, att han haft en rätt så hård dragkamp med denna institution. Jag finner i svaret ord, som giva be-lägg för att så varit fallet, och att herr statsrådet vid dragkampen synes ha dragit det kortaste strået. Jag hoppas, att herr statsrådet i fortsättningen måtte gå in för att åstadkomma förbättringar av det nuvarande tillståndet och med bättre kraft försöka borteliminera dessa otrevligheter och obehag för så många tusen av vårt lands medborgare, som äro i behov av hjälp och stöd från statens sida. Jag utbeder mig även att i den mån herr statsrådet behöver riksdagens och kammarens hjälp, kammaren ville för sin del helt ställa

Svar å
interpellation.
(Forts.)

sig på herr statsrådets sida. Jag finner nämligen att i viss mån herr statsrådet är inne på samma linjer som de, vilka jag har ansett mig böra anse vara de riktiga och till nytta ej blott för de människor saken gäller utan för hela landet.

Herr **Andersson** i Katrineholm: Herr förste vice talman! Den lilla del av kammarens ledamöter, som med stor uppmärksamhet har sökt att följa herr statsrådets och chefens för socialdepartementet svar på herr Sjöströms interpellation, märkte alltför väl, att kammarens stora flertal icke har något som helst intresse för denna fråga. På det hållet inskränker man sig till att föra ett så högljutt sorl i kammaren, att det varit nästan ogörligt att höra vad de talare, som hittills haft ordet, ha yttrat. Det är därför ganska vanskligt att taga till orda, när man märker, hur kammaren möter handläggningen av detta ärende. Då jag likväl gjort det, har det skett därför, att en del av den bygd, som jag representerar, nämligen Katrineholms stad, under de gångna krisåren lidit och fortfarande lider av en mycket svår arbetslöshet.

De som icke behöva syssla med detta spörsmål må icke förvåna sig över, om vi alla, som deltaga i det kommunala arbetet i de städer och industrisamhällen, där man icke kan ha ett enda sammanträde i de kommunala institutionerna, drätselkammaren, fattigvårdsstyrelsen eller stadsfullmäktige utan att nödgas taga upp denna fråga till prövning, försöka att på alla vägar och med alla medel vinna större gehör för arbetslöshetsproblemet från statsmakternas sida. Det är ofrånkomligt att den ändring i den före ingången av detta år av arbetslöshetskommissionen tillämpade praxis, som vidtagits, innebär en väsentligt hårdare pressning på kommunerna, än vad förut varit fallet. Jag kan heller icke komma från den tanken, att kommissionen själv anser, att den tillämpat en hårdare politik med ingången av detta år. I sitt yttrande till Kungl. Maj:t med anledning av klagomål från Göteborgs stad yttrar nämligen kommissionen bl. a. följande: »För de kommunala intressenas förespråkare kunna väl kommissionens under de senare åren begränsade hjälpåtgärder och enkannerligen de från och med år 1927 års ingång företagna besvärningarna av nödhjälpsarbetarnas förmåner te sig såsom utslag av en alltför långt driven restriktivitet. Att kommissionens åtgärder i viss mån kännetecknas av återhållsamhet, har kommissionen redan tidigare haft anledning framhålla. Härutinnan handlar arbetslöshetskommissionen i full och konsekvent överensstämmelse med sin allmänna syn på arbetslöshetsproblemet.»

Det kan icke hjälpas att vi alla, som i kommunerna på nära håll måste brottas med denna oerhörda arbetslöshet och som för varje år kunna iakttaga, hur arbetslösheten stiger och skattekrona sjunka, fått en känsla av att kommissionens allmänna syn på arbetslöshetsproblemet utmynnar i en strävan att göra nödhjälpsarbetena så odrägliga och avskräckande som möjligt. Härmed tror kommissionen, att de arbetslösa tvingas ut i den öppna marknaden och icke i första hand söka sig arbete på nödhjälpsarbetsplatserna.

Jag kan förstå, att kommissionen kunde föra detta resonemang under den första delen av verksamheten, sedan högkonjunkturen gått in i lågkonjunktur, men när man under de dagar, vi nu leva i, fortfar därmed, då kan jag icke förstå det. Det är nämligen nu, jag skulle vilja säga nästan omöjligt för en arbetslös människa i en viss kommun att erhålla arbete i den öppna marknaden inom någon annan kommun. Vi ha i detta avseende kommit så långt, att varje kommunal myndighet och alla, som äro intresserade av att det i största möjliga utsträckning beredes arbete för kommunens egna mantalsskrivna medlemmar, vaka över att det icke kommer någon från en främmande kommun och får arbete inom den egna kommunen, där man har att dragas med arbetslöshet. Möjligheten att i den öppna marknaden slåss om arbete är sålunda nu väsentligt kringskuren, i all synnerhet för de stora grovarbetargrupperna. Undantag

kunna givas för vissa specialarbetare, men för de stora grovarbetande grupperna är det omöjligt att få arbete utanför den egna kommunen. När så är förhållandet, och den kommun, där den arbetslöse är mantalsskriven, icke kan inom sig i önskelig utsträckning bedriva nödhjälpsarbete, blir en sådan kommun absolut hänvisad till att söka få hjälp från statsmakternas sida i form av nödhjälpsarbete på statens arbeten eller annan ekonomisk hjälp. Var och en som vill sätta sig in i denna fråga, bör förstå, att kommunerna ha ett levande intresse av att arbetet på statens nödhjälpsföreläggningar är sådant, att arbetarna känna, att de kunna vara kvar där, arbeta och hålla sig uppe och därigenom underlätta svårigheterna för den kommun de tillhöra.

Nu har man ju ifrån arbetslöshetskommissionens sida givit ett erkännande, att dess restriktiva politik från nyår icke håller hela linjen, i och med att — vilket herr statsrådet nyss upplyste och vilket vi för övrigt sett av tidningarna under denna vecka — man från den 1 april borttagit det s. k. inkvarteringsbidraget, vilket kommunerna ålades att betala från och med ingången av detta år. Denna åtgärd har sannerligen varit av behovet påkallad, ty kommunerna ha så många utgifter ändå. Kommunerna skola utrusta nödhjälpsarbetarna med grova skodon, lämpade för arbetet i skog och mark och på vägar, samt med varma, starka kläder. Jag kan upplysningsvis nämna, att en så liten kommun som den jag tillhör hade under januari och februari betalat ut för 25 nödhjälpsarbetare ungefär 1,600 kronor i bara utrustning. Vi hava därtill under våren för de arbetare, som vi ha kvar på nödhjälpsplatserna, fått betala för en omgång nya grova skor. Det kommer i längden att bli fullständigt omöjligt för kommunerna att bära dessa bördor, såvida icke arbetslöshetskommissionen med regeringens medverkan ser till, att man ytterligare hjälper de av arbetslösheten och sjunkande skatteunderlag hårt pressade kommunerna. Det är fara värt att dessa kommuner eljest komma in i det ohållbara.

Här har från herr statsrådets sida lämnats ett synnerligen utförligt och detaljerat referat av de omständigheter, varpå statens nödhjälpsverksamhet vilas. Jag skall icke uppehålla mig därvid. Interpellanten, herr Sjöström, har också varit inne därpå. Jag vill endast påpeka, att så länge som den lön, var-efter en nödhjälpsarbetare skall betalas, skall normeras, som det heter i kommissionens egna »Råd och anvisningar» därefter, att den alltid skall understiga den lägsta grovarbetarlön, för vilken arbete på respektive orter kan i avsevärd omfattning beredas, så blir det omöjligt många gånger att komma upp i en dagspenning, som täcker det nödvändiga behovet för nödhjälpsarbetarens existens. Om denna har familj, blir det ej något över till hjälp för familjen i hemkommunen, utan denna får fattigvården där draga försorg om.

Nu säges det från arbetslöshetskommissionens sida — herr statsrådet var också inne på den tankegången i sitt svar — att arbetarna ute på nödhjälpsplatserna icke prestera den effektivitet i arbetet, som man har rätt att fordra. Om jag ej minns fel, hette det i herr statsrådets svar, att man lägger icke manken riktigt till. Herr statsrådet upplyser nu, att detta förekom i kommissionens uttalande. I kommissionens skrivelse till Kungl. Maj:t påträffar man detta påstående, och man möter det, när helst man talar om dessa saker. Ja, det är naturligtvis ett synnerligen svårt problem. Jag är icke den förste som erkänner detta. Men därför att detta är ett synnerligen svårt problem, kan jag inte se någon rimlig anledning till, att kommissionen skall så bedriva sina arbeten, att arbetarna jämt och ständigt skola få den känslan, att de, därför att de äro arbetslösa, kunna behandlas nästan precis hur som helst. Man håller med andra ord på att odla upp en känsla ute bland nödhjälpsarbetarna, som, jag ber kammarens ledamöter besinna det, en dag kanske kan bli farlig nog. Det är nämligen farligt att låta människor få en känsla av att, därför att de råkat på en olycklig sida i ekonomiskt avseende, staten skall ytterligare

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Svar å
interpellation.
(Forts.)

pressa dem ned i nöd och elände. Den känslan håller på att växa upp ute ibland icke endast de yngre nödhjälpsarbetarna utan även sådana arbetare, som vem som helst kan säga äro mycket vederhäftiga arbetare, arbetare, som äro nöjda med en relativt låg dagpenning men som i varje fall kräva, att denna penning skall vara så stor, att de kunna existera på densamma. Det går inte, som kommissionen försöker göra, att bara med sina »noggranna undersökningar», tabeller o. s. v. säga, att allting är bra som det är, och att, om det inte är bra som det är, det är arbetarnas fel, att de äro för lata, att de inte lägga manken till o. s. v. Det håller icke, mina herrar! Jag ber att få med all kraft stryka under detta. Jag kan icke fria mig från, att det talet är ett utslag av en mer och mer tilltagande stelbent byråkrati, som vi sannerligen komma att få lida för mycket i framtiden. Ty arbetslösheten är numera icke en kristidsföreteelse, arbetslösheten har blivit en konstant företeelse. De stora grupper av jordbruksarbetare, som högkonjunkturen sög in från landet till industrien och som blevo arbetslösa, när högkonjunkturen gick in i lågkonjunktur, vilka arbetare nu icke få sysselsättning inom industrien, därför att man där icke har något behov av dem, och som inte heller få arbete på landet, därför att man lika litet där har det behov av dem nu, som man hade före lågkonjunkturen, de grupperna av människor komma vi att få släpa med som en konstant arbetslöshetsarmé i synnerligen långa tider framåt. Det är åtminstone min enkla uppfattning.

Jag skall, som sagt, icke orda något vidare om lönesatserna. Jag har endast velat poängtera, att de förhållanden och de normer, varefter dessa löner för tillfället äro uppdragna, äro enligt mitt sätt att se ohållbara och att det är orimligt begära i många fall, att människorna skola kunna draga sig fram på dem.

Nu heter det visserligen i kommissionens anvisningar rörande de statliga nödhjälpsarbetena, att arbetet bedrivs i stor utsträckning på ackord, och att om en arbetare eller ett arbetslag under utförandet av ett visst ackord lyckas komma över i dagsförtjänst den för orten fastställda dagavlönningen — låt oss säga att det gäller den lägsta orten, där denna är fastställd till 3 kronor 45 öre, och att man i ackordsarbetet kommer upp till 5 kronor om dagen, så utbetalas det beloppet till arbetarna trots att man inte skall få gå över 3 kronor 45 öre. Talar man emellertid vid arbetare, så förklara de, att om man på det sättet kommit över i dagpenning den för orten fastställda nödhjälpslönen, så sättes ackordet nästa gång med hänsyn till att dagpenningen i fortsättningen icke skall komma att överstiga den för orten fastställda nödhjälpslönen. Det skulle för övrigt vara mycket intressant att få bekräftelse på om detta är riktigt eller icke. Jag har talat vid många vederhäftiga nödhjälpsarbetare, och de hava försäkrat mig, att det är riktigt. Talar man med arbetsledningen ute på nödhjälpsplatserna, vilket jag också har gjort, så bestrides sanningen i detta arbetarnas påstående. Jag vet icke, vilket som är sanning i det fallet, men det förefaller mig, som om arbetarnas relation vore med sanningen överensstämmande. Det finns också en passus i arbetslöshetskommissionens »Råd och anvisningar», där det talas om att denna ackordslön skall, även om den går upp över den för orten fastställda nödhjälpslönen, utbetalas *så länge det satta ackordet gäller*. Jag vill ur de sista orden utläsa, att arbetarnas påstående om att vid nästa ackords sättande, under den av mig angivna förutsättningen, en pressning av lönen förekommer, är med sanningen överensstämmande.

Vad beträffar bostadsplatserna på förläggningsorterna så har ju under denna vinter det kommit otaliga klagomål från arbetarna till deras hemkommuner. Till Katrineholms stad har kommit ett par, tre klagomål. Vi hava vid ett tillfälle besvärat såväl arbetslöshetskommissionen som herr statsrådet och chefen för socialdepartementet med hemställen om undersökning för rättelse i

de fall, där klagomålen kunna vara berättigade. Om jag fattade herr statsrådets svar riktigt, så hade han kommit till den uppfattningen efter sin vittomfattande inspektionsresa till förläggningsplatserna, att man i stort sett kan säga, att dessa nödhjälpsarbetarbostäder äro efter förhållandena bra. Han hade dock påträffat några fall, där vissa omständigheter gjorde, att man inte kunde säga, att det var bra, men det var saker, menade han, som voro mycket lätt avhjälpda. Det är möjligt, att man i stort sett kan säga vad herr statsrådet sade. Jag kan för min del i varje fall inte bestrida det. Jag har också varit i tillfälle att bese några nödhjälpsarbetarbostäder på olika förläggningsplatser i landet. Jag skall rättvisligen erkänna, att jag varit inne i åtskilliga bostäder, mot vilka icke kunde göras någon saklig anmärkning, men jag har också varit inne i en hel del, där det föreföll, att arbetarnas anmärkningar voro berättigade. Nu får man inte förglömma, när man talar om nödhjälpsarbetarbostäder, vilken utgångspunkt man har. Om exempelvis en skogsarbetare från Norrland, van vid skogsarbete, blir skickad på nödhjälpsarbete, så förefaller det mig åtminstone, som om han, vilken kanske varit van vid att vistas i kolarkojor och liknande bostäder i sitt arbete i skogen, icke skall finna något anmärkningsvärt mot statens nödhjälpsarbetarbostäder, medan givetvis en industriarbetare, en verkstadsarbetare, finner betydligt mycket mera att anmärka på bostäderna än vad skogsarbetaren gör. Man får därför vara synnerligen försiktig, när man därvidlag skall döma. Det är tydligt. Jag kan emellertid inte fria mig från det intrycket, att allt *icke* är bra. Man har exempelvis i ett icke alltför stort rum gyttat ihop tio arbetare. När dessa komma hem på kvällen från arbetet, smutsiga och sura, skola de torka sina kläder och laga sin mat alla tio vid och på en enda spis. De skola tillbringa natten allesammans i detta lilla rum. Jag har också sett, hurusom i en del bostäder det möglade och fuktade. Sängutrustningen bestod av en mörk halputa och en dito kudde. Det är väl då inte att förvåna sig över att det klagas, utan jag tycker, att dessa människor ha rätt i sin klagan, att bostäderna icke äro sådana som de hade rätt att begära. Jag anser således, att kommissionens generella påstående, att allting är bra som det är, icke håller. Det är icke med sanningen överensstämmande. Om man litet närmare och noggrannare får läsa igenom herr statsrådets svar, när det kommer i tryck, torde man få belägg för den tankegång, jag nyss sökt göra mig till tolk för.

Jag skall, herr talman, icke upptaga tiden längre. Jag vill till sist blott anknyta några slutord till vad jag började med: att detta är för industrikommunerna ute i landet och även för åtskilliga landskommuner, en synnerligen stor och betydelsefull fråga. Om icke dessa kommuner skola få en uttaxering som gränsar till det omöjliga, varav följer en avfolkning av kommunen, så fruktar jag det värsta. Det var just för att framhålla de synpunkterna jag vågade begära ordet, även om, som jag sade i början av mitt anförande, kamraren lägger rätt tydligt i dagen, att den är mycket litet intresserad för dessa saker. Nu är det mycket svårt att följa med vid ett interpellationssvars avlämnande, helst då det är så pass långt och så pass detaljerat, som herr statsrådets var, men såvitt jag kunde fatta statsrådets svar och summera ihop kontentan av detsamma, fick jag det intrycket, att herr statsrådet och chefen för socialdepartementet ämnade med uppmärksamhet följa dessa saker och kommissionens åtgöranden. Har jag rätt i det avseendet, så kunna vi ha en rätt stor behållning av dagens debatt.

Jag vill sluta med att göra en direkt hemställan till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet, att kommunerna i fortsättningen kunna få påräkna större intresse från arbetslöshetskommissionen än vad hittills varit fallet, när det gäller att söka bemästra den svåra arbetslösheten. Det gäller icke här endast en lokal angelägenhet, utan det är en angelägenhet, som måste

Svar å
interpellation.
(Forts.)

intressera hela landet. Jag gör för övrigt, herr talman, denna hemställan till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet så mycket hellre som det inte är första gången socialministern i sin offentliga gärning visat förståelse för skilda sociala krav.

Herr andre vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Paulsen: Herr talman! När herr socialministern anför, att inte alla arbetslösa, som kunna få nödhjälpsarbete, antaga detsamma, så ger han därmed ett belägg för att den uppfattningen är riktig, att det icke är någon fördel att sända den gifte mannen långt bort från hemorten till främmande orter för att bereda honom nödhjälpsarbete, ty därigenom avkopplas han från varje möjlighet att skaffa sig arbete i hemorten. Och nödhjälpslönen — det veta vi — räcker i varje fall inte till att hålla mannen på ett ställe och familjen på ett annat, utan då måste understöd till i en eller annan form, och då synes det vara bättre, att även mannen är hemma och får del av det understöd, som ändå måste utgivas, ty då kan han bevaka de arbetstillfällen, som möjligen kunna uppstå i hemorten. Det är med kännedom om dessa förhållanden, som många kommuner draga sig för att begära statlig arbetslöshetshjälp. I den kommun jag tillhör ha vi nödgats gå in för ett system med kontant understöd åt de arbetslösa, enligt vilket ogifta personer erhålla 9 kronor i veckan, man och hustru utan barn 12 kronor i veckan och familjer med barn 1 krona därutöver för varje barn, dock högst 18 kronor i veckan. Dessutom betala vi hyresbidrag på in till 20 kronor i månaden. På det sättet ha vi lyckats hålla nöden från dörren för våra arbetslösa utan att staten trätt till. I den kommun jag tillhör, en kommun på inte fullt 6,000 invånare, ha vi vissa veckor utbetalat ända till bortåt 3,000 kronor i understöd åt arbetslösa. Jag må säga, att *när kommunerna nödgats åtaga sig sådana bördor, så är statens arbetslöshetshjälp inte ordnad såsom den bör vara.*

Herr Dahlén: Herr talman! I den kritik, som av interpellanten och andra framförts i kammaren, kan man givetvis helt och fullt instämma. Men det är bara att beklaga, att representanterna för det parti, som interpellanten företräder, inte förut ha märkt, att samma urusla förhållanden varit rådande, när det gällt arbetslöshetskommissionens allmänna verksamhet. När från vårt håll under föregående år framförts nästan samma kritik, som framkommit här i dag mot arbetslöshetskommissionens verksamhet, har det varit representanter för det parti, som interpellanten tillhör, som mest energiskt försvarat arbetslöshetskommissionens verksamhet. När jag exempelvis 1925 framförde de synpunkter, som interpellanten i dag gjort sig till tolk för, var det en av socialdemokraternas representanter i statsutskottet som förklarade, att de allmänna direktiven för reglering av arbetslöshetshjälp och nödhjälpslöner hade han aldrig ansett orättvisa i egentlig mening. De kunde diskuteras, sade han, men att de skulle vara orättvisa eller orättfärdiga, ville han visst inte påstå. I precis samma anda uttalade sig också dåvarande socialministern Möller vid samma tillfälle. Det finns i protokollet. Men det är ju i alla fall efter dessa allmänna direktiv, som arbetslöshetskommissionen bedriver sin verksamhet i landet även fortfarande. Det förefaller mig, som om det skulle vara en tillfälligt påkommen radikalism, kanhända beroende på andra orsaker, som föranlett interpellanten att först nu framställa denna interpellation. Herr Sjöströms interpellation innebär, såvitt jag förstår, ingen uppmaning till herr statsrådet att medverka till en förändring av de nuvarande direktiven, utan interpellanten begär, som det heter i interpellationen, ett återförande till de normer för arbets-

Svar å
interpellation.
(Forts.)

löshetens bekämpande, som från början varit uppdragna. Med detta har man tydligen velat säga, att det förut här i landet förts en human arbetslöshetspolitik. Men det är alldeles självfallet, det vet var och en, att det, åtminstone från arbetarnas synpunkt betraktat, icke förts någon human arbetslöshetspolitik här i landet vare sig nu eller under föregående tid. Härpå får man även i viss mån belägg i Kungl. Maj:ts egen proposition till årets riksdag. Det påvisas nämligen i propositionen, att den 31 december 1924 erhöles 22.1 procent av de anmälda arbetslösa hjälp, och att motsvarande siffror den 31 december 1925 och den 31 december 1926 voro respektive 23.1 procent och 28.8 procent. Således kan man konstatera, att under ett flertal år har förts fullkomligt samma brutala arbetslöshetspolitik, oavsett vad namn den regering haft, som suttit vid makten.

I verkligheten är ju arbetslösheten betydligt större än som anges i den officiella räkning, som arbetslöshetskommissionen verkställer. Vi ha i vår motion vid årets riksdag på tämligen säkra grunder anført, att det verkliga antalet arbetslösa här i landet säkerligen torde uppgå till 150,000 å 160,000 personer. Av dessa har den statliga verksamheten exempelvis under december 1926 hjälpt endast 3,359 personer. Man kan således med skäl fastslå, att den hjälpverksamhet, som staten nu bedriver, förefaller tämligen meningslös. Man kan nästan få den uppfattningen, att i vissa fall statens utgifter för arbetslöshetskommissionens administrationskostnader uppgå till lika stort belopp som kommer de arbetslösa till del.

Statens arbetslöshetskommission har av arbetarna här i landet döpts till utsvältningsskmissionen. Man har protesterat mot detta uttalande. Men jag är övertygad, att det är fullkomligt riktigt. Ty det torde knappast finnas någon institution, som varit till så stor hjälp för arbetköparna i landet, när det gällt att försöka pressa ned lönerna, som arbetslöshetskommissionen varit. Snart sagt varje arbete, som påbörjats här i landet, har man försökt få betraktat som nödhjälpsarbete, och det är alldeles självfallet, att arbetet kommer att prissättas därefter. Att detta haft en avgörande inverkan på löneförhållandena i allmänhet, torde vara omöjligt att bestrida. Man kan alltså konstatera, att arbetslöshetskommissionen varit till god hjälp för arbetköparna vid lönepressningarna, och det är inte utan att arbetslöshetskommissionen i det utlåtande, den avgivit över vissa motioner vid årets riksdag, själv, i varje fall indirekt, erkänner, att så varit fallet.

Att nödhjälpsarbetena ingalunda äro några improduktiva företag, ha vi fått belägg för även av den nuvarande socialministern. Han har, såsom här redan i dag påpekats, genom ett uttalande till Svenska Morgonbladet konstaterat detta. Han säger där bl. a.: »De företag, som nödhjälpsarbetarna utföra, äro utan tvivel av stor ekonomisk betydelse för landet. Den utvidgning och förbättring av vårt vägväsende, som genom dessa arbetare åstadkommits, är en tacknämlig sak. På vissa håll ha nödhjälpsarbetena karaktären av mossdikning, även denna således ett gagneligt företag. Om man tror, att nödhjälpsarbetena äro improduktiva företag, som ha till uteslutande syfte att bereda arbetslösa utkomst, så misstager man sig storligen.» Det förvånar mig dock, att samtidigt som man konstaterar, att dessa arbeten äro till synnerligen stor nytta för landet, så vidhåller man i alla fall, att dessa arbeten skola betalas betydligt lägre än arbeten, som utföras i den allmänna marknaden.

Jag skall för min del inskränka mig till dessa anmärkningar. Dock vill jag också redan nu säga, att jag bland andra här i kammaren representerar en landsända, nämligen Norrbotten, som mycket mer än någon annan fått känna på arbetslöshetens svårigheter och erfara, hur obetydligt det bidrag är, som staten lämnar till avhjälpande av dessa svårigheter. Men vi ha vid årets riksdag väckt en motion, där vi dragit upp riktlinjerna för hur vi anse att arbets-

Svar å
interpellation.
(Forts.)

löshetshjälpen bör organiseras här i landet. Och då vi kunna förvänta, att utskottets utlåtande över dessa motioner föreligger de närmaste dagarna, skall jag inskränka mig till vad jag nu anfört.

Fru **Ekberg**: Herr talman, ärade församling! När jag tar till orda i denna debatt, är det därför att jag under de senaste åren haft synnerligen intim bekantskap med arbetslösheten i den socken, där jag är hemma. Jag är tacksam för att jag fått tillfälle att säga några ord om de åtgärder, statens organ, arbetslöshetskommissionen, vidtagit under senaste året.

Jag har här en liten bok, som heter Råd och anvisningar, vari arbetslöshetskommissionen meddelar arbetslöshetskommittéerna sin syn på saken och sin tolkning av de direktiv, som riksdagen har givit. Bland annat, som står där, är det en sak, som jag till att börja med vill fästa mig vid, och det är, att hjälpen från det allmänna skulle förfela sitt syfte om den förhindrade arbetskraftens rörlighet och förmåga av anpassning. Hur är det egentligen med arbetskraftens rörlighet i dessa tider? Jag vill för min del säga, att jag finner den minimal. Arbetaren är fastlåst vid sin hemkommun med många band, i synnerhet om han är familjeförsörjare och har sin familj där. Då är han främst rent personligt fäst vid den. Dessutom kan han ha många intressen i sin hemkommun. Det är inte så lätt att flytta på sig utan vidare i dessa tider för att söka arbete inom andra kommuner. Jag vill inte alltför mycket upprepa vad här sagts förut. Men jag vill understryka, att numera går det inte att flytta från den ena kommunen till den andra och söka arbete, ty varje kommun söker efter bästa förmåga ge arbete åt dem, som den har inom sina egna landamären. När trots allt en familjeförsörjare måste bita i det sura äpplet och mottaga nödhjälpsarbete på en plats, långt avlägsen från den, där han har sin familj och sitt hemvist, så är det på det sättet, att nödhjälpslönen, som är tillmätt på den platsen, kanske inte alls räcker till mer än åt honom själv. Staten genom arbetslöshetskommissionen har tillförne tillförsäkrat en sådan familjeförsörjare ett ortstillsägg. I de brev, som arbetslöshetskommittéerna få med hänvisning till arbetsplatserna, står det i regel, hur stor skillnaden är mellan den lön, som arbetaren skulle få, om det fanns nödhjälpsarbete åt honom i hemkommunen, och den lön han får på den plats dit han kommer. Sedan tror man naturligtvis, att familjen hemma skall få detta skillnadsbelopp. Men hur tillämpas det? Det är ju väldigt bra att säga, att så mycket skall komma familjen till godo. Men hur mycket kommer i verkligheten familjen till godo? Jag vill gå till den kommun, där jag själv är hemma. Vi ha nödhjälpsarbetare förlagda i Småland och litet varstades, där nödhjälpslönen är 3 kronor 45 öre. Enligt arbetslöshetskommissionens brev skall då den hemmavarande familjen få 2 kronor 40 öre per effektiv arbetsdag. Hur uträknas nu detta belopp, 2 kronor 40 öre om dagen? Jo, det räknas ut per effektiv arbetstimme, inte per arbetsdag. Om det t. ex. regnar tre dagar i veckan, så mister familjen 2 kronor 40 öre om dagen för tre dagar. Då är det helt enkelt ingen annan råd för dem, som äro hemma, än att vända sig till fattigvården, då intet arbete står att få för dem. Vi måste i kommunerna hjälpa dem med fattigvårdsunderstöd. Jag skulle vilja fråga: Vad är egentligen nödhjälpsarbetslönen, då man på detta sätt tummar på och reducerar densamma? Den är en chimär, den är ingenting. Det är ingen som är hjälpt, utan snarare stjälp. En kapitalist, som skall börja en verksamhet, ser till, att han får sin verksamhet placerad i en sådan kommun, där skatterna äro billiga och där arbetsförhållandena göra, att han kan få största möjliga vinst av sin verksamhet. Nu menar arbetslöshetskommissionen, att så kan inte en arbetslös person få göra. Han skall ta arbete, om det så vore till allra lägsta pris. Det står uttryckligen i denna bok. Så anser arbetslöshetskommissionen,

att den bör behandla arbetslösa människor, som utan egen förskyllan kommit i denna odrägliga situation, som tar på både kropp och själ. När arbetslöshetslönen tillmättes efter den lägsta grovarbetarlönen på orten, så blir det sannernligen inte mycket. Det räcker absolut inte till existensmöjlighet. Så långt tänker man sig dock knappast i ett sådant nödläge, som det är på detta område. Men om det åtminstone räckte till nödortförsörjning. Men det räcker inte ens till det. Från och med i år har arbetslöshetskommissionen bestämt, att kommunerna skola själva bestrida kostnaderna för ortstillägg. Tillföre har kommissionen själv gjort det. Den arbetslöse har fått lämna in en ansökan. Den har kommit till kommittén, kommittén har gjort undersökning, i de flesta fall åtminstone, antar jag, och den har tillstyrkt ansökan, varefter den arbetslöse genom kommissionen erhållit detta ortstillägg per arbetstimme. Nu har kommissionen lagt dessa utgifter på kommunerna. Hur verkar detta? Där skall först, när man sänder den arbetslöse i väg, utrustning förekomma. Det har herr Andersson i Katrineholm här förut omnämnt, så att det behöver jag ej vidare yttra mig om. Dessutom måste det kanske även annat till. De kanske behöva ha litet matsäck med sig, som de icke kunna åstadkomma i hemmet. Och därtill kommer sedan, att ortstilläggen skola bestridas av kommunerna. Det orka kommuner med stor arbetslöshet icke med. Hur skola de, som ha att betala skatterna, orka betala alla dessa pålägg? Det går helt enkelt icke. Det blir ovillkorligen, såsom jag tror att jag läste någonstädes angående Mölndal, billigare att ge dem fattigvårdsunderstöd och ha dem hemma, gående sysslolösa. Till den konklusionen ha vi även kommit i den socken, där jag är hemma. Vi kunna hädanefter icke skicka familjeförsörjare till nödhjälpsarbete. Vi få nöja oss med att skicka dit de unga tråkiga pojkarna. Det är ej så underligt, om dessa pojkar äro tråkiga. De ha vuxit upp i en sådan tid, att de helt enkelt icke kunde få lära sig ett yrke. De ha vuxit upp i en tid, då alla människor gingo med mycket pengar i sina händer. Människor hade aldrig, åtminstone icke på många år, ja, jag vågar säga aldrig, haft så mycket pengar i sina plånböcker. De voro ej så mycket värda som nu, men det var dock mycket pengar, och de voro vana att röra sig med mycket pengar. Det gör, i många fall åtminstone, att de icke kunna sköta pengar, när de nu få dem någon gång. Men de ha, som jag nyss sade, icke heller kunnat få lära sig ett ordentligt yrke. Det finnes ingen, som vill ha dem, de äro för unga, de duga intet till. De taga vad arbete de kunna få, arbeta ofta en 14 dagar med vad som helst. De äro renodlade grovarbetare, i stället för att de skulle ha varit ute i andra yrken och fått lära sig något. Det är icke alltid ovilja mot att arbeta, som gör, att de unga kanske icke prestera det arbetskvantum, som man tycker, att de borde kunna göra. De ha icke fått träna sig på det sättet. Ungdomens arbetslöshet anser jag för min del vara det allra svåraste problemet. Vi, som kommit till litet högre ålder, vi se med andra ögon kanske på arbetslösheten, än dessa unga göra, ty de börja tro, att om de gå med händerna i fickorna, få de i alla fall vad de behöva, och det är verkligen det mest sorgliga i hela denna historia.

Sedan är det naturligtvis så, som här av statsrådet eller om det var från kommissionens sida yttrades, att ackordspriset vid nödhjälpsarbete icke alltid sättes som det borde. Det har åtminstone under min verksamhet meddelats mig åtskilliga gånger, att det kunnat hända, att olika arbetslag på samma arbetsplats ha olika ackordspriser. Det gör många gånger, att den ena kan förtjäna mera än den andra.

Sedan skulle jag vilja säga några ord om arbetslöshetskommissionens definition på begreppet familjeförsörjare. Vi ha senast i år till kommittéerna fått ett cirkulär, nr 113, som understryker, vad en familjeförsörjare är för något. Det är en person, som före arbetslöshetens inträdande haft någon att försörja, antingen hustru och barn eller en kvinna, med vilken han sammanbor som sin

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Svar å
interpellation.
(Forts.)

hustru. Det kan också vara en ensam man med minderåriga barn. Det kan ju för all del vara en ensam kvinna, men då skall hon vara änka eller också skall mannen vara borta på ett eller annat sätt. Kanna vi säga, att familjeförsörjarebegreppet därmed är fastslaget? Nej, det kan förhålla sig på det sättet — och det har hänt i flera fall i den kommun, där jag är hemma — att en änkan icke gifter om sig. Han kanske har en flicka på 14, 15 år och kanske ett par äldre söner. De vilja hålla tillsammans och hjälpa varandra och hålla hemmet samman, som de vant sig vid från barndomen. Denna flicka räknas icke såsom hushållerska. Det räknas icke, att mannen har någon försörjningsplikt mot den kvinna, som han har i hemmet, därför att det är hans dotter, som sköter hushållet. Har han minderåriga barn, då går det för sig att få ortstillägg. Men är detta verkligen rätt, när far och barn uppfylla, låt oss säga, fattigvårdslagens bestämmelser att hjälpa varandra? Enligt denna äro de skyldiga till det, och det går lättare, när de äro flera än när de äro färre. Men när det gäller sådana förhållanden, att kanske hela familjen kommer i arbetslöshet och nöd, då bestämmer kommissionen: Nej, de ha icke försörjningsplikt annat än mot sig själva. Denna flicka, som är hushållerska, hon skall ut och arbeta, om det nu finnes något arbete. Det kan väl icke vara rätt, att sådana förhållanden kunna få existera. Familjeförsörjarebegreppet behöver verkligen omredigeras av kommissionen. Det kan också vara så, att mannen har en syster eller annan släkting, som sköter hemmet, men för att få ortstillägg måste han ovillkorligen ha en främmande kvinna i sitt hus och leva tillsammans med henne som sin hustru. Det är kommissionens uttryckliga bestämmelse. I annat fall får han intet ortstillägg.

Jag kommer tillbaka till nödhjälpsarbetena. Vid bostäderna skall jag icke uppehålla mig. Men det säges, att den arbetslöse skall erhålla sjukvård vid förläggningarna. Det är nog ofta — åtminstone har det berättats mig — så, att en förbandslåda ligger långt bort från arbetsplatsen. Skulle en olyckshändelse inträffa, skulle det kunna hända, att en nödhjälpsarbetare hunne helt somnika förblöda, innan de fingo tag på förbandslådan, ty det kan hända, både att den är inlåst och att nyckeln är långt borta.

Så erhåller en nödhjälpsarbetare utöver »alla andra förmåner» fri läkarvård, då han behöver det. Han får bland annat skjuts till läkaren. Vi ha en arbetslös hemma, som blev hemskickad på grund av sjukdom. Han fick gå 7 km. till läkare. Då hade han 39.4 gr. feber, och han fick gå 7 km. tillbaka. Det var en sjukdom av övergående art, men läkaren ansåg, att han ej borde vara kvar i nödhjälpsarbete och gav honom sådant betyg. Han fick resa hem på kommissionens bekostnad, men han hade icke varit hemma mer än tre dagar, då han var frisk igen.

På en annan förläggning, som en nödhjälpsarbetare talat om, var det icke mindre än 18 km. till den närmaste läkaren. De fingo verkligen skjuts, om de voro sjuka, men det är ej nyttigt för en sjuk att fara 18 km. till läkaren. Det skall vara i obygderna och Norrland, där det är långa avstånd, där sådant kan äga rum, men det går ej utan men för den sjuke.

Socialministern yttrade, att nödhjälpsarbetarna dock trots allt gärna ville vara kvar i förläggningarna. Det får förlåtas mig, om jag tror, att det är väl överdrivet. De önska nog helst att få vara hemma hos sina familjer och få arbeta på den ort, där de höra hemma, ty det blir alldeles säkert helt annorlunda förhållanden för dem, om de få vara i sin hemort. Och jag tror icke, att någon enda »utan nödtvång» är kvar i nödhjälpsarbete. Så arbetsvilliga äro icke Sveriges arbetare, att de gladeligen äro kvar på en arbetsplats, där de erhålla så liten lön för sin möda, som de få vid dessa förläggningar.

Jag skulle vara mycket glad, om socialministern ville uppmärksamma åtminstone något av vad jag här sagt och om möjligt få rättelse därutinnan. Jag

skall icke längre uppehålla kammaren. Jag är tacksam för att jag fått säga dessa ord på detta ställe.

Svar å
interpellation.
(Forts.)

I detta anförande, under vilket herr förste vice talmannen återtagit ledningen av förhandlingarna, instämde herr *Lovén*.

Herr **Blomquist**: Herr talman! När jag nu går att taga till orda i denna interpellationsdebatt, så är det för att lämna några upplysningar om en del av arbetslöshetskommissionens förläggningsplatser just från den trakt jag representerar.

Vi veta, att nere i Kronobergs län ha sedan flera år tillbaka varit en hel del arbetslöshetsförläggningar placerade, i synnerhet nere i Sunnerbo härad. En hel del anmärkningar ha gjorts vid tidigare tillfällen mot just dessa förläggningar, men jag skall ej syssla med dem närmare här i dag.

Vi ha en annan stor förläggning i Kronobergs län, det s. k. Kostakomplexet, och detta har nyligen blivit undersökt av en kommitté från Växjö stad. Staden hade nämligen under februari månad fått tillstånd att få till Kosta sända fem nödhjälpsarbetare. Dessa arbetare reste dit, men efter ett dygns vistelse där återvände de, under förmälan att förhållandena voro så olidliga, att de icke kunde vistas där, i synnerhet på grund av att de hade fått ohyra på platsen. I anledning av detta sändes en kommitté bestående av tre ledamöter av Växjö stadsfullmäktige och en representant för Växjö fackliga centralorganisation till platsen. De gjorde på ort och ställe en undersökning av de fem förläggningsplatser, som finnas, och där voro vid tillfället omkring 200 arbetare placerade. Det har från arbetslöshetskommissionens sida sagts, att bostadsförhållandena m. m. äro ganska bra och att några särskilda klagomål ej finns anledning göra mot desamma. Men om man tar del av den rapport, som denna kommitté, vilken jag nyss omnämnde, inlämnat dels till arbetslöshetskommissionen och dels till Växjö stad, och varav jag fått ett exemplar, så visar det sig, att dessa bostadsförhållanden ingalunda äro idealiska.

Kommittén sammanfattar sina synpunkter i vad gäller bostäderna på följande sätt:

»Alla förläggningarna voro ytterst trångbodda, ohygieniska, dystra och tröstlösa. Arbetarna resignerade och voro gripna av pessimism, de kände sig oförskyld vara utstötta i ödemarken i hopplös tillvaro. Vi träffade arbetare, som tidigare arbetat på 5 å 6 ja ända till 7 olika förläggningar sedan år 1922, men inga av föregående vore, enligt deras uppgift, så i alla delar för arbetarna ovärdiga som dessa.»

Detta gäller själva dessa bostäder, vilka alla, som sagt, äro mycket ohygieniska. Den av kommissionen uppförda bostaden är en s. k. barack. Och det visade sig där, att det var oerhört fuktigt, så att fukten rann nedåt väggarna, som för övrigt voro behängda med arbetskläder och dylikt.

En annan uppgift därifrån, som det torde vara önskvärt att få klarlagd, var, att arbetarna av sina låga förtjänster, som på platsen ej fingo överstiga 3 kronor 45 öre per dag, få betala de sprängämnen de använda vid sprängningarna efter ett pris av 3 kronor 50 öre per kg. för dynamit, 2 kronor för nitrolit, 5 öre styck för tändhattar och 60 öre för en ring stubintråd. Dessa priser ha undersökts och visat sig vara högre än priserna i Växjö stads järnaffärer. Det kan ej vara rimligt och riktigt, att arbetslösa människor med så ringa avlöning, att maximum såsom här är 3 kronor 45 öre per dag, även skola bestrida utgifterna för dessa sprängämnen och till yttermera visso till högre priser, än de betinga i affärerna i Växjö.

Vidare äro arbetsförhållandena för övrigt allt annat än idealiska. Visserligen säga arbetarna, att förhållandet mellan arbetsledarna och arbetarna är

Svar å
interpellation.
(Forts.)

gott. Men i många fall visar det sig, att arbetsfördelningen kunde ske på ett helt annat sätt än nu är fallet. Bland annat få arbetarna nu under den årstid, då marken är vattensjuk och vattendräkt, gå från morgon till kväll ända till knäna och trampa i vattnet. Man förstår, att det kommer att medföra ohälsa och svårigheter på mångahanda sätt för dem. Det ansågs, att en arbetsfördelning kunde ske, så att detta arbete kunde utföras under en mera torr period, och så, att de finge under vårsidan syssla med väganläggningsarbete, som ej skulle åsamka dem så mycket svårigheter. Det är omdömen, fälda av arbetarna själva, och allt sunt förnuft talar ju även för, att det borde göras något åt dessa förhållanden till det bättre.

Vidare har det pekats på, att i dessa bostäder, som nu utlämnas åt arbetarna, ohyra finns i stor utsträckning. På endast ett ställe av dessa fem förläggningar, nämligen i Tvärskog, var ohyra icke tillfinnandes, men den fanns i de övriga bostäderna i synnerhet i sängplatserna. Det har framkastats en tanke, och jag vill föra den vidare, att när nu efter 1925 års försvarsbeslut så många kaserner bli lediga och därmed också en massa järnsängar, så vore det bättre att placera ut en del av dessa järnsängar till nödhjälpsbostäderna för att undvika, att denna ohyra sprider sig som den nu gör bland de mer eller mindre ohyvlade brädlärarna, som arbetarna nu få ligga i.

Dessa synpunkter äro framkomna från fullt objektivt håll, och jag tror, att de i stort sett hålla streck. Arbetarna äro förtjänta av ett bättre öde. De äro oförvitliga medborgare, som ha kommit ut i oförvillad arbetslöshet, och då bör arbetet icke vara ett straffarbete utan bör i största möjliga utsträckning vara så humant och drägligt som möjligt. I många fall kan det påvisas, att våra straffarbetsanstalter ge bra mycket bättre omvårdnad åt där intagna, än exempelvis arbetslöshetskommissionen i vissa fall ger åt de arbetslösa på arbetsplatserna. Dessa förhållanden måste ändras, om ett fullt förtroende skall kunna tillkomma arbetslöshetspolitiken överhuvud taget.

Jag får slutligen vädja till herr socialministern att göra vad på honom ankommer, för att bättre förhållanden må bli rådande ute bland förläggningarna för våra arbetslösa. Och det svar, som han här i dag givit, ådagalägger ju också tydligt, att han ämnar vidtaga åtgärder i detta syfte.

Herr Hagman: Herr talman! Den överläggning, som följt å det här i dag avlämnade interpellationssvaret, har utvidgat sig till en allmän debatt om den svenska arbetslöshetspolitiken. Jag skall för min del också be att få deltaga i denna debatt och därvid framföra några synpunkter.

Jag vill då först säga, att den arbetslöshetspolitik, som förts i vårt land särskilt efter 1923 men i ett visst avseende även ända sedan 1914, har lidit av två verkliga kardinalfel, vilka, så länge de äga bestånd, alltid skola medföra större eller mindre missnöje. Det första är, att ingen arbetslös har någon som helst rätt till hjälp, utan att det skall för varje särskilt fall noga prövas, huruvida den sökandes behov är sådant, att hjälp skall anses böra utgå. Så länge detta villkor föreligger, komma också synpunkterna, åsikterna och motiveringarna rörande huruvida ett visst behov föreligger eller icke att medföra mycket skiftande meningar. Det andra felet är, att man efter 1923 har sökt att avhjälpa arbetslöshetssvårigheterna uteslutande med den s. k. arbetslinjen. Det är icke möjligt att med de skiftande förhållanden, som råda på vårt lands arbetsmarknad, komma till rätta med förevarande problem allenast med anlitan- de av denna arbetslinje. Saken är nämligen den, att de arbeten, som kunna erbjudas, måste med naturnödvändighet bliva grövre utomhusarbeten. Det är klart, att då ju de arbetslösa äro utbildade i en mängd olika industrier och hantverksyrken, komma alltid svårigheter och gnissel att uppstå, när man skall

placera folk från vitt skilda arbetsområden på dessa grövre utomhusarbeten. Jag tror, att man skulle hava kommit över många av de nu föreliggande svårigheterna, därest man jämsides med denna arbetslinje — som har mycket stora uppgifter att fylla på detta område, vilka jag emellertid icke nu skall gå in på — bedrivit en kontant understödsverksamhet, låt vara en på lämpligt sätt begränsad sådan. Då skulle man undvikit att folk, som är fullt arbetsfört i sitt yrke men faktiskt icke kan åtaga sig grovarbete utomhus eller som på grund av sina familjeförhållanden icke kan åtaga sig arbete långt bort från hemmet, blivit utan det allmännas hjälp. Då skulle man också hava kommit ifrån den schablonmässiga prägel, som vilar över den nuvarande hjälpverksamheten. Där gäller faktiskt satsen, att kan man taga grovarbete, så blir man hjälpt, men annars blir man utan eller också blir man hänvisad till kommunernas speciella nödhjälpsverksamhet.

Beträffande hjälpåtgärdernas omfattning, som man har talat så mycket om här i dag, så torde ingen kunna förneka, att dessa åtgärder varit för litet omfattande. För min del skulle jag vilja hävda den uppfattningen, att när man går fram enbart med arbetslinjen, borde man om möjligt söka bereda så många arbetstillfällen, att alla, som ville, också finge arbete. Jag tror på grund av egen erfarenhet ingalunda, att detta antal arbetstillfällen behöver bli lika med det antal personer, som hos de kommunala myndigheterna anmält sig såsom hjälpbehövande. Jag tror knappast ens, att hälften så stort antal arbetstillfällen behöves, ty när det kommer till kritan, så kommer det att visa sig att många hava andra utvägar. En sådan taktik skulle emellertid taga bort det nu hörda påståendet, att det endast är en liten del, som blir hjälpt av dem, som själva anse sig i behov av hjälp och som även av kommunerna förklaras vara i sådant behov.

Beträffande löneproblemet för de arbeten, som igångsatts efter denna nu praktiserade arbetslinje, är det klart, att man möter svåra och komplicerade problem med hänsyn till de direktiv, som riksdagen angivit för hur lönerna skola fastställas. De skola efter beslut av 1922 års riksdag fastställas så, att för varje ort skall man räkna ut grovarbetarlönen och minska denna med vissa tal för att komma ned till det belopp, som skall anses utgöra lönen för en å viss ort placerad nödhjälpsarbetare. Då jag haft tillfälle att deltaga i samtliga de lönerevisioner, som ägt rum åren 1922, 1925 och 1926, så vill jag säga som min erfarenhet, att det är en mycket svårartad uppgift att finna det riktiga talet bland den mängd siffror, som man får in, då man ber kommunerna att lämna uppgifter å hur grovarbetarlönerna äro beskaffade å vederbörande orter. Men jag ber samtidigt att få tillägga, att det därjämte har varit svårt att få vederbörande att taga tillbörlig hänsyn till de uppgifter, som man fått, ty benägenheten att hålla sig till det lägsta möjliga har alltid varit föreliggande och därtill mycket stor vid alla de lönerevisioner, som hittills gjorts. Här möter man en av de större egentliga missnöjesanledningarna. Kommer man ut på arbetsplatserna och frågar dem, som där äro sysselsatta, om föreliggande önskemål, kan man vara säker på att i samtliga fall mötas av en erinran, att lönen är för låg i förhållande till det hårda arbetet och till utgifterna för en nödtorftig existens på platsen. Jag tror också, att med en arbetslinje, som vi antagligen alltid komma att få räkna med i ett svenskt system för arbetslöshets bekämpande, måste man taga större hänsyn till löneavvägningen än som hittills skett. De stämmor, som velat sätta lönebeloppen på ett högre plan, hava alltid varit ropandes röster i öknen. Här hava vi, som jag förut anfört, också orsaken till en mycket stor del av det missnöje, som gör sig gällande.

Beträffande förlägningsförhållandena så är detta också en ytterst komplicerad fråga. Det är klart, att man närmast får jämföra med förhållandena på den öppna marknaden vid motsvarande arbeten. Jag har alltid sökt att vid

Svar å
interpellation.
(Forts.)

de tillfällen, då jag kunnat det framställa frågor angående denna sak till arbetslösa, och det har visat sig, att de i regel givit omdömen efter de linjer, som herr Andersson i Katrineholm angav. De, som äro grovarbetare och vana vid liknande arbeten, svara: »Det är här ungefär som annorstädes»; men de, som äro vana vid bättre bostadsförhållanden, äro missnöjda med de primitiva förhållandena i detta avseende. För min del tycker jag, att vid förläggningsplatserna, vid arbeten utomhus i skog och mark, borde det vara ordnat så, att man alltid hade tillfälle att torka sina kläder, att man alltid borde slippa att frysa och att man också alltid hade tillfälle att laga mat i ett annat rum än det, som är anvisat till sovrum. Det torde visserligen finnas fall på den öppna arbetsmarknaden, där man icke har det så ordnat. Jag tycker dock, att det är så enkla fordringar, att de borde bliva riktlinjer för statens politik på detta område för framtiden beträffande här ifrågavarande arbeten.

Vidkommande sedan fördelningen av kostnaderna för hjälpverksamheten mellan stat och kommun, så bör det klart utsägas nu, att det naturligtvis var ett fullständigt misstag att belasta kommunerna på det sätt, som arbetslöshetskommissionen gjort från och med början av detta år. Om vi titta på förhållandena i Stockholm, där lönen är fastställd till 8 kronor per dag med en nödhjälpslön av 6 kronor 10 öre per dag, så skulle kommunen, därest den skickade ut sina arbetslösa familjeförsörjare på statens arbeten, vilka äro förlagda å orter, med en lön av 3.45, dels erlagga 2 kronor 65 öre i ortstillägg dels en krona i s. k. inkvarteringsbidrag, alltså en summa av 3 kronor 65 öre om dagen. Vederbörande arbetslöse kunde, om han komme ut på en av statens arbetsplatser, där inkomsten fastställts till 3 kronor 45 öre, komma upp till en inkomst av 6 kronor 10 öre om dagen. Men för att den enskilde mannen skulle förtjäna 6 kronor 10 öre, skulle staden, som nämnts, bidraga med 3 kronor 65 öre, d. v. s. med mer än 50 procent av det belopp, han kunde förtjäna. Arbetsresultatet åter komme staten till godo. Därav har staden dragit den konsekvensen, att den icke skickat ut några familjeförsörjare utan anställer dem i egna arbeten. Detta är fördelaktigt ur den synpunkten, att familjeförsörjarna få stanna hos sina familjer. Det är alltid en fördel. Det är ju intet ont, som icke har något gott med sig; och systemet att pålägga kommunerna alltför stora bördor har i varje fall lett till att uppmärksamheten fästs på dessa förhållanden. Att kommunerna tvungits taga dessa frågor mera i egen hand, har faktiskt gjort, att dessa problem kommit upp till debatt, och det har väl också medverkat till att den ändring kommit till stånd, som socialministern här i sitt svar meddelade, nämligen att inkvarteringsbidraget från och med den 1 april i år icke längre skall utgå, och det skulle hava varit lyckligt, om detta förhållande rått ända sedan årets början.

Om man därför skulle ange några synpunkter och önskemål beträffande den framtida arbetslöshetspolitiken i vårt land, skulle det vara det, som socialministern i svaret angivit, nämligen att arbetstillfällen kunna beredas i större omfattning och att man icke må hava den paniska skräck, som man förut haft, för en på lämpligt sätt reglerad kontantunderstödsverksamhet, som tar sikte på att fastslå, att icke alla människor äro lämpade för grovarbete och att det i många fall är angeläget, att åt familjeförsörjare i största möjliga utsträckning beredes tillfälle att stanna hemma. Detta skulle helt säkert medföra, att svårigheterna kändes mindre.

Här ha i dag från ett par talare omnämnts några speciella förhållanden, som jag ett ögonblick vill uppehålla mig vid, ty jag känner till, hur dessa förhållanden äro ordnade. Det gäller speciellt ackordssättningen och förändringen av ackordspriset vid arbetsplatserna. Det förhåller sig — något, som visar, vilka komplicerade frågor man här, såsom jag förut berört, har att göra med — så, att vid ett på olika sätt och av olika yrkesgrupper samman-

satt arbetslag, t. ex. av 10 man, blir det i praktiken på så sätt, att om man beräknar, att de skola förtjäna 5 kronor var om dagen, så kommer hälften av dem att förtjäna 6—8 kronor, andra åter blott 2 eller 3 kronor, men medellönen ligger omkring 5 kronor. De förtjänster, efter vilka arbetslöshetskommissionen går, då det gäller lönerna på arbetsplatserna, är medellönerna. Då man icke i varje enskilt fall känner spridningen av lönerna på ett stort antal arbetare, är det svårt att säga, huru de ligga i de enskilda fallen. De kunna ligga så, att somliga hava 7—8 kronor om dagen, andra 2 eller 3, beroende på större eller mindre vana vid arbetet och också i någon mån på de ansträngningar, som nedläggas i arbetet. Beträffande nedsättningen av ackordspriserna, ligger det till så, som herr Andersson i Katrineholm nämnde, när han drog sina konklusioner ur anvisningarna, att om det skulle visa sig, att på en arbetsplats medellönen stiger väsentligt över den för arbetsplatsen fastställda, justeras ackorden vid nästa prissättning nedåt. Med de direktiv, som äro fastställda, att lönerna skola sättas så, att den öppna arbetsmarknadens löner icke skola tangeras eller överskridas, är det svårt att undvika detta. Detta är emellertid arbetslönens ömmaste punkt. Även om det i stort sett tillgår på samma sätt på den öppna marknaden, är dock i varje fall lörens fart nedåt vid nödhjulsarbetena mycket snabbare och verkar naturligen i hög grad dekuragerande. Om en man lägger manken till och stegrar arbetskvantiteten månad efter månad men också får ackordsprisen nedsatta månad efter månad, så måste det naturligtvis verka till, att han snart fullständigt tappar arbetslusten.

Beträffande förhållandena å arbetsplatsen. Falerumsvägen, som påtalats från olika håll i dag, har jag för min del haft tillfälle att se på dessa den 9 i denna månad. Det var med mycket stort intresse, som jag deltog i en resa dit ned, därför att speciellt denna arbetsplats har under vintern utmålats i mycket mörka färger. Jag måste emellertid säga, att vad jag fann där nere vid besök å 20 av de 30 förläggningar, som finnas på den cirka två mil långa landsvägssträckan, var, att de gjorda påståendena voro betydligt överdrivna. Jag ansåg det nödvändigt att överallt, där jag fick tillfälle till det, fråga vederbörande om deras önskemål, synpunkter och anmärkningar, och bland de önskemål, man då framställde, och de anmärkningar, man hade, var det framför allt i två avseenden som ändring önskades, nämligen att lönerna skulle vara högre och trångboddheten mindre. Det omdöme, som jag måste uttala beträffande denna arbetsplats, är att man har i flera avseenden överdrivit svårigheterna, i varje fall om jag får döma efter de svar, jag fick på mina frågor. Detta har jag också fått bekräftat genom vad jag hört om herr statsrådets egna intryck från dessa platser. Förhållandena äro emellertid så oerhört skiftande på olika förläggningar, möjligheterna till inkvartering äro så olika och speciellt en fråga, som förut berörts, nämligen ohysesfrågan, är så tråkig å sina håll, att allt borde göras för att åstadkomma en ändring. Alla sakkunniga förklara emellertid, att man står fullkomligt maktlös mot denna ohysesinvasion, och icke ens cyanvätet, som annars brukar taga bort ohyran, hjälper här annat än för en kortare tid. Det är klart, att det är i hög grad befogat, att ohyran skall bort, och att man skall hava torkningsmöjligheter och anordningar för matens tillredning och dylikt. Jag tror icke, att någon varken vill eller bör motsätta sig dessa rimliga önskemål. För min del har jag funnit goda löften i det interpellationssvar, som herr statsrådet i dag lämnat. Därest dessa löften komma att omsättas i praktiken, är jag förvissad om, att i varje fall en del av de klagomål, som nu framställas, skola försvinna. Kan man dessutom komma fram till en kontant understödsverksamhet, som tar sikte på de av mig angivna fallen, som man icke kan hjälpa med en arbetslinje, så kunna vi möjligen nödortfigt reda oss till den dag, då vi i detta hus skola

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Svar å
interpellation.
(Forts.)

kunna besluta om mera permanenta anordningar beträffande vårt arbetslöshetsproblem. Det sitter ju ett par kommittéer, som arbeta med hithörande problem, och speciellt om den, som jag själv tillhör och vilken har till uppgift att framlägga förslag till arbetslöshetsförsäkring, har jag tills vidare åtminstone den förhoppningen, att den före utgången av 1927 skall kunna lägga fram förslag i detta ärende på Kungl. Maj:ts bord.

Herr **Samuelsson**: Herr förste vice talman! Till en början vill jag ge herr Andersson i Katrineholm rätt däri, att det alltför tydligt framgår, att majoriteten av kammarens ledamöter icke intresserar sig för denna fråga. Man måste dock samtidigt konstatera, att det icke är någon ny företeelse, ty det har alltid varit så, när vi behandlat arbetslösheten och hjälpen till de arbetslösa. Då har man icke visat det intresse för dessa, som man dock borde ha rätt att vänta av dem, som representera även denna klass av medborgare.

Man har allt skäl att fråga sig: Äro icke de arbetslösa människor, äro de icke medborgare i samhället i lika stor utsträckning som vilka som helst av oss andra? Man har större anledning att ställa den frågan till sig, när man ser det svar, som arbetslöshetskommissionen lämnat i anledning av herr Sjöströms interpellation, ty av detta svar framgår alltför väl, vilket icke är nytt för i år utan varit likadant alla föregående år, att arbetslöshetskommissionen anser de direktiv, som arbetslöshetskommissionen arbetar efter, och det sätt, varpå de arbetslösa bli hjälpta av staten, vara förmånligt och ett sätt, som kommissionen anser sig kunna rekommendera. Man ser det bland annat, när arbetslöshetskommissionen i sitt utlåtande söker konstatera, var missnöjet finns på de olika arbetsförläggningarna. Missnöjet kommer fram på grund av att en del element särskilt söka framalstra det. Skulle icke dessa element finnas, skulle, säger arbetslöshetskommissionen, det bli en annan anda på de olika arbetsförläggningarna.

Såsom svar på kritiken från herr Sjöström, när han går in på de nuvarande lönerna och bevisar, att de äro så pass låga, att det är omöjligt för de arbetslösa att kunna försörja sig på dem, framhåller arbetslöshetskommissionen, att hans kritik icke är berättigad, därför att en hel del av de arbetslösa icke ha arbetat full tid. De ha icke arbetat sina åtta timmar om dagen. Man tager exempelvis icke hänsyn till regndagar. Man tager icke hänsyn till förhållanden, som göra, att en hel del av de arbetslösa tvingats att vara ifrån arbetet. Nej, man räknar med en medeltid på åtta timmar, och arbetslöshetskommissionen finner då, att de nuvarande lönerna äro rimliga. Man konstaterar vidare med en del exempel, att lönerna på en del ställen varierat mellan två och fyra kronor om dagen, och det anser man vara rimliga löner för de arbetslösa. Med dessa uppgifter för ögonen måste man säga, att man från arbetslöshetskommissionens sida icke betraktar dessa människor såsom likställda med andra medborgare utan såsom en annan art av människor, som man kan behandla, man kan säga hur som helst.

Arbetslöshetskommissionen vill även göra gällande, att det icke visat sig någon så stor antipati mot dessa arbetsplatser. Man måste dock samtidigt konstatera, att över 700 arbetare ytterligare skulle kunna få arbete vid nödhjälpsarbetena, men att de icke sökt sig dit. Man måste vidare konstatera, att 1,301 arbetare — det var visst den siffra herr socialministern angav — ha varit tvingade att söka sig ifrån dessa nödhjälpsarbetsplatser. De ha med andra ord av olika skäl måst gå ifrån dem. Vad kan nu anledningen vara till detta? Är det den anledningen, att det är så rimliga löner på dessa arbetsplatser, eller är det den anledningen, att dessa medborgare bli så bra behandlade på dessa platser, och är det endast ett uppallstrat missnöje, som medför, att de arbetslösa draga sig ifrån förläggningarna? Nej, förvisso icke! Det

framgår alltför tydligt av de redogörelser, som lämnats av de olika talare, som varit inne på förhållandena från de olika platserna, att det är så dåligt och uruselt på dessa platser, att det är omöjligt för de arbetslösa att kunna försörja sig och att det är detta, som är anledningen till att de måste söka sig därifrån, samt att en hel del av de arbetslösa icke söker sig till dessa nödhjälpsarbeten.

Man påpekar här, att man varit tvingad att lägga ortstilläggen direkt på kommunerna. Herr socialministern ville därvidlag göra gällande, att man varit tvungen att förfara så för att undvika missbruk. Jag skall be att få taga ett par exempel från Norrbotten. Vi ha ju den största arbetslösheten i denna landsända. Jag är övertygad om att kammarens ledamöter mer än en gång ha hört nöd ropen från Norrbotten. I snart sagt alla kommuner har man själv hjälpt så långt som det överhuvud taget varit möjligt. Ja, man har hjälpt så långt, att en hel del av dessa kommuner nu stå på branten av konkurs på grund av att man icke längre har möjlighet att kunna finansiera kommunens utgifter. Vi ha där exempelvis kommuner, som ha en uttaxering av upp till 17 och 18 kronor per bevilningskrona huvudsakligen på grund av den nödvändiga hjälp, som kommunerna själva ha måste lämna de arbetslösa. Nu vill man ändå, att dessa kommuner själva skola vidkännas ortstilläggen, när det gäller att få ut de arbetslösa till de olika arbetsplatserna. Förstå icke kammarens ledamöter vad detta vill säga för sådana kommuner, som redan förut äro så hårt tryckta i fråga om hjälp till de arbetslösa? Det är alldeles omöjligt att kunna fortsätta ens med den minsta hjälp från kommunernas sida.

Jag kan bara taga ett exempel från Luleå stad, som jag ju själv representerar. I ett av församhällena, nämligen Karlsvik, har det under flera år funnits en vidsträckt arbetslöshet. Kommunen har gjort vad den överhuvud taget har kunnat för att bisträcka dessa arbetslösa, men det har icke varit möjligt att kunna bisträcka dem i den utsträckning, som dessa människor ha rätt att fordra av kommunen, och från statens sida har man så synnerligen litet att vänta sig, när det gäller hjälp åt de arbetslösa. Det framgår ju av den lämnade redogörelsen, vilket vi ju hört mer en än gång i denna kammare, att statens hjälp håller sig mellan 20 och 30 procent. Denna statliga hjälp har hela tiden varit densamma, vilken regering som än suttit i sätet som styrande här i landet. Hjälpen har alltid varit densamma, alltså ungefär en femtedel av de arbetslösa har blivit hjälpt genom statens ingripande.

Är det rätt, är det mänskligt att på så sätt behandla de arbetslösa och sedan gå upp och prisa förhållandet och tro, att man nu skall få det bättre ställt på grund av att socialministern har avgett en del löften i samband med svaret på interpellationen? Vi kunna allihop här i kammaren tryggt säga, att de arbetslösa komma även i fortsättningen att bli behandlade på samma sätt. Möjligen blir det någon liten humanisering av det hela men det ekonomiska bidraget, den ekonomiska hjälpen blir fullt likartad. Man inser det så mycket mera, som man även går in i år för en så futtig anslagssumma, när det gäller hjälpen till de arbetslösa, att det är alldeles tydligt, att man ämnar fortsätta efter samma linjer att endast hjälpa en liten procentuell del av samtliga arbetslösa.

Jag kan icke ge mitt erkännande åt det svar, som här har lämnats på interpellationen, och jag tänker aldrig ge mitt erkännande, när man anser, att detta är en human behandling av de arbetslösa. Innan ett sådant erkännande kan ges, måste det ovillkorligen från kammarens och riksdagens sida slås fast, att samtliga de arbetslösa ha full rätt att få hjälp av samhället, och då måste man också i konsekvens härmed bevilja så stora anslag, att samtliga kunna bli hjälpta.

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Går man in på löneställningen för de arbetslösa, måste man även konstatera av alla rapporter, som lämnas från olika platser, att lönerna äro ofantligt låga. Herr socialministern måste i sin redogörelse även taga fram ett enda fall, där man hade misshandlat en arbetslös, som icke hade fått sjukersättning på grund av att han redan förut hade varit tvingad att uttaga förskott på nödhjälpslönen. Detta vill jag påstå icke är något enstaka fall. Av de redogörelser, som man får från olika platser, främst i arbetarpressen, framgår det jämt och ständigt av den ekonomiska tablån, att de arbetslösa ha varit tvingade att leva på framtiden eller med andra ord vecka efter verka varit tvingade att taga ut förskott på den kommande veckans avlöning för att kunna försörja sig. Vad sedan beträffar familjen, underhåll av hustru och barn, ja, då ha kommunerna varit tvungna att hjälpa till. Man måste då i rimlighetens namn erkänna, att dessa löner äro satta så låga, att det icke anstår den svenska riksdagen att på något sätt stryka under, att det är rimliga löner. Det är detta, herr förste vice talman, som gör, man må säga hur mycket man vill om upp-alstrat missnöje från vissa kategorier av arbetare, men förhållandena äro sådana för närvarande för de arbetslösa, att man kan aldrig tala om någon verklig hjälp, om någon humanitär behandling, förrän man utgår ifrån, att samtliga arbetslösa skola behandlas som människor, som andra kamrater bland arbetarklassen, och man också då beviljar anslag, som äro tillräckliga för att hjälpa samtliga arbetslösa på ett mänskligt sätt.

Herr **Hansson** i Stockholm: Herr talman, mina herrar! Det finns ingen anledning att i detta sammanhang taga upp frågan om hela vår arbetslöshetspolitik eller de allmänna grunderna för densamma till behandling. De motioner, som väckts i anslutning till det av regeringen begärda anslaget, komma att efter behandling inom vederbörande utskott ge oss tillfälle att mera ingående senare belysa karaktären av svensk arbetslöshetspolitik. Interpellationens syfte har, så vitt jag kunnat fatta det, varit att fästa uppmärksamheten vid vissa särskilda missförhållanden och att försöka i dessa vinna en omedelbar rättelse. Det förefaller mig, som om interpellationen i detta avseende varit av betydelse. Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet har funnit anledning att göra en turné till nödhjälpsförläggningarna, det har kommit löften om många förbättringar, avseende särskilt bostadsförhållandena, och arbetslöshetskommissionen har funnit sig böra föreslå en återflyttning av inkvarteringsbidragen från kommunerna tillbaka till staten. Det är alltid något, och det finns ingen anledning att vägra sitt godkännande åt den goda vilja, som framträtt efter ett avlyssnande av den starka opinion, vilken gått genom arbetarvärlden och för övrigt även genom den borgerliga världen under senaste tiden. Jag tror emellertid, att det med allt eftertryck bör sägas, att man icke skall lyckas tysta den berättigade kritiken mot arbetslöshetskommissionens politik genom eftergifter i bagateller. Det är *andan* inom arbetslöshetspolitiken, som måste bli en annan.

Herr **Dahlén** har här i dag försökt göra gällande, att den socialdemokratiska opinionen mot arbetslöshetskommissionens politik är hastigt påkommen. Egentligen behöver man icke svara på en sådan dumhet. Envar, som följt med riksdagsförhandlingarna, följt med över huvud utvecklingen i vårt land, kan ju vitsorda det intresse för arbetslöshetspolitiken, som utvecklats från socialdemokratiskt håll. Det förefaller emellertid, av herr Dahléns anförande att döma, att när arbetslösheten kommer på tal är det ett större intresse för kommunisterna att försöka komma den socialdemokratiska politiken till livs än att söka bringa några lättnader åt de arbetslösa. Vi hava all anledning att taga kommunisternas anfall med lugn. Vi kunna göra det i medvetandet av att vi icke

försummat något för att framdriva en human arbetslöshetspolitik i vårt land. Vi ha varit med om överenskommelsen av år 1922. Vi ha hävdad, att de allmänna grunder, som då fastställdes för arbetslöshetspolitiken, möjliggöra en human arbetslöshetspolitik. Och jag hävdar fortfarande, att en *riktig* tillämpning av grunderna enligt 1922 års överenskommelse aldrig skulle bragt oss i det läge, vari den svenska arbetslöshetspolitiken nu befinner sig. Det är tillämpningen av dessa allmänna grunder, som gjort vad som kunnat vara en human arbetslöshetspolitik till en inhuman sådan. Det är arbetslöshetskommissionen, som med riksdagsmajoritetens stöd drivit en alltmer restriktiv politik, som mindre tycks ha tagit sikte på att bringa de arbetslösa hjälp än att göra villkoren för åtnjutande av arbetslöshets hjälp så hårda som möjligt. Jag förmodar, att arbetslöshetskommissionen också trots sig handla till sin höge herres behag, när den under hans regeringstid skärpt restriktionerna ända till bristningsgränsen.

Det är nämligen icke, såsom herr Dahmén tycks tro, på det sättet, att det icke under de sista åren inträffat något i fråga om arbetslöshetspolitiken. I den socialdemokratiska motionen till årets riksdag pekats på huru nödhjälpslönerna pressats ned, huru kommunerna betungats genom att man på dem lagt ortstillägg och inkvarteringsbidrag, och huru den arbetslöse berövats portionsersättning och regnvädersersättning. Det kan tilläggas, att hyresbidragen borttagits, marketentirörelsen nedlagts och den extra ersättningen för högtider indragits. Det visar sig, att samtidigt som man pressat ned nödhjälpslönerna under den nivå, på vilken de fylla det anspråk, som dock ställes på dem i direktiven, nämligen att de skola lämna möjlighet till en ordentlig försörjning, har man berövat nödhjälpsarbetarna alla de små extra fördelar, som möjligen kunde uppväga något av det som brast i fråga om lörens storlek. Man har faktiskt det intrycket, att de herrar, som nu bestämma i arbetslöshetskommissionen, tagit såsom sin uppgift att göra livet så surt som möjligt för nödhjälpsarbetarna. Arbetslöshetskommissionen säger i sitt utlåtande över interpellationen, att det kan väl icke vara så farligt, när nödhjälpsarbetarna ju icke fly från nödhjälpsarbetet. Herrarna i arbetslöshetskommissionen begripa tydligen icke, att människor kunna befinna sig i sådant nödläge, att de måste uthärda även det outhärdliga.

Arbetslöshetskommissionens restriktiva politik har emellertid haft det goda med sig, att den blivit ett dödshot mot den statliga arbetslöshetspolitiken sådan den nu urartat. Man har drivit restriktionerna så långt, att hela arbetslöshetspolitiken står inför sin bankrutt. Det är icke blott inom arbetarkretsar, som man börjar få upp ögonen för detta, utan även inom borgerliga kretsar börjar man förstå, att det måste vara något kardinalfel, när kommunerna börja finna det vara bättre att behålla sina arbetslösa hemma hos sig än att anlita de statliga nödhjälpsarbetena. Man har nu i svaret på interpellationen uttalat den förhoppningen, att den utveckling, varunder kommunerna fly den statliga arbetslöshets hjälpen, skall avstanna, så att man icke blott återvinner den statliga kontrollen över arbetslöshetspolitiken, utan staten också blir i tillfälle att göra sin skyldighet i fråga om de ekonomiska bidrag, som behövas för att driva denna politik. För min del måste jag uttala, att vid en återgång till ett statens behärskande av arbetslöshetspolitiken måste knytas villkoret, att staten skall hjälpa och icke hämma. Vill man lägga arbetslöshetspolitiken fullständigt under statens kontroll för att tvinga kommunerna att behandla de arbetslösa i samma inhumana anda, som kommit till synes i arbetslöshetskommissionens politik, då är det bättre, att utvecklingen fortsätter och kommunerna reda sig så gott de kunna, tills detta system störtar samman och vi tvingas att bygga upp ett nytt system från grunden. Jag hoppas för min del, att det

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Svar å
interpellation.
(Forts.)

icke skall behöva gå dithän. Jag hoppas, att man skall taga så mycken lärdom av den utveckling, som ägt rum, att, när man en gång går till behandling av grunderna för arbetslöshetspolitiken, man även på sådant håll, där detta blivit en prestigefråga, skall vara villig att medverka till en sådan ändring i direktiven och en sådan tillämpning av dessa, att man i sanning kan sägas bedriva en human arbetslöshetspolitik.

Herr **Holmström** i Stockholm: Herr förste vice talman! Det torde vara förklarligt, om en fråga som denna, som berör så ofantligt stor del av vårt folk i vad gäller intressefrågorna, här kommer att upptaga något längre tid än man kanske från början tänkt, även om man givetvis vid ett senare tillfälle under riksdagen kommer in på samma fråga igen.

Det förhåller sig emellertid på det sättet, att med det beslut i fråga om direktiven, som riksdagen fattade föregående år, ett beslut som stod i fullständig överensstämmelse med uppfattningen hos majoriteten i den dåvarande arbetslöshetskommissionen, fick kommissionen kan man säga vatten på sin kvarn. Detta har också senare fullt tydligt visat sig därigenom, att kommissionen vidtagit alla möjliga åtgärder för att försämra nödhjälpsarbetarnas ställning. Det är nämligen på det sättet, vilket icke torde vara okänt för någon av kammarrens ledamöter, att i alla tider har det stora flertalet av kommissionens ledamöter, även om de under senare år växlat, städs haft den uppfattningen, att man skall söka göra det så svårt som möjligt för de arbetslösa ute på arbetsplatserna, därvid samtidigt utgående ifrån den förutsättningen, att ju svårare det blir för de arbetslösa, ju färre som kunna taga nödhjälpsarbete, desto större blir nöden och desto större förutsättningar har man också för att inom de industrier, där verksamheten är i gång, kunna pressa ned lönerna i någon mån. Detta har varit syftemålet. Det är sålunda egentligen den rena arbetsgivarpolitiken, som haft flertalet av sina målsmän i kommissionen och där gått fram på detta sätt.

När nu kommissionen i höstas vidtog åtgärder, som inneburo försämringar bland annat genom borttagandet av ortstilläggen, var detta ingenting annat än ett spörsmål, som varit på tal många gånger förut i kommissionen. Man hade speciellt från arbetsgivar sidan yrkat på borttagandet av detta ortstillägg, därför att man utgick från den förutsättningen, att så länge ortstillägg utginge till familjen, kunde icke lönerna anses vara tillräckligt lågt nedpressade. Så har det egentligen gått till. Nu sägs det visserligen från kommissionens sida, att anledningen till att man måst lägga om detta ortstillägg, så att bördan lades på kommunerna i stället för på staten, var den, att kommunerna icke höllo tillräcklig kontroll över detsamma utan lämnade ut understöd i vissa fall, där det vid närmare undersökning icke befanns berättigat. Jag vill dock säga, att även om sådana fall förekommit, som det lär ha skett, borde det icke ha varit omöjligt att skapa restriktioner mot detta. Man kunde från kommissionens sida förfarit på det sättet, att man förklarar, att därest vid undersökning konstateras, att en kommun icke gått fullt lojalt och uppriktigt till väga, fick den själv svara för kostnaderna. Då hade man vidtagit en åtgärd, som svarat mot förseelsens art, vilket på intet sätt är fallet med vad man nu har gjort.

Det är visserligen sant — det påpekades också av herr statsrådet — att kommissionen på senare tid vidtagit en åtgärd, som går ut på att man numera skall befria kommunerna från utbetalandet av inkvarteringsbidrag, och det är naturligtvis icke annat än att hälsa med tillfredsställelse, men herr statsrådet kunde säkerligen också ha tillagt, att den åtgärden hade sannerligen icke vidtagits från kommissionens sida, om icke herr statsrådet själv varit så intresserad för att något gjordes. Jag säger detta som en honnör för herr statsrådet,

och jag kan säga det, därför att jag känner mycket väl kommissionsledamöternas ställning i den frågan.

En annan sak, som herr statsrådet också vidrörde, var frågan om lönesättningen på olika platser. Herr statsrådet omnämnde därvid de direktiv, som voro gällande, men det var en sak, som han icke nämnde, och det var, hur de grovarbetarlöner, vilka anses vara den högsta lön, för vilka arbeten i avsevärd omfattning kunna beredas, skola fastställas. Hur har man i alla tider förfarit, när det gällt att fastställa nödhjälpslöner på olika platser? Jo, när det gällt exempelvis ett industrisamhälle, har man visserligen samlat in uppgifter om grovarbetarlönen på platsen, men dem har man icke ansett tillförlitliga, utan man har i stället från närliggande landsbygd infordrat uppgifter om huruvida i något fall, möjligen något enstaka fall, det utbetalats lägre lön för något tillfälligt jordbruksarbete, och denna senare lönesats har man följt.

Det är också en annan sak att observera. När man har räknat med grovarbetarlönen inom ett industrisamhälle, har man alltid tagit timlönen. Har förtjänsten varit en helt annan, har man aldrig räknat med den lägsta förtjänst, som flertalet arbetare vid ackordsarbete kunna ha, utan man har som sagt tagit *timlönen*. Däremot när det varit fråga om nödhjälpsarbeten, räknar man alltid med ackordsförtjänsten. Från dessa förutsättningar har lönesättningen aldrig blivit fullt korrekt och riktig enligt givna direktiv, och den är det för närvarande icke heller. Jag vågar med bestämdhet påstå detta, icke minst därför att jag under flera år varit med och deltagit i arbetet i kommissionen, när det gällt dessa saker.

Då man i övrigt klagat över att ackordspriserna äro så olika satta på olika nödhjälpsplatser, vill jag i detta sammanhang säga, att därvidlag naturligtvis uppstår en mängd svårigheter vid fastställandet av de olika ortspriserna, då dessa priser ju måste bestämmas varierande efter markens beskaffenhet och dylikt. Många gånger, när missnöje uppstår på respektive arbetsplatser över att sänkning vidtagits i ett ackord, går det naturligtvis oftast ut över respektive arbetsledare på platsen. Det får man räkna med. Systemet som sådant är av sådan art, att vid varje tillfälle, som kommissionen får in rapporter från olika platser om de utgående lönerna, räknar man ut genomsnittslönen, och är det så, att denna med en viss procent överstiger medeltalet, blir det genast en många gånger rätt skarp admonition från kommissionen till respektive arbetsledare att sänka lönen, allt i syfte att hålla lönerna så låga som möjligt.

Jag tror emellertid, att om man ville tillämpa de direktiv, som finnas i fråga om lönesättningen, på ett förnuftigt och rimligt sätt, skulle man i fråga om lönerna vid nödhjälpsarbeten komma väsentligt högre än för närvarande. Då får emellertid icke den allmänna uppfattningen göra sig gällande i kommissionen, att det här gäller att bara taga hänsyn till vad man från visst håll här i landet anser rimligt och lämpligt, utan att taga minsta hänsyn till de arbetslösa själva. Vill man döma ärligt och rättvist i sak, kan man komma till en annan nivå, och det vore givetvis mycket önskvärt, om herr statsrådet även i detta avseende ville göra vad på honom ankommer för att skapa förbättrade förhållanden.

§ 2.

Vid nu skedd föredragning av Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition, nr 245, angående godkännande av viss överenskommelse mellan kronan och staden Ystad, hänvisades propositionen, i vad den avsåge nedskrivning med visst belopp av statens domäners foad, till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

§ 3.

Vidare föredrogos var för sig och hänvisades till statsutskottet de på kammarens bord liggande motionerna, nämligen:

nr 474 av herr *Hansson* i Stockholm *m. fl.*;

nr 475 av herr *Hage*; och

nr 476 av herr *Carlsson-Frosterud m. fl.*

§ 4.

Ang.
begränsning
av gifta kvin-
nors innehav
av statstjänst
m. m.

Till avgörande företogs andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande nr 4, i anledning av väckta motioner om begränsning av gifta kvinnors användande i och innehav av statstjänst och allmänt uppdrag.

Andra kammarens femte tillfälliga utskott hade till behandling i ett sammanhang förehaft två inom andra kammaren väckta motioner, nämligen:

nr 256 av herrar *Öhman* och *Magnusson* i Skövde, vilka hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning, huruvida och i vad mån åtgärder skulle kunna vidtagas i syfte att begränsa gifta kvinnors innehav av statstjänst och allmänt uppdrag för bättre tillgodoseende av mäns och ogifta kvinnors möjligheter att erhålla arbetsutkomst, och att Kungl. Maj:t därefter måtte utfärda de bestämmelser eller för riksdagen framlägga de förslag, som av utredningen kunde föranledas; och

nr 262 av herr *Lindberg*, som, med instämmande i motionens syfte av åtta andra kammarledamöter, föreslagit, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utreda, huruvida och i vad mån åtgärder skulle kunna vidtagas i syfte att, utan ändring av gällande s. k. behörighetslag, begränsa gifta kvinnors i statstjänst tjänstgöring för tillgodoseende av mäns och ogifta kvinnors anspråk på arbetsutkomst, och att Kungl. Maj:t därefter måtte utfärda de bestämmelser eller för riksdagen framlägga de förslag, som av utredningen kunde föranledas.

Utskottet hemställde, att förevarande motioner icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Reservation hade likväl anmälts av herrar *Ahl* och *Lundgren*, vilka hemställt, att andra kammaren för sin del måtte besluta i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning, huruvida och i vad mån åtgärder skulle kunna vidtagas i syfte att begränsa gifta kvinnors i statstjänst tjänstgöringsskyldighet, bland annat för tillgodoseende av mäns och ogifta kvinnors anspråk på arbetsutkomst, och att Kungl. Maj:t därefter måtte utfärda de bestämmelser eller för riksdagen framlägga de förslag, som av utredningen kunde föranledas.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr *Ahl*: Herr förste vice talman! Då frågan om gifta kvinnors statstjänst föregående år var föremål för kammarens överläggning, använde jag tillfället att deklarerera min uppfattning, och jag skall därför nu endast tillåta mig några få ord såsom motivering för ett yrkande om bifall till den av mig och herr *Lundgren* vid utlåtandet fogade reservationen. Såsom kammaren finner, har utskottet även i år stannat för ett yrkande om avslag på varje åtgärd i motionernas syfte, och till stöd för detta yrkande har man i huvudsak hänvisat till den motivering, som anförts av utskottet från i fjol. Det nya, som till-

kommer, är utredning om antalet gifta kvinnor, anställda i ett tiotal av våra ämbetsverk. Denna utredning, som visar, att antalet gifta kvinnor i statstjänst redan nu är uppe i närmare 18 % av de anställda kvinnornas antal, synes emellertid utskottet vilja åberopa såsom skäl för att ingenting skall göras på detta område. Förmodligen menar man, att 18 % gifta kvinnor i statstjänst egentligen är en sådan bagatell, att den är icke något att fästa sig vid. Jag skall gärna för min del erkänna, att en sådan uppfattning kan vara åtminstone förklarlig, om man såsom utskottet absolut vägrar att se denna fråga ur motionärernas synpunkt, d. v. s. i samband med den allttjämt omkring sig gripande arbetslösheten. Men om man erinrar sig, att det antal gifta kvinnor, som för närvarande ha anställning i statstjänst, i själva verket kan betraktas såsom ett utgångsläge för en utveckling på detta område, som helt säkert kommer att fortsätta i ökat tempo, ställer sig saken onekligen en smula anorlunda. Vill man räkna med den arbetslöshet bland skilda folklager och särskilt bland den uppväxande ungdomen, som icke blott föreligger för närvarande utan också synes komma att förbli, ja, då borde egentligen dessa omständigheter kunna utgöra skäl nog för ett ställningstagande i den föreliggande frågan i enlighet med den ståndpunkt, som vi reserverar oss intaga.

Vid frågans föregående behandling anförde utskottet såsom vägande skäl mot bifall till motionärernas yrkande, att detta skulle innebära en tumning på den likställighetsprincip mellan man och kvinna, som genom behörighetslagens antagande fastställdes. Då i år åtminstone i den ena motionen yrkandet begränsats till att omfatta en utredning rörande möjligheten att inom behörighetslagens ram underlätta för gift kvinna en frivillig avgång, är visserligen detta argument från utskottets sida icke längre hållbart, men utskottets motvilja mot att någonting göres på detta område synes dock vara lika bastant som förut. Utskottet säger, att det kan helt enkelt »icke fatta», huru en sådan åtgärd, som motionärerna föreslå, skall kunna vidtagas utan ändring i gällande behörighetslag. Om det icke ansåges alltför vanvördigt, skulle jag vilja säga, att det behöver icke nödvändigt bero på vare sig motionärerna eller behörighetslagen, om utskottet icke kan fatta en enligt min mening i detta avseende föreliggande möjlighet. För närvarande finns det nämligen trots behörighetslagen en bestämmelse, som ställer åtminstone vissa gifta kvinnor, nämligen sådana, som ha vårdnaden av barn under 15 år, i en viss särklass. § 4 i gällande avlösningsreglementet för befattningshavare vid statsdepartement och vissa verk inom den civila statsförvaltningen har nämligen följande lydelse: »Kvinnlig innehavare av ordinarie befattning vare, därest hon har vårdnad om barn under 15 år, skyldig att ställa sig till efterrättelse de föreskrifter i fråga om fullständig eller partiell tjänstledighet, som vederbörande myndighet eller där denna saknar behörighet att meddela tjänstledighet Kungl. Maj:t med hänsyn till befattningens behöriga upprätthållande finner nödigt meddela.» Denna bestämmelse har riksdagen antagit utan att det fallit någon människa in att anse, att den innebär en kränkning av behörighetslagens likställighetsprincip. Bestämmelsen lägger dock i myndigheternas händer att befria vissa kvinnor från deras tjänstgöringsskyldighet och detta oavsett om de kvinnor det här gäller skulle önska det eller icke. Men för de kvinnor, som själva av en eller annan anledning skulle kunna önska att på längre eller kortare tid befrias från tjänstgöringsskyldighet, finns ingen rätt att erhålla någon sådan, utan för dem återstår endast att definitivt och för alltid lämna sin tjänst och med densamma förenade förmåner såsom pension och dylikt. Ett stadgande, motsvarande och kompletterande vad som redan finns i avlösningsreglementets § 4, skulle därför enligt min mening komma att hälsas med tillfredsställelse av många kvinnor, som nu kvarbliva i sin befattning endast av fruktan för att ansvaret för famil-

*Ang.
begränsning
av gifta kvin-
nors innehav
av statstjänst
m. m.
(Forts.)*

Ang.
begränsning
av gifta kvin-
nors innehav
av statstjänst
m. m.
(Forts.)

jens försörjning i någon oviss framtid kan komma att helt åvila dem. Det förefaller för resten ganska egendomligt, att, såsom utskottet vill göra gällande, ett sådant stadgande ovillkorligen måste komma att innebära en kränkning av behörighetslagens likställighetsprincip och detta uteslutande därför att man skulle tillerkänna den gifta kvinnan rätt att själv avstå från sin befattning. Utskottets argumentation på den punkten är enligt min mening fullständigt ohållbar.

Beträffande effekten av ett stadgande sådant som det nyss antydda kan jag hänvisa till icke mindre än sju av de tillfrågade verkstyrelsernas svar, i det de anse det antagligt, att efter sådana bestämmelsers införande skulle de gifta kvinnorna i större utsträckning än som för närvarande är fallet komma att lämna sin befattning. Endast två av de tio tillfrågade myndigheterna hava ansett troligt, att en sådan bestämmelse skulle bli utan effekt. Skolöverstyrelsen har underlåtit att svara på frågan under motivering, att den saknar erfarenhet för frågans bedömande, medan däremot telegrafstyrelsen avgivit ett svar, som enligt min uppfattning utgör ett ganska gott stöd för det yrkande, som vi reservanter framställt. Telegrafstyrelsen säger sig nämligen »i ett antal fall ha konstaterat en önskan hos vederbörande gifta kvinnliga befattningshavare att, med bibehållen rätt till återinträde i tjänst i händelse av ekonomiskt nödläge, erhålla befrielse under längre eller kortare tid från arbetet». De hörda myndigheternas största bekymmer synes vara, att man befarar vissa svårigheter, då det gäller ordnandet av ett eventuellt återinträde i tjänsten för de kvinnor, som därav sedermera kunde visa sig i behov. Det är ju icke heller uteslutet, att vid ordnandet av denna såväl som många andra frågor vissa svårigheter först måste övervinnas. Men det är, i händelse reservationen bifalles, just den saken, som skulle bli föremål för utredning och undersökning, och det kan tänkas, att det därunder skulle kunna komma att visa sig, att dessa svårigheter icke äro större än att de mycket väl med litet god vilja skulle kunna övervinnas.

Jag skall till sist tillåta mig att säga, att om det förhåller sig på det sättet som det framgår av telegrafstyrelsens svar, att de gifta kvinnorna själva önska en bestämmelse, som skall underlätta deras avgång från befattningen, då finns det enligt min mening icke gärna någon rimlig anledning för riksdagen att motsätta sig en dylik önskan. Detta så mycket mindre som man genom en sådan åtgärd skulle något öka utkomst- och försörjningsmöjligheterna för en hel del människor, som nu förgäves spana efter en dylik möjlighet.

Herr talman! Då jag alltså icke heller i år kunnat ansluta mig till utskottets uppfattning, att varje åtgärd till denna frågas lösning bör avvisas, så tillåter jag mig hemställa om bifall till den vid utlåtagandet fogade reservationen.

Under detta anförande hade herr andre vice talmannen ånyo övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Laurén: Herr talman! Då den ärade reservanten säger, att utskottet betraktat dessa 18 procent gifta kvinnor som en bagatell, vill jag framhålla, att det har utskottet varken gjort eller sagt. Utskottet har delat upp de statsanställda gifta kvinnorna, och då har det befunnits, att något över sex procent av dem äro gifta med statstjänstemän och resten, något över 11 procent, gifta med andra. När frågan tidigare behandlats, har det framhållits, att utredningen huvudsakligen skulle gälla de kvinnor, som äro gifta med statstjänare, emedan det ansågs olämpligt, att både man och hustru innehade statstjänst. Även om man ej kan säga, att dessa 6 procent äro en bagatell, så är dock siffran på långt när ej så hög som man föreställt sig, och där hava vi också förklarings-

gen till att utskottet icke ansett sig böra av hänsyn till antalet av med stats-tjänstemän gifta kvinnor gå med på motionärernas framställning.

Nu säger reservanten vidare, att vi icke tagit hänsyn till den rådande arbetslösheten och på grund därav följt motionärernas önskan. Det är sant. Men vi må också tänka på, att riksdagen har så sent som 1923 antagit behörighetslagen, vilken ännu icke varit i kraft i två år. Utskottet, som är övertygat om, att en inskränkning i de gifta kvinnornas innehav av statstjänst icke kan ske utan en ändring i behörighetslagen, har icke velat så snart gå med på en dylik ändring. Ty arbetslösheten måste väl betraktas såsom något övergående, och en lagstiftning om inskränkning i gifta kvinnors rätt att innehava statstjänst får icke byggas på en som vi hoppas tillfällig arbetslöshet.

Sedan säga reservanterna, att riksdagen har 1925 trots behörighetslagen givit en bestämmelse, som inskränker denna lags verkningar. Jag undrar ändå, om icke de ärade reservanterna här tagit miste. Denna lag av år 1925 är enligt mitt förmenande icke en inskränkning i gift kvinnas rätt att innehava statstjänst. Det gäller icke de gifta kvinnorna såsom sådana utan det gäller kvinnor, som hava vårdnaden om barn. Det är heller icke fråga om en inskränkning i kvinnornas rätt att innehava statstjänst, utan det stadgas en skyldighet för dem att, om tjänstgöringen icke är tillfredsställande, taga ledighet från tjänsten. Hur skulle det för övrigt vara, om man tänkte sig ett annat förhållande? Tänker man sig en man med sysselsättning utanför tjänsten, så att han icke kan fullgöra denna, är det väl ändå så, att han får välja mellan att antingen fullständigt sköta sin tjänst eller begära avsked. Här har man mildrat bestämmelserna för en kvinna, som har hand om barn. Hon behöver icke taga avsked, men verket kan tvinga henne att taga ledighet. Det är ingen inskränkning utan snarare en utvidgning av hennes rätt att innehava statstjänst.

Så tro reservanterna på den frivilliga avgången och åberopa telegrafstyrelsens svar på utskottets fråga, vilket svar den föregående ärade talaren nyss citerat. Jag vill dock göra honom och kammaren uppmärksamma på, att detta icke direkt svarar på utskottets fråga utan att det går något längre än denna. Utskottet har nämligen frågat verket, om stöd torde finnas för antagandet, att gifta kvinnors avgång ur tjänst bleve större, om åt dem lämnades rätt att återinträda i tjänsten vid eventuellt änkestånd eller skilsmässa, givetvis före uppnådd pensionsålder. Då svarar telegrafverket, att det anser, att detta är möjligt, men verket talar icke närmast om änkestånd eller skilsmässa utan det begagnar orden »vid ekonomiskt nödläge». Det är en helt annan sak. Man kan tänka sig, att en kvinna, som icke är gift med en tjänsteman utan med en annan, tillika med familjen kommer i ekonomiskt nödläge. Då är det sannolikt, att, om hon vid äktenskapets ingående avgått ur statstjänst, hon vid det inträdda nödläget begär att få återinträda i tjänst, således en betydande utvidgning av den fråga som här föreligger. Att döma enbart av telegrafverkets utlåtande och säga, att det är möjligt och troligt, att den frivilliga avgången skulle ordna allt till det bästa, är dock något, som jag icke är övertygad om, och jag tror, att man får tillmäta andra myndigheters uttalanden i denna sak åtminstone lika stort vitsord. Pensionsstyrelsen och socialstyrelsen hava sålunda en helt annan uppfattning. Jag vet också, att om man frågar dem, som äro anställda i verken, får man ofta det svaret, att den frivilliga avgången icke torde bli så synnerligen stor. Dessutom är det troligt, att en dylik rätt till avgång skulle bliva en press på de gifta kvinnorna. Man kan tänka sig, att, då man och hustru äro anställda i ett verk, det på sina håll anses, att de fått och ha det så bra, att åtminstone hustrun kan lämna sin anställning. Men vem kan bedöma detta utan ingående kännedom om deras ekonomiska förhållanden? Den saken bör man väl överlämna åt dem själva att bestämma. Fara är då, att en sådan bestämmelse som den här berörda kunde föranleda, att hustrun bleve

Ang.
begränsning
av gifta kvin-
nors innehav
av statstjänst
m. m.
(Forts.)

Ang.
begränsning
av gifta kvin-
nors innehav
av statstjänst
m. m.
(Forts.)

pressad att avgå. Man vet ju, att ett ideligt kältande, att sådana uttryck som »ni har det så bra, att ni gott kan sluta» o. s. v., upprepade vid mångfaldiga tillfällen, måste föranleda, att hustrun, vare sig hon vill eller icke, tvingas att lämna sin plats för att få behålla sitt lugn och sin ro.

Nu tror man vidare, att dessa kvinnor, när de återinträdde i verket, skulle vara lämpliga för sin befattning. Detta är en tro men intet mera. Hur mycket denna tro håller att bygga på, vill jag icke gå in på, men tänka vi oss, att en statsanställd kvinna gifter sig vid 30 års ålder samt mannen faller ifrån 15 eller 20 år efteråt och ställningen därvid är sådan, att änkan icke har annan försörjning utan måste gå tillbaka till verket, tror någon, att en sådan kvinna, som varit borta 15—20 år, skulle med den utveckling, som råder, vara lämplig att komma tillbaka? Hur skall man ordna det? Det förefaller mig omöjligt. Hur skulle det för övrigt ställa sig, om man skulle giva endast gifta kvinnor denna rätt? Skulle icke de övriga befattningshavarna kunna åberopa samma skäl? Skulle icke en annan statstjänare, som tar en annan plats, kanske icke så säker men i alla fall en bättre än den han har, om denna anställning upphör och han, som telegrafverket säger, kommer i nödläge, skulle icke han hava samma anspråk att få komma igen till sin statstjänst? Säkerligen. Jag tror icke, att det för verkens drift vore rådligt och lämpligt att fastställa sådana bestämmelser.

I sitt utlåtande säga reservanterna, att de moraliska förbehåll, som skulle vara knutna till behörighetslagen, också betyda, att riksdagen givit uttryck för den åsikten, att den gifta kvinnans statsanställning i många fall icke är önskvärd och icke bör främjas, vilket uttryck reservanterna citerat ur herr Lindbergs motion. Jag vill emellertid göra herrarna uppmärksamma på, att herr Lindbergs motion refererar vad som anfördes när frågan om kvinnans behörighet var uppe vid 1922 års riksdag. Men då avslogs den. Att nu till stöd för sitt yrkande anföras vad riksdagen avtog 1922, finner jag vara tämligen malplacerat. Det är 1923 års behörighetslag och icke 1922 års behandling av saken som det här gäller.

Då sedan i följet intet annat skäl framkommit än möjligen det som herr Lindberg anförde såsom sitt första, att för honom är helt enkelt det väsentliga, att en ändring i de nuvarande förhållandena kommer till stånd, så kan jag ej finna, att man bör tillmötesgå motionärernas framställningar.

Herr talman, jag ber alltså att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr förste vice talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr Lindberg: Herr talman, mina damer och herrar! Vi hava här i kammaren under åtskilliga timmar på förmiddagen diskuterat arbetslöshetsproblemet uti den del det gäller de kroppsarbetande klasserna och den del av dessa arbetare, som är sysselsatt i nödhjälpsarbete. Sällan talar man dock här i riksdagen eller på andra håll om den arbetslöshet, som råder inom andra medborgargrupper i vårt land och som säkerligen är av mycket stor omfattning. Den motion, som jag nu och för tredje gången tillåtit mig att väcka i denna fråga, tager sikte på en del utav vårt stora arbetslöshetsproblem. När jag första gången framförde motionen, betonade jag uttryckligen i motiveringen, att det var den rådande arbetslösheten, som föranlett mig att väcka motionen, och jag medgav, att det var fråga om en utomordentlig åtgärd i en utomordentlig situation. Detta har föranlett motståndarna till åtgärder i föreslagen riktning att påstå, att jag och de övriga motionärerna skulle menat, att vårt uppslag skulle beteckna en rationell lösning av arbetslöshetsproblemet, att vi skulle tillägga åtgärder i motionens syfte en utomordentlig betydelse, när det gäller att lätta arbetslösheten. Detta är visst icke fallet. Jag har uteslutande tänkt på män-

niskor, som redan äro utbildade för statstjänst, som undergått elevkurser vid post- och telegrafverken eller aspirantkurser vid statens järnvägar, dessa människor, som suttit såsom extra eller extra ordinarie befattningshavare men blivit avskedade ur statstjänsten; och slutligen har jag tänkt på lärarpersonalen, som utexaminerats från seminarierna utan att erhålla någon anställning. När utskottet pekar på, att av ett visst antal kvinnliga befattningshavare, nämligen 4,388, det endast är icke fullt 800, som äro gifta, vill jag säga, att vore dessa nära 800 befattningshavare lediga, skulle detta betyda en ofantlig lättnad av arbetslösheten just bland de kategorier, här är fråga om. Men utskottet har vidare icke tänkt på dessa nära 1,500 gifta lärarinnor, som finnas i landet. För övrigt, utskottet har icke verkställt utredning beträffande alla statens befattningshavare. Det gäller endast dem, som äro anställda inom en del av statens verk.

Man har i den allmänna diskussionen företrädesvis sysslat med sakens principiella sida, d. v. s. i vad mån åtgärder i motionens syfte kunna anses strida mot behörighetslagen, som antogs av riksdagen 1923. I denna bana har meningsutbytet kommit att röra sig, och det har nästan varit omöjligt att få det tillbaka till vad vi anse vara problemets kärna. Genom ingripande till sist av de speciella kvinnosaksorganisationerna har man kommit därhän, att man skulle anse varje åtgärd i motionernas syfte, även där de gagnade de gifta kvinnorna, vara uttryck för en strävan att underkuva kvinnan och föra henne tillbaka till slaveri och beroende av mannen. Jag skall sedan komma över till den principiella sidan av saken.

När man talar om de gifta kvinnornas statstjänst, glider diskussionen lätt över till kvinnornas förvärvsarbete överhuvud. Genom denna utvidgning av spörsmålet har man lyckats att utbreda den föreställningen, att här vore fråga att bryta mot en ordning, som så att säga vunnit hävd i svenskt samhällsliv. I verkligheten är ingenting oriktigare än detta. Gifta kvinnor på den enskilda arbetsmarknaden är en mycket gammal företeelse, och där kan man verkligen tala om hävd. Men när det gäller kvinnorna i statstjänst, så hava deras anställningsförhållanden reglerats först under det sista årtiondet.

På den enskilda arbetsmarknaden var det ju tidigare huvudsakligen arbetarkvinnor, som deltog i förvärvsarbetet. Dessa kvinnors antal har ständigt ökats. Men denna utveckling har icke betraktats såsom ett lyckligt förhållande, i varje fall icke inom den svenska arbetarklassen. Det förtjänar att påminnas om, att det mycket ofta från arbetarhåll betonats, att mannen borde hava så stor inkomst, att hustrun icke behövde träla i förvärvsarbete. När hon i många fall måst göra det, därför att mannens inkomster voro för små, har man ansett detta vara ett uttryck för det nuvarande samhällslivets orättvisa. Denna uppfattning synes nu hava ändrat sig, delvis genom medverkan av arbetarkvinnornas egna politiska organisationer, men den gamla ståndpunkten är icke dess mindre lika riktig nu som förut.

När det gäller stats- och allmänna tjänster, kan man icke tala om förhållanden, som bestått längre tid, ty först under det senaste årtiondet har, som redan påpekats, den gifta kvinnans anställning i dessa tjänster blivit reglerad, om man undantager folkskollärarinnorna. För statens kvinnliga befattningshavare gällde före 1917, att deras kvarstannande i tjänsten vid äktenskaps ingående var beroende av vederbörande överordnade myndighets särskilda godkännande. Efter 1917 och fram till 1924, då behörighetslagen trädde i kraft, gällde i flertalet av våra verk såsom villkor för gift kvinnas innehav av statstjänst, att sådant vore förenligt med tjänstens behöriga upprätthållande. Prövningen därav ankom på vederbörande verks chef. Först 1923 uppnåddes full likställighet. Härav framgår, att behörighetslagen skapat en ny ordning, om vilken man icke kan säga, att den längre tid prövats och befunnits ändamåls-

Ang.
begränsning
av gifta kvin-
nors innehav
av statstjänst
m. m.
(Forts.)

Ang.
begränsning
av gifta kvin-
nors innehav
av statstjänst
m. m.
(Forts.)

enlig. I stället är det så, att den gifta kvinnans likställande med mannen och med den ogifta kvinnan kommit att ske under uttryckligt betonde av att den gifta kvinnans utnyttjande av sin rättighet i många fall icke vore önskvärd eller borde främjas. Det var för övrigt endast under stor tvekan, såvitt tillgängliga handlingar utvisa, som de sakkunniga och statsmakterna gingo in för likställigheten. Under utredningsarbetet om behörighetslagen ägnades särskild uppmärksamhet just åt frågan om de gifta kvinnornas tjänsteinnehav. Då hördes praktiskt taget alla myndigheter, som hava kvinnor hos sig sysselsatta. Av dessa myndigheter opponerade sig mot att den gifta kvinnan skulle komma i undantagsställning endast Svea hovrätt, större akademiska konsistoriet i Uppsala, överbibliotekarien i Lund och musikaliska akademien. På den andra sidan uppträdde länsstyrelserna i Östergötlands, Jönköpings, Örebro, Södermanlands och Hallands län, riksförsäkringsanstalten, medicinalstyrelsen, telegrafstyrelsen, järnvägsstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, kammarkollegium, kammarrätten, statistiska centralbyrån, försäkringsinspektionen, direktionen för institutet och för skolan för blinda å Tomtebodas, socialstyrelsen, styrelsen för postsparbanken, vattenfallsstyrelsen, kontrollstyrelsen, skolöverstyrelsen, generalpoststyrelsen och statskontoret. Alla dessa myndigheter och institutioner krävde mer eller mindre långt gående restriktioner och undantagsbestämmelser, när det gällde de gifta kvinnornas tjänsteinnehav. Tror någon, att det var utan anledning, som man gjorde så inom dessa verk och institutioner, där man hade kvinnor bland sina befattningshavare? Behörighets-sakkunniga, d. v. s. den kommitté, som hade att utreda problemet och i vilken två kvinnor hade säte och stämma, ansågo den gifta kvinnans statsanställning i många fall icke önskvärd eller av natur att böra främjas. Men behörighets-sakkunniga gingo i alla fall in för likställigheten. Om staten skulle direkt premiera det ogifta ståndet, säga de sakkunniga, kunde detta svårligen försvaras i en tid, då äktenskapsfrekvensen och nativiteten avtager i en sådan grad, att därav framkallas allvarliga och alltjämt ökade bekymmer. Detta låter ju i våra dagar som en saga, men det är ändå icke längre tillbaka än sex år, sedan sakkunniga ansågo det olyckligt, om nativiteten här i landet skulle komma att minska. För närvarande är det i varje fall icke några allvarliga bekymmer öfver att nativiteten är för liten.

Vidare anförde de sakkunniga — och det var tydligen det avgörande för dem — att en gift kvinna som är hustru och mor sällan utan tvingande skäl söker självständigt förvärsarbete. Hindrades hon från statstjänst, menade de sakkunniga, komme hon att tvingas att uppträda i konkurrens om arbetstillfällena på den enskilda arbetsmarknaden. Vi äga ju icke någon lång tids erfarenhet av behörighetslagens verkningar, men nog kan man dock våga det påståendet, att de sakkunniga misstagit sig i sin förhoppning, att de gifta kvinnorna endast på tvingande skäl skulle kvarstanna i sin tjänst. Det hör i närvarande stund till undantagen, och det torde framdeles bliva ännu mera sällsynt, att en gift kvinna avstår från sin statstjänst, även om hon icke är i behov av den och även om icke tvingande skäl finnas för hennes kvarstannande. Enligt min mening är det bara en tidsfråga, då flertalet av de för kvinnorna avsedda statstjänsterna likaväl som flertalet lärarinnetjänster komma att vara besatta med gifta kvinnor. Man har ingen anledning att förutsätta, att dessa kvinnor skulle till mindre procenttal bli gifta än övriga kvinnor i detta land. Tvärtom torde dessa kvinnor ha alldeles särskilda utsikter att uppnå äktenskapet.

Anmärkningen av de sakkunniga att de gifta kvinnorna, som skulle tvingas att lämna statstjänsten, skulle komma att uppträda i konkurrens om arbetstillfällena på den enskilda arbetsmarknaden lider av det väsentliga felet, att man förbisett, att på den enskilda arbetsmarknaden behovssynpunkterna otvivelak-

tigt komma att göra sig gällande jämsides eller till och med tidigare än i fråga om statstjänst och allmän tjänst. Det komma fackorganisationerna här i landet att sörja för, om ingen avsevärdare lindring uppslår i arbetslöshetsförhållandena. Dessa organisationer ha för sin del redan på sina håll ingripit för tillgodoseendet av behovssynpunkterna vid arbetsanställningarna, respektive avskedandena.

Detta var de sakkunnigas ståndpunkt i frågan, och vilken var statsmakternas? Den präglades, trots herr Lauréns erinran om 1923, av mycken stor betänksamhet, när det gällde att likställa de gifta kvinnorna med de ogifta och med männen. Departementschefen Åkerman i 1922 års socialdemokratiska regering, som första gången framlade behörighetslagen, trodde sig ha funnit en förlösande formulering, med vilken han klarade av alla invändningar och besvärigheter. Han delade de sakkunnigas mening, att de gifta kvinnornas tjänsteinnehav i många fall icke borde främjas eller ens vore önskvärt. Men han trodde, att man överdrev den omfattning, i vilken gifta kvinnor komme att söka statstjänst. Hans mening var, att endast tvingande ekonomiska skäl skulle hålla den gifta kvinnan kvar i tjänst. Att han misstog sig härutinnan, kan man väl anse vara betygat av levande livets erfarenhet. Ensamt den ekonomiska nödvändigheten spelar en mindre roll, än man tror, i fråga om de gifta kvinnornas kvarstannande i tjänst. Men säkert är, att denna ekonomiska nödvändighet kommer att spela allt större roll under utvecklingens gång, ty i de familjer, där både man och hustru deltaga i förvärvsarbetet, skapar man sig en högre levnadsstandard än i de familjer, där endast den ena parten ägnar sig åt förvärvsarbete. Det är lätt att höja levnadsstandarden, men det är tämligen svårt att bringa ned den.

1923 års riksdag har visserligen icke, såsom herr Laurén påpekat, upprepat alla dessa betänkligheter, dessa reservationer. Men det vore säkerligen orätt att förutsätta, att riksdagen skulle ha ändrat uppfattning från 1922 till 1923. I varje fall har herr Laurén icke förebragt något skäl, med vilket han kunnat stödja ett sådant antagande, som enligt min mening är fullkomligt orimligt. Jag tror mig kunna utgå ifrån, att riksdagen ställde vissa moraliska förbehåll, när de gifta kvinnorna likställdes med männen och de ogifta kvinnorna. Det är således icke bara några illasinnade motionärer här i riksdagen, som mena, att det icke är bra, när de gifta kvinnorna lägga beslag på arbetstillfällena.

Jag skall så be att få säga några få ord om principfrågan och uppställer då spörsmålet: Äro de i riksdagen väckta motionerna ett uttryck för en reaktion när och odemokratisk uppfattning? Om man bedömer saken ytligt formellt, är det utan tvivel på det sättet, men det är värt att observera, att om staten erkänner likställighet mellan man och gift eller ogift kvinna i statstjänst, så garantera icke statsmakterna, att varje man och kvinna, som så önskar, skall erhålla anställning. Statsmakterna ha givetvis icke blott rätt utan också skyldighet att vid bedömandet av frågan, vilka som skola inneha statstjänst, anlägga lämplighetssynpunkter och däribland även sociala synpunkter. Om staten låter sig vägledas av en verkligt demokratisk uppfattning, så räcker det icke med att taga hänsyn endast till den formella likställigheten. En demokratisk formel, mot vilken svarar ett odemokratiskt innehåll, är icke någon verklig demokrati. Ur socialdemokratisk synpunkt måste demokratien fanna även det ekonomiska och sociala livet, innan man kan anse demokratiseringsarbetet slutfört. En arbetsfördelning efter demokratiska principer kan i tider av arbetslöshet icke bortse från behovssynpunkterna. Att, när brist på arbete råder, monopolisera väl avlönade tjänster åt man och hustru i samma familjeenhet, under det att andra familjeenheter sakna existensmöjligheter, det är ingen demokrati. En rättvis fördelning av arbetstillfällena är en god demokrati.

Men nu invänder någon, att det odemokratiska i motionerna ligger icke i vad

*Ang.
begränsning
av gifta kvin-
nors innehav
av statstjänst
m. m.
(Ports.)*

Ang.
begränsning
av gifta kvin-
nors innehav
av statstjänst
m. m.
(Forts.)

jag här anfört, utan det odemokratiska är detta, att man riktat sig mot en viss angiven kategori av medborgare med åberopande till och med av civilståndet. Skola behovssynpunkterna göra sig gällande, säger man, måste dessa få gälla i betydligt vidare mening. En man eller ogift kvinna med förmögenhet, säger man, bör naturligtvis avstå från sitt arbete eller tvingas därtill, då behov av arbetet icke föreligger. Jag ber att gentemot denna kardinalinvändning få säga, att den baseras på en fullständig missuppfattning om vad saken gäller. Den utgår från att jag och mina meningsfränder syfta till att göra vissa människor arbetslösa, för att andra skola inträda i arbete, men detta är icke meningen med motionerna. De avse att åstadkomma en rättvis fördelning av de arbets-tillfällen, varöver statsmakterna förfoga. När man verkställer denna fördelning, får man se till, att icke några nya arbetslösa uppstå i stället för dem, som beredas arbetstillfällen. Går jag till statens befattningshavare och söker bedöma, vilka som minst behöva dessa arbetstillfällen, då stannar jag vid den gifta kvinnan. Jag kan beträffande henne säga, vad hon skall göra, när hon lämnar sin tjänst, men det kan jag icke beträffande övriga kategorier av stats-tjänare.

Det har också påpekats, och det är en av de vägande anmärkningarna, att beträffande statstjänst och allmän tjänst endast förtjänst och skicklighet skola vara avgörande för anställning och befordran. Någon annan kvalifikationsgrund får icke förekomma. Jag tycker, att det är något egendomligt, när man skjuter fram detta spörsmål i detta sammanhang. Inom statstjänst och allmän tjänst fäster man visserligen ett avgörande avseende vid kvalifikationer vid anställningen, men mera sällan vid befordran. Jag känner dock för min del icke något fall, då en person avskedats från statstjänst på grund av bristande kvalifikationer. På den enskilda arbetsmarknaden är förhållandet ett helt annat, och därför kan man icke utan vidare och i alla avseenden utsträcka jämförelsen mellan statstjänst och enskild tjänst. På den enskilda arbetsmarknaden förekomma icke några garanterade livstidsanställningar. Här gör sig konkurrensen gällande åtminstone i en viss utsträckning. Finnes det en högt kvalificerad gift kvinna, så behåller arbetsgivaren henne alldeles oberoende av några principer, av någon behörighetslag, utan några som helst andra hänsyn än till de sakliga kvalifikationerna. Men ingen gift kvinna och för övrigt ingen annan heller kan på den enskilda arbetsmarknaden åberopa en likställighetsprincip för att få sitta kvar. Det är just därför att kvinnan i statstjänst och i allmän tjänst kan åberopa en lag, som detta är en fråga, med vilken man behöver sysselsätta sig i riksdagen. På den enskilda arbetsmarknaden komma förhållandena att reglera sig under utvecklingens gång och enligt min uppfattning alldeles utmärkt. Vill man gå med på att konkurrensen i fråga om statstjänst och allmän tjänst finge göra sig gällande i samma utsträckning som beträffande den enskilda tjänsten och avskaffa ordinariesystemet, skulle jag icke hava något övrigt att önska, ty då skulle alla dessa ämbetsverk, som reserverat sig mot den gifta kvinnans likställande, få möjlighet att göra de praktiska synpunkterna på problemet gällande i fråga om vilka befattningshavare som skola sitta kvar eller icke.

Nu är det så, att i den motion, som jag väckt i år, har jag icke krävt något förbud. Jag har förresten aldrig krävt något generellt förbud för gift kvinna att inneha tjänster varom här är fråga. När man har den uppfattningen, att det icke är lämpligt så nyligen efter behörighetslagens antagande att gå in för en förbudsprincip, så menar jag, att man åtminstone bör kunna undersöka, om man icke kan underlätta och befrämja den frivilliga avgången. Det är den linje, som jag följt i motionen i år. Jag kräver således icke något nytt principiellt ståndpunktstagande från riksdagens sida. Detta står i motionen, och det betonas i motiveringen. Man gör sig emellertid på sina håll fullstän-

digt blind och döv för denna väsentliga skillnad mellan denna motion och den motion, som jag först väckte här i riksdagen i denna fråga och där verkligen en principfråga drogs fram. Det talas emellertid fortfarande om förbud och endast om förbud. Såvitt jag förstår, kan saken icke gagnas av ett sådant förhållande. Så stark är nämligen opinionen mot det nuvarande systemet, att statsmakterna icke i längden kunna undgå att taga ställning till detta problem. Det går att avfärda en sådan här motion, när statistiken visar, att i de undersökta verken äro endast 18 % av kvinnorna gifta. Men när man kommer upp måhända till 60 %, blir kanske problemet allvarligare, och då kanske man också ångrar, att man här i riksdagen alldeles glömt bort de moraliska förbehållen beträffande de gifta kvinnorna, när behörighetslagen genomfördes. För alla dem som anse, att ett förbud för gifta kvinnor att inneha statstjänst icke är önskvärdt, bör det vara angeläget, att den opinion, som finnes i landet, icke samlar sig kring ett krav, som är väsentligt mera långt gående än det som framförts i årets motioner. Men därhän kan det gå, om man alltför mycket, måhända i all välmening, sysslar med förbudskravet. Då kan det hända, att behörighetslagen råkar i fara.

Jag vill sluta med att säga, att mina förväntningar med avseende på det omedelbara praktiska resultatet av motionsaktionen i riksdagen äro synnerligen blygsamma. Jag tror för egen del, att det här gäller ett område, där det är synnerligen svårt att lagstifta med utsikt till framgång, men jag vägrar att underskriva den populära meningen, att det är alldeles omöjligt. Vi ha dock här i detta utlåtande, som herr Ahl påpekat, yttranden från tio av de statens verk, som sysselsätta kvinnliga befattningshavare, och därav uttalar sig sju i den riktningen, att om bestämmelser, som underlättade den frivilliga avgången, funnes, skulle denna avgång komma att ske. Telegrafstyrelsen meddelar, att det redan finnes gifta kvinnliga befattningshavare, som uttalat önskan att avgå, om man blott ville införa sådana bestämmelser, som jag i min motion och som reservanterna här åsyfta, att man skulle komma fram till.

Jag tror, att det vore lyckligt även för den gifta kvinnan, om man ju förr dess hellre gjorde denna fråga till föremål för en utredning. Ju längre behörighetslagen tillåtes verka utan restriktioner i tillämpningen, ju svårare kommer det att bli att komma tillrätta med de intressekonflikter av allvarligaste sociala innebörd, som den nuvarande utvecklingen icke kan undgå att framkalla. Det är möjligt — jag vill icke bestrida det — att en sådan utredning skulle komma att giva vid handen, att det icke går att komma fram till några praktiska resultat, men då får man väl låta sig nöja med detta. Att däremot vägra att över huvud överväga möjligheten om lämpliga åtgärder i det syfte, de väckta motionerna avsett att främja, det är en osaklig och i längden fullständigt ohållbar ståndpunkt. När de moraliska förbehållen vid behörighetslagens antagande visat sig bli praktiskt verkningslösa, då menar jag, att det är deras plikt, som medverkat till denna lagstiftning, att undersöka, om icke dessa moraliska förbehåll kunna i någon mån göras verksamma genom att de få stödet av direktiv i författningar och reglementen.

Jag tycker, att ett sådant önskemål bör kunna tillgodoses av den svenska riksdagen, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Lundgren: Herr talman! De synpunkter som för mig varit avgörande, då jag anslutit mig till den mening, som framgår i motionerna, äro, att staten, som är den störste arbetsgivaren, har att i en tid, då arbetsbrist på nästan alla områden gör sig så kraftigt märkbar, så fördela möjligheterna till utkomst, att den må föregå andra arbetsgivare med gott exempel. Det lär ju förresten alltid ha varit litet trångt på tjänstemannabanan. Jag påminner mig, vad en skald säger med tanke på gossarna fordondags:

Ang.
begränsning
av gifta kvin-
nors innehav
av statstjänst
m. m.
(Forts.)

Ang.
begränsning
av gifta kvin-
nors innehav
av statstjänst
m. m.

(Forts.)

»De blivit män i staten, de forna gossarna,
De kivas nu om maten och slåss om titlarna.»

Så var det, när det bara var gossarna, som kämpade.

Det skall villigt erkännas, att den åtgärd, som av motionärerna föreslås och av oss reserveranter tillstyrkts, delvis utgår över den enskildes frihet till val av arbete. Men denna åtgärd anse vi kunna försvaras av den utomordentligt svåra tid i fråga om arbetsmöjligheter, som för närvarande råder. Och då av allt att döma arbetslösheten kommer att fortsätta i en oöverskådlig framtid, kan det starkt ifrågasättas, om statsmakterna kunna stå till svars med att på det område, det här är fråga om, icke vidtaga *några* åtgärder.

Då vi reserveranter yrka på en utredning, som närmast tar sikte på frågan, om icke en *frivillig* avgång för längre tidsperiod eller tills vidare ur statstjänst av gifta kvinnor kan underlättas med rätt att återinträda i tjänsten vid eventuellt änkestånd eller vid skilsmässa, och att tvångsförfarandet endast i nödfall bör tillgripas, då detta torde kunna ske inom ramen av behörighetslagen, så anser jag inga giltiga skäl förefinnas att motsätta sig en dylik utredning. Här invändes, att det betyder så litet, att antalet gifta kvinnor anställda i statstjänst är så litet, och att dessa ej skulle använda sig av denna frivilliga avgång. Utskottet utsände två frågor till besvarande. Den andra av dessa frågor lydde så: »Torde stöd finnas för antagandet, att gifta kvinnors avgång ur tjänst bleve större, om åt dem lämnades rätt att återinträda i tjänsten vid eventuellt änkestånd eller skilsmässa, givetvis före uppnådd pensionsålder?» På den frågan har ett ämbetsverk, såsom förut erinrats om — och jag skall be att ytterligare få understryka det, därför att detta är det ämbetsverk, som har de flesta gifta kvinnorna anställda i sin tjänst, nämligen 508 — svarat följande: »Ja. I ett antal fall har konstaterats en önskan hos vederbörande gifta kvinnliga befattningshavare att, med bibehållen rätt till återinträde i tjänst i händelse av ekonomiskt nödläge, erhålla befrielse under längre eller kortare tid från arbetet.» Det är dock en ej obetydlig skara, som genom ett sådant förfaringsätt kunde få sin utkomst.

Motionärerna åsyftade även de gifta lärarinnorna, låt vara att man icke kan sätta dem under rubriken statsanställda. De äro dock kommunalanställda och åtnjuta, som vi alla veta, nio tiondelar av sin lön av statsmedel. Då jag vet, att motionärerna åsyftade de gifta lärarinnorna, fastän klämman i motionen ej tillräckligt täcker detta, bör det ej hindra mig att här vidröra förhållandet inom denna stora kår, i hopp om att en blivande utredning tar sikte även på den gruppen. Jag undrar, om någon vågar påstå, att det är bra som det är, då vi ha en kår på enligt uppgift i tidningarna över 1,400 gifta lärarinnor, under det att mellan 800 och 900 lärarinnor icke hava möjlighet att få plats. Staten och landstingen offra årligen stora summor, föräldrarna likaså, vilka senare i många fall måste upplåna pengar till utbildningen och sedan, då examen är tagen, mötas av det allra svåraste, nämligen att de utbildade ej kunna få någon plats. De finnas, som under årtal förgäves sökt efter plats. Jag har i levande livet mött dem, som med sorg och harm frågat: »Kan ingenting göras i denna sak?»

Man har sagt, att en åtgärd i motionens syfte skulle verka upplösande på äktenskansbandet. Ingen skulle djupare än jag beklaga, om så skulle bli fallet. Jag kan dock ej tillägna mig den uppfattningen. Är det bandet så svagt, så kommer det säkert att brista av andra påfrestningar i livet. I tidningspressen har ju denna fråga tilldragit sig rätt stor uppmärksamhet, och olika omdömen hava avgivits. Jag vill här citera några. Stockholms Dagblad av den 3 april detta år säger bland annat så här: »Vad som med säkerhet mycket bidragit till att denna fråga så envist förelägges riksdagen, är den omfattning,

vari med lärare gifta lärarinnor behålla sina befattningar. Om utgången i riksdagen kan ej profeteras. Men så mycket är säkert, att om den tendensen blir mera utpräglad än hittills, att gifta kvinnor överlämna vården av hem och barn åt dyrbara tjänstekrafter för att skaffa sig inkomst, som icke är behöflig och nödig ur familjeförsörjningssynpunkt, så är stämningen i riksdagen sådan, att ett ingripande i någon form är troligt.» Och jag hoppas och tror på det även jag.

Jag skall be att också få citera en annan av Stockholms tidningar, nämligen Nya Dagligt Allehanda, där en kontorschef med hänsyn till denna fråga säger några enligt mitt förmenande beaktansvärda ord. Han skildrar först tillståndet i Stockholm och den nöd, som många personer av medelklassen här äro utsatta för på grund av brist på arbete. Så fortsätter han: »Under det att den ena familjen kanske har råd att bo i en modern tre- å fyra rumsvåning, har den andra icke en krona till mat. Detta är ingen överdrift. Jag vet många sådana familjer ur bägge lägren. Det är för dessa missförhållanden något måste göras. Det kan icke få fortgå så år efter år, ty en familjeförsörjare, av vilken klass han vara månde, måste först och främst givas tillfälle att kunna förtjäna så pass mycket, att han nödtorftigt kan försörja sin familj. Så länge ett samhälle är byggt på hemmet såsom grundpelare för en god medborgares danande, så länge har samhället skyldighet att först bereda mannen, den gifta mannen, arbete, även om arbetsförtjänsten endast räcker till det allra nödvändigaste för familjens uppehälle. Det är ett villkor för sunda moraliska förhållanden, som ingen torde kunna jäva, allra minst den gifta kvinnan. I sista rummet bör den gifta kvinnan, där mannen innehar anställning, få komma i åtnjutande av anställning. Ty det är dock bättre, att samtliga hem erhålla en skäligen bärning, än att tusenden familjer få leva vid svältgränsen, ty i första rummet är det väl mannen, som skall försörja hustru och barn? Skulle förhållandet ändras i motsatt riktning, då bör den gifta kvinnan rycka upp till första förslagsrummet.»

Man kan ju heller icke, såvitt jag förstår, tala om, att de gifta kvinnorna kunna bli arbetslösa. Åtminstone förefaller oss ute på rama landsbygden nägonting sådant såsom absolut omöjligt. Ty det är väl i stället på det sättet, att arbetet för dem är litet för mycket och många gånger mycket för mycket. Jag vill väl också tro, att där en gift kvinna rätt förstår sin uppgift såsom maka och moder och vårdarinna av hemmet, hon inser, att hennes plikt är att där möta barnens behov. Såväl när det tar sig uttryck i sorg som när det tar sig uttryck i glädje, behöver barnet förståelse. Jag står absolut oförstående inför den meningen, att en gift kvinna skulle sakna arbete i hemmet. Vi bruka ju skicka telegram till brudpar. Och det må tillåtas mig att läsa upp ett sådant för att låta de ärade kammarledamöterna få reda på, vad man tänker med avseende på en gift kvinnas plikter. Så här brukar det låta: »Var glad och var munter och god mot din man, och laga hans strumpor, så gott du det kan!» Det är en liten vink om plikterna för den gifta kvinnan.

Till sist, eftersom man fått det omdömet om sig, att man icke skulle ha förståelse för de ärade damerna, skall jag låta dem själva tala i denna fråga. Det finns en tidning, som heter Tidevarvet, och som ju representerar de kvinnliga intressena. Den har haft uppe även denna fråga, och det är ju helt naturligt. Och vad säger den? Jo, så här: »Av två reservanter i utskottet, en socialdemokrat och en frisinnad, har fortfarande hävdats, att gifta kvinnor, vilkas främsta plikter äro makans och moderns, böra skyddas för den psykiskt och fysiskt nedbrytande börden av ett arbete utom hemmet. Man bör därför, mena de, låta verkställa en utredning om möjligheterna till återanställning vid skilsmässa eller änkostånd. Kvinnor, som nu slita ut sig med dubbel arbets-

Ang.
begränsning
av gifta kvin-
nors innehav
av statsjänst
m. m.
(Forts.)

Ang.
begränsning
av gifta kvin-
nors innehav
av statstjänst
m. m.
(Forts.)

börda av fruktan för att familjens försörjning en gång kan komma att vila på dem, skulle genom en sådan anordning slippa att i vått och torrt hålla fast vid sin plats.» Så säger tidningen: »Så långt är allt bra.»

Med anledning av min här deklarerade uppfattning ber jag, herr förste vice talman, att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr **Mosesson**: Jag har, herr talman, ett par gånger varit betänkt att väcka en motion, som skulle gå ut på, att när två statstjänare äro i äktenskap förenade med varandra — eller jag kanske skulle säga två tjänstemän i offentlig tjänst — så skulle icke dubbel ersättning för bostad och vedbrand utgå för dem. Såsom envar, som sysslat med skolärenden i våra samhällen och har erfarenhet därav, vet, så är det ett ohyggligt irritationsmoment, som vi ständigt och jämt hava bland bönder och deras vederlikar, om en skollärare och en skollärarynna äro gifta med varandra, och det så skall utgå dubbel ersättning för bostad och vedbrand. Det går icke i huvudet på vanligt folk, att detta är rätt. Om nu de ärade motionärerna hade väckt denna motion, skulle jag hava röstat för den. Och jag skulle nästan vilja tillåta mig att vara stygg nog att säga, att ni kunna få denna idé att komma med ett annat år med villkor, att ni icke komma med den motion, som nu i något förändrad form kommit tre år å rad. Jag tänker, att denna fråga är så genomdiskuterad, och att vi allesammans hava hunnit så bestämt taga ställning till den, att det i den skepnad, den nu ter sig, icke är nödvändigt att komma med den mer än en gång under varje valperiod.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr **Magnusson** i Skövde: Herr talman! Denna fråga har väckt mycken uppmärksamhet även utanför kammaren, och det torde väl för närvarande finnas få frågor, som i så hög grad sysselsätta den allmänna uppmärksamheten som denna, och där man alltmera bestämt kräver en lösning i enlighet med de krav, som motionärerna här tillåtit sig framställa. Och utan att särskilt vilja försöka se in i framtiden tror jag mig kunna våga det påståendet, att riksdagen möjligen under några år skall kunna fördröja en utredning om åtgärder i detta avseende, men att det icke i längden skall bli möjligt för riksdagen att avvisa åtgärder i det syfte, vi här yrka på. Ty lika visst som man torde kunna förutse, att trängseln på arbetsmarknaden under en ganska lång tid framåt kommer att fortvara, icke minst på den arbetsmarknad, varom det här är fråga, lika visst är, att man kommer att sörja för att en rättvisare fördelning av arbetstillfällena måste vidtagas, än vad som för närvarande är fallet.

Då jag mottog utskottets utlåtande och genomläste detsamma, kunde jag icke undgå att göra den reflexionen, att jag sällan mottagit ett utskottsutlåtande, som varit mera på sidan om den sak, varom det var fråga, och där utskottet mera tillrättalagt frågan för att få det svar, som utskottsmaioriteten önskade, än vad som varit fallet i föreliggande utskottsutlåtande. För det första synes utskottet omöjligt kunna fatta, vad motionärerna i motionen nr 256 hava yrkat. Vi hava tillåtit oss yrka en utredning angående anställda i statstjänst och i allmänt uppdrag, som ordalagen fallit. Därav har utskottet omöjligen kunnat utläsa annat, än att vi hava begränsat oss endast till direkt, formellt statsanställda. Men om det var omöjligt för vederbörande utskott att förstå vårt möjligen något oklara men dock ganska begripliga uttryck, så voro icke motionärerna mera avlägsna, än att utskottet i det fallet kunde infordrat vår mening och fått ganska klart besked därom. Härigenom har emellertid utskottet i sin utredning lyckats få utanför motionen mycket betydande grupper av i offentlig tjänst anställda. Jag tänker särskilt på lärarpersonalen. Och det är ju just den personalen, som man i detta sammanhang kanske allra

mest för närvarande har anledning att sysselsätta sig med av känd anledning. Därigenom har utskottet fått fram en statistik, vilken, som utskottet säger, icke är så särskilt imponerande. Jag skall be att här få citera, huru utskottet tillåtit sig formulera sina förfrågningar. Man frågar bland annat: »Har efter den s. k. behörighetslagens ikraftträdande någon större tillströmning av gifta kvinnor kunnat förmärkas vid platsers tillsättande?» Utskottet frågar om någonting helt annat än motionärerna ifrågasatt. Behörighetslagen har icke varit i funktion mer än omkring två år, och under den tiden har naturligtvis icke någon större förskjutning kunnat iakttagas. Och det hava vi heller icke satt ifråga. Vi rikta oss mot ett förhållande, som förefinns och förefanns redan vid behörighetslagens ikraftträdande: huru många gifta kvinnor, som över huvud äro anställda i offentlig tjänst. Men därom frågar icke utskottet. Och så får det naturligtvis fram ett nekande svar, eller att efter den tiden har ingen vidare ökning inträtt, vilket är ganska naturligt. Ett ämbetsverk svarar, att ingen tjänst tillsatts, sedan behörighetslagen trätt i kraft, och därför har givetvis ingen ökning kunnat förmärkas.

Vidare säger utskottet, att »vissa svårigheter kunna befaras vid eventuellt beredande av plats åt änka eller fränskild kvinna, som tidigare vid giftermål avgått ur tjänst». Där är man inne på spörsmålet, att gifta kvinnor skulle kunna frånträda sina platser med rätt att sedan återinträda. Jag medger, att det kan vara svårt att lösa den frågan. Men man skall också nödgas medge, att om en kvinna är gift med en statstjänsteman och på grund av äktenskapet frånträder sin tjänst, har hon dock framför andra den fördelen, att om mannen dör och försörjningsmöjligheterna minskas, har hon änkepension, vilket flertalet andra kvinnor, som äro gifta med män i annan ställning, icke ha. I detta sammanhang vill jag nämna, att utskottet i ett tidigare utlåtande vidrört den saken, att vår framställning kunde beröra icke blott statsanställda utan även i kommunal och enskild tjänst anställd. Jag ber att få deklarerat, att det är min uppfattning, att även kommuner och andra verk måste taga under omprövning, huruvida man skall kunna hava kvar dubbelinnehav av tjänster och anställning av gifta kvinnor, eller huruvida icke även dessa böra vidtaga en lämplig ransonering av arbetstillfällena. Utskottet säger vidare, att »antalet gifta kvinnor — särskilt sådana som äro gifta med statstjänstemän — icke är så stort, som i allmänhet antages». Om jag skulle fråga utskottet: var finner utskottet uppgift om, vad vi antagit i det fallet? Motionärerna hava icke upplyst någonting därom, utskottet har heller ingen vetskap därom. Och jag kan tillägga, att jag tycker, att den statistik, utskottet fått fram, trots att den icke torde omfatta hälften av dem, som bort vara med, är rätt imponerande och visar, att det verkligen finns förhållanden, varemot åtgärder kunna behöva vidtagas.

Jag vill härefter rikta mig mot en invändning, som ofta framkommit icke minst från konservativt håll: man säger ungefär så, att om man gör inskränkingar i gift kvinnas möjligheter att innehava statstjänst så skulle detta medföra, att i många fall det bleve ett sammanboende utan ingående av äktenskap. Det är möjligt, att detta kommer att ske, ehuru väl från min uppfattning sett jag icke kan finna skillnaden så särdeles stor mellan det förhållandet att man sammanbor som gifta i ett äktenskap, som då ofta blir utan barn, eller man sammanbor som ogifta för att få inkomster från båda tjänsteinnehaven. Jag kan för min del icke finna, att skillnaden i dessa fall är så särdeles stor, jag vågar beteckna bägge fallen såsom varande i viss mån omoraliska. Man får därvid icke glömma, att genom detta dubbelinnehav av tjänster många unga människor förhindras att förverkliga sin förhoppning att kunna bilda eget hem, därför att gifta kvinnor innehava de befattningar, som män skulle kunna få och därmed försörja en familj.

*Ang.
begränsning
av gifta kvin-
nors innehav
av statstjänst
m. m.
(Forts.)*

Ang.
begränsning
av gifta kvin-
nors innehav
av statstjänst
m. m.
(Forts.)

Man skall kanske rikta mot mig den beskyllningen, att jag med vad jag nu kommer att säga i viss mån förenklar problemet, då jag säger, att lika orätt som det vore att, därest jag har en kaka bröd och två barn, jag lämnar denna kakan åt det ena barnet och det andra får vara utan, lika orätt är det att under nuvarande förhållanden tillåta en hel mängd människor att för tillgodo-seende av rena lyxbehov och lyxsträvanden innehava två statstjänster med försörjning för två familjer, därmed förmenande andra att få en draglig försörjning. Man må säga, att jag med det sagda något förenklat problemet, men det är problemet sådant det föreligger i levande livet och som vi icke i längden komma förbi. Jag tror det skulle vara lyckligt och att lösningen bleve mera smärtfri ju tidigare den genomfördes, och den komme också att medföra sådana fördelar för samhället och för många enskilda, att vi icke hava rätt att förmena dem dessa.

Jag ber därför, herr talman, oaktat jag icke anser reservationen fullt täcka det yrkande, som vi framfört i motionen, likväl på den grund att intet annat yrkande nu kan göras, att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr **Hansson** i Stockholm: Herr talman! Jag tror visserligen att det icke skulle vara någon större risk att rösta för bifall till reservationen. Jag är nämligen övertygad om att den påyrkade utredningen skulle ännu mera än vad som redan skett visa, att vad som här av motionärerna eftersträvas är omöjligt att åstadkomma genom en lagstiftning. När jag ändock kommer att rösta för utskottets avslagsyrkande beror det därpå, att jag har principiellt en helt annan uppfattning än den, som kommit till uttryck hos motionärerna och reservanterna. Jag tar nämligen likställighetsprincipen på allvar, och jag har lika litet håg för en manlig skråpolitik som för en skråpolitik inom vissa yrken och arbetsområden.

Om man överhuvud taget medger gift kvinna att uppträda på arbetsmarknaden, kan jag icke finna något skäl, varför man skulle stänga tillgången just till statstjänsterna. Visserligen anser ju herr Lindberg det överhuvud taget vara ett ont, att gift kvinna deltar i förvärsarbetet, men han menar, att på den privata arbetsmarknaden komma dock förhållandena att reglera sig själva, varför han icke behöver i sitt lagstiftarnit syssla med den sidan av saken. Vad han vill utestänga de gifta kvinnorna från är bara de bättre anställningarna. Herr Lindberg kan ju medge, att det icke är någon vidare upphöjdhet över den synpunkten.

Herr Lindberg försökte försvara sin ståndpunkt ur demokratisk synpunkt. Demokrati kan aldrig vara olikställighet. Å andra sidan ligger det naturligtvis ingenting odemokratiskt däri, att man i ett tillstånd av få arbetstillfällen, i ett ekonomiskt nödläge, i viss mån försöker fördela arbetstillfällena. Men vad en demokrat i det fallet aldrig kan eftergiva på är, att dessa arbetstillfällen bliva rättfärdigt fördelade, att fördelningen sker efter rättfärdiga principer. Då är frågan: är det en rättfärdig princip, att just den omständigheten att en kvinna har inträtt i äktenskap skall utestänga henne från vissa anställningar och tjänster? Kan icke detta i verkligheten bliva den största orättfärdighet? Man kan ju tänka sig att den gifta kvinna, som drives bort, är gift med en fattig man, kanske en arbetslös eller mindre arbetsför man, och att hon måste lämna sin tjänst för att låt oss säga en bankirdotter, som måste hava någonting att göra, skall placeras där hon förut satt. Rättfärdigheten i ett sådant system kan i varje fall icke jag upptäcka.

Nu bör emellertid uppmärksammas, att herr Lindberg bestämt avvisade, vad som möjligen kunde vara en riktig utgångspunkt, nämligen en behovsprövning.

Han förklarade att det är en fullkomlig missuppfattning av hans strävanden, om man antar, att en man eller en kvinna som har en anställning skulle behöva lämna denna därför, att denne man eller denna kvinna är förmögen och borde bereda plats åt den, som bättre behöver förtjäna pengar. Han ville icke skapa nya arbetslösa, icke ens nya förmögna arbetslösa. När jag går, säger herr Lindberg, på den linjen, att gift kvinna skall utestängas, så är det därför, att jag vet, vad hon skall göra, när hon blir arbetslös. Hon skall sköta hemmet. Även jag hyllar principen om kvinnan som hemmets vårdarinna. Även jag tror, att det är kvinnans naturliga uppgift att sörja för hemmet, och jag hoppas, att kvinnan själv skall i större utsträckning, ju bättre de ekonomiska förhållandena bliva inom samhället, inse detta. Men är då herr Lindberg så alldeles säker på, att han alltid gör rätt genom att skicka den gifta kvinnan hem från statstjänsten? Den förmögna, som göres arbetslös, gör det ingenting, men den fattiga, som göres arbetslös, kan även om hon är gift, försättas i en mycket prekär situation. Hon kan vara gift, som jag redan sagt, med en fattig man, och familjen vara för sitt uppehälle beroende av hennes inkomst.

Då kommer jag in på det andra problemet: skall man medgiva gift kvinna i statstjänst rätt att återinträda i händelse av förändrade förhållanden, såsom t. ex. vid makens frånfälle eller dylikt. Hur i all rimlighets namn skall en sådan ordning med någon konsekvens kunna genomföras? En gift kvinna i statstjänst får i regel icke statstjänsten som gift kvinna, hon får den som ogift. Under tiden växer hon till sig, blir giftasvuxen och kanske gift. I det ögonblick hon gifter sig, nota bene om det sker med assistens av präst eller borgmästare, i det ögonblick hon ingår officiellt äktenskap skulle hon avskedas från sin anställning. När detta sker, betyder det kanske icke så mycket, mannen har sin arbetsförtjänst, mannen har sin försörjningsmöjlighet. Men hon har haft den oturen att bli kär i låt oss säga en kontorist. Han arbetar inom ett område, där för närvarande arbetsförhållandena äro mycket osäkra, men när de gifta sig har han en god ställning. Det sker emellertid plötsligt en förändring, han mister sin anställning, familjens försörjning är hotad. Skall kvinnan i det ögonblick, då mannen mist sin anställning, ha rätt att återinträda i statstjänsten? Detta blir då först beroende av om det finnes någon ordinarie plats ledig. I annat fall kan hon icke begära någon ordinarie anställning; man kan ju icke avskeda någon för att hon skall återfå sin gamla plats. Men när skall hon då återinträda? När mannen varit arbetslös en månad, två, tre, fyra månader, ett halvt år, ett år, två år? Det är nämligen icke någon ovanlighet inom affärsvärlden, att arbetslösheten numera blir mycket långvarig. Hur vill man praktiskt ordna denna angelägenhet. Om man på detta svarar, att ett sådant tillfälligt nödläge, som kanske kan kallas tillfälligt, även om det sträcker sig över två år, icke skall berättiga till återinträde, så har man därmed erkänt, att man kan råka försätta denna kvinna, utan att man velat det, i största bryderi, som kan innebära, att hon bringas i ekonomisk misär. Att ett sådant förfarande skulle vara ur demokratisk och socialistisk synpunkt något förtjänstfullt förstår jag icke. Men jag förstår å andra sidan heller icke, huru man skall kunna överhuvud taget finna en form, där man reglerar saken så, att den kvinna, som avskedats från statstjänsten, därför att hon gift sig, i händelse av förändrade förhållanden återfår den försörjning hon hade tidigare. Det synes mig hart när omöjligt att finna en tillfredsställande lösning av problemet.

Herr Lindberg kan svara mig, att den kvinna, som jag i mitt exempel talat om, genom sitt utestängande från statstjänst icke utsättes för någonting hårdare än tusentals, ja, tiotusentals andra kvinnor: hon får söka sig en plats i konkurrens på den privata arbetsmarknaden, som så många andra. Men varför

Ang.
begränsning
av gifta kvin-
nors innehav
av statstjänst
m. m.
(Forts.)

Ang.
begränsning
av gifta kvin-
nors innehav
av statstjänst
m. m.
(Forts.)

skall just en gift kvinna tvingas ut i dessa förhållanden, under det att den ogifta kvinnan i statstjänst är skyddad, under det att mannen i statstjänst är skyddad? Där kommer man in på det område, där principens tillämpning slutar i orättfärdighet.

Då jag för min del icke kan vara med om ens en utredning om införande av ett orättfärdigt system, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Med herr Hansson i Stockholm förenade sig herrar *Bengtsson* i Norup, *Törnkvist* i Karlskrona, *Hagman*, *Blomquist*, *Norsell*, *Venmerström*, *Johansson* i Sollefteå, *Lagerkwist*, *Smedh* och *Röing*.

Fru Östlund: Herr förste vice talman! Då denna fråga mycket grundligt har behandlats vid de båda senaste riksdagarna och ingenting särskilt har inträffat, som givit oss kvinnor anledning att ändra den uppfattning, vi under den föregående diskussionen givit uttryck åt, och då dessutom utskottets utlåtande egentligen säger allt, som numera kan sägas i denna fråga, skall jag för min del be att få inskränka mig till att endast yrka bifall till utskottets förslag.

I detta yttrande instämde fröken *Wellin*, fru *Vessman*, fru *Ekberg* och fru *Thüring*.

Herr Hage: Herr förste vice talman! Jag har begärt ordet för att göra en liten jämförelse mellan behandlingen av denna fråga och behandlingen av en liknande fråga, som avgjordes av statsmakterna för en del år sedan.

Det var nämligen så, att efter kristiden förekom det särskilt i kommunikationsverken avskedande av personal i en utsträckning av 10- å 12,000 personer. Den gången gällde det att avskeda personer, som hade endast en försörjningsmöjlighet. Men vid det tillfället, då det gällde alla dessa 10- å 12,000 människor, av vilka en hel del voro familjeförsörjare, hörde man ytterst sällan uttryck för en sådan ömhet och en sådan omsorg, som man får höra här nu i dessa debatter.

Här är det fråga om — icke att *avskeda* — utan att eventuellt åstadkomma t. ex. *tvångspermittering* av kvinnlig statstjänare, som är gift och vars man har en försörjning, som räcker till även för hustrun. Här alltså, när det gäller personer med *två* försörjningsmöjligheter, visar man ömhet och all möjlig hänsyn. Men när det en gång gällde alla dessa små stackare i allmänhet i en lägre social ställning och i många fall med familjer att försörja, då hörde man icke alls, att det anslogs sådana toner i debatten och den allmänna diskussionen. Jag måste säga, att det verkar betryckande och pinsamt på mig, när man kan konstatera sådant.

Nu säger man visserligen på den andra sidan, att här gäller det *principer*. Man får väl då säga till alla dessa, som det här är fråga om att ge någon försörjning, att man kan icke skaffa er någon försörjning, icke någonting att äta, men *här har ni en portion principer att tugga på tills vidare*, tills ni få försörjning eller någonting att äta. Nu är det emellertid en känd sak, att människan blir ganska tom i magen, om hon endast skall tugga på principer. Jag går hellre in för att göra något, som kan åstadkomma inkomster och försörjning och föda för människor. Det tror jag är en riktigare linje, även om man i något fall måste upphäva principerna. För övrigt skulle jag vilja säga, att jag alltid betraktat socialdemokratisk politik på det sättet, att i den socialdemokratiska politiken även skulle ingå strävanden att *utjämna* inkomsterna i samhället. Så ser jag saken, och jag har ännu aldrig mött någon från socialdemokratiskt håll som sagt, att detta icke är en socialdemokratisk uppfattning, och jag

kommer att vidhålla denna uppfattning i fortsättningen också, även med risk att — som sker i det här fallet — bliva stämplad som reaktionär.

Nu vet jag mycket väl, att visst kan man konstruera upp en massa fall, som herr Per Albin Hansson gjorde, och påvisa att ett förslag av denna art kommer att verka orättvist i ett eller annat hänseende. Men det tror jag man kan säga nästan vid varje reformfråga eller lagstiftningsfråga, som vi möta här i riksdagen. Man kan alltid framföra pro et contra, fördelar och nackdelar. Men då kan man fråga sig, på vilken sida ligga fördelarna mest, och på vilken sida nackdelarna. Vinner man genom denna reform större fördelar och mindre nackdelar? Finner jag, att detta är fallet, då går jag på den sidan, där jag finner de största fördelarna ur mina utgångspunkter, även om jag är fullständigt på det klara med, att det kommer att leda till nackdelar i vissa fall. Lagstiftningsarbetet då det syftar till reformer i samhället är sådant. Det medför för vissa människor i samhället fördelar, men det måste på grund av rent nationalekonomiska lagar draga med sig samtidigt nackdelar för andra grupper i samhället. Det kommer man icke ifrån.

Jag för min del, herr förste vice talman, måste, med denna allmänna principutgångspunkt och med den uppfattning, jag har i frågan, yrka bifall till reservationen.

Herrar *Molander* och *Pettersson* i Köping instämde häruti.

Herr Västberg: Herr talman! Den energi, som huvudmotionärerna utvecklat i denna fråga, skulle jag vilja karakterisera såsom missbrukad manna-kraft. Motionärerna operera efter två skenbart olika linjer. Å ena sidan tyckes man vilja gå in för att använda ett tvångsingripande gent emot de gifta kvinnorna i statstjänst, under det man å andra sidan förespeglar kammarens ledamöter, att det gäller endast att med frivilliga åtgärder åstadkomma en förändring. Men om man närmare undersöker motivkretsen hos båda slagen av motionärer, så kan man icke komma fram till någon annan slutsats, än att de mötas i ett yrkande förr eller senare på ett tvångsingripande gent emot de gifta kvinnorna i statstjänst. Huvudmotionären, herr Lindberg, leker ju också med den tanken och understryker för övrigt i sin motion mycket starkt och i hotfull ton, att han, därest man inte skulle vinna något resultat efter den linje han anvisat, skulle rikta sig emot behörighetslagens existens, och han framhäver här i kammaren vilken fruktansvärd verklighet, som i detta avseende redan uppkommit i Tyskland. Gent emot detta vill jag säga, att om herr Lindberg går fram efter den linjen, så är hans ståndpunkt klar och konsekvent. och då kan man också taga upp en kamp utan den dimbildning, som motionären nu använder för att få kammarens ledamöter med på en så odemokratisk och så reaktionär princip som den, vilken de socialdemokratiska motionärerna här framfört. Men det är inte nog med det, som motionärerna redan framfört, utan jag är alldeles övertygad om, att bakom deras aktion, bakom den opinion, som de lyckats mobilisera för sin linje, ligger någonting ännu mera, nämligen att man riktar sig mot kvinnan som mannens konkurrent på arbetsmarknaden, inte bara inom statens verk utan ock i det enskilda förvärvslivet. Man synes vilja genomdriva, att kvinnorna, vilka genom omändring av de ekonomiska förhållandena i samhället tvingats ut på arbetsmarknaden utanför hemmet, nu genom tvångsingripande från statens sida och genom statens föredöme skola motas tillbaka inom hemmets väggar, alldeles oavsett om man inom hemmet kan åstadkomma försörjningsmöjligheter eller icke. Det är just detta, som jag för min del anser vara det verkligt reaktionära i ett lagstiftningsförsök, som motionärerna här vilja fresta riksdagen att åstadkomma.

Motionärerna utgå ifrån försörjningssynpunkten. Jag vill då framhålla, att

Ang.
begränsning
av gifta kvin-
nors innehav
av statstjänst
m. m.
(Forts.)

Ang.
begränsning
av gifta kvin-
nors innehav
av statstjänst
m. m.
(Forts.)

den synpunkten är fullkomligt främmande för statens anställningsprinciper. Staten känner endast förtjänst och skicklighet, under det att försörjnings- och behovssynpunkterna äro vägledande för statens understödsverksamhet på olika områden, för dess hela välfärdspolitik. Om staten överhuvud taget skall uppträda som arbetsgivare, och det nödgas den göra, så får den icke sammanblanda försörjnings- och anställningsprinciper på sätt som faktiskt förutsattes i herr Lindbergs motion. Nu säger herr Lindberg, att man inte kan tillämpa förtjänst och skicklighet i statens verk på den grund, att man har en fast anställningsform. Ja, det är precis den uppfattning som jag har, att med denna fasta anställningsform är det omöjligt att bedriva en smidig och rörlig anpassningspolitik; men då vill jag säga motionären, att han bör taga konsekvensen av den uppfattningen. Det riktiga blir då, att statens verk jämföras med det enskilda förvärvslivet, för att det även där skall åstadkommas större rörlighet, större anpassningsförmåga, när det är fråga om omflyttning eller omgruppering av de anställda. Detta skulle vara en konsekvent och riktig ståndpunkt; men den, som motionären nu förfäktar, kan man kalla att sticka huvudet i busken och icke vilja se saken som den gestaltar sig. Ett ingripande skulle här ske mot visst kön av visst civilstånd. Varför? Om man utgår ifrån försörjningssynpunkten, kan man lika gärna fråga sig, varför en förmögen statstjänare skall vara kvar i det allmännas tjänst, när han icke är beroende av anställningen för sin utkomst, för sin möjlighet att leva. Man kan fråga sig, varför en ogift kvinna i statens tjänst, som kan falla tillbaka på ett rikt hem, icke drager sig tillbaka från tjänsten och lämnar plats för en arbetslös, för en som verkligen vore i behov av anställning. Man skulle även i överensstämmelse härmed kunna fråga, varför en hel skara av syskon, som allesammans ha en god utkomst och vars sammanlagda inkomst representerar en högre social standard, ovillkorligen alla skola ha sina anställningar kvar, då kanske bara en del av inkomsten skulle vara tillräcklig för att de tillhoppa skulle kunna få en något så när god möjlighet att leva. Om man sålunda går in för försörjningssynpunkten är det alldeles självklart, att man icke får stanna endast vid de gifta kvinnorna utan man måste ställa frågorna över hela linjen, beträffande alla dem, som inneha en syssla, som icke är nödvändig för deras existens, för deras sociala bärgning, och rikta kampen däremot. Detsamma är också förhållandet på ett annat område, nämligen i fråga om mångsyssleriet, då det är fråga om människor, som ha en, två eller tre väl avlönade platser. Man skulle t. ex. kunna säga även om en riksdagsman, som har full lön för sin anställning och så sitt riksdagsmannarvode, att han också i viss mån har en dubbelanställning. Men man har ej ännu hört herr Lindberg draga konsekvensen härav och avstå sitt riksdagsmannaupdrag åt en stackars arbetslös valman ute i landet. Vad jag velat säga är, att den princip, som motionärerna här gå in för, icke kan tillämpas ute i levande livet, den måste bli schablonmässig och därmed också orättvis. Jag vill därtill lägga, att den redan blivit vägd och befunnen för lätt och icke framkomlig, när behörighetslagen stiftades.

Man frågar sig, vad man överhuvud taget vill vinna här. När motionärerna förespegla oss, att man skall åstadkomma så stora resultat, är det först att understryka, att de, som ha en fast anställning, icke i någon mån kunna beröras av en åtgärd nu ifrån statsmakternas sida. Vidare är påtagligt, att en del av motionärerna fullständigt missuppfattat situationen, då de tro, att deras yrkande också skall inbegripa de kommunalt anställda, bl. a. folkskollärarekåren. Men dessa äro icke på något sätt berörda av det förslag, som motionärerna gjort, även om motionärerna själva ha den uppfattningen. Sedan är det alldeles givet, att om man godtager en sådan här tvångslagstiftning, så innebär det ju en uppmaning, ett tryck på människor, att de skola förbigå de lagliga formerna i fråga om äktenskapsbildning; man lever som äkta makar utan vare sig borgerlig

eller kyrklig vigsel för att sålunda ställa sig utanför lagens tillämpning. Tänker man sedan på förslaget att gå fram på frivillighetens väg, så förstår jag icke, att motionären överhuvud taget kan hysa några förhoppningar därvidlag med den åskådning och de motiv han framfört för framläggande av denna motion. Han sade i en diskussion vid föregående års riksdag något, som han också upprepat på en massa diskussionsmöten, att en kvinna anställd i det allmännas tjänst skulle vara lika bra kapitalplacering som ett stenhus i Stockholm. Tror han då, att dessa stenhus skulle vara angelägna om att försätta sig i ett sämre läge på äktenskapsmarknaden genom att frivilligt avstå en förmån? Det är alltför naivt att beträffande människor i allmänhet hysa sådana förhoppningar.

Jag vill vidare påpeka, huru ett sådant förslag kommer att verka på ett annat område, något som motionärerna faktiskt icke velat göra klart för sig. De tala här om arbetslösheten. Jag tror, att vi allesammans inom alla lager av vårt folk ömmar för arbetslöshetens offer, och vi leta med ljus och lykta för att åstadkomma åtgärder, som begränsa detta samhällsönda. Men vad kommer resultatet att bli med den åskådning, som motionärerna faktiskt företräda? Jo, man förbjuder de gifta kvinnorna i statens tjänst att utöva sin syssla vid sidan av hemmet, och resultatet härav måste väl bli, att om de ovillkorligen äro nödgade att utträtta arbete utom hemmet, så komma de att kasta sig ut på den enskilda arbetsmarknaden. De komma att öka trycket för många grupper, som stå i ett mycket svagt konkurrensläge. Eller också komma de att avskeda sina hembiträden, och därmed skulle arbetslösheten ökas inom de grupper av vårt folk, som äro mest värlösa och sämst ställda. Jag kan icke inse, att en sådan politik kan vinna någon större anslutning åtminstone från socialdemokratiskt håll. Den fråga, som här föreligger, är i nuvarande läge i mycket stor utsträckning en de övre samhällsklassernas intressefråga, enär den berör en mycket liten grupp av medborgare, under det att ett bifall till motionen skulle äventyra, att de gifta kvinnorna i statstjäns tvingades ut i det enskilda förvärsarbetet och hotade de breda lagrens intressen — om det nu skall vara sympatiskt att mobilisera klassintressena även i denna fråga. Men för mig spelar för ögonblicket denna synpunkt en viss roll, därför att den ena parten försöker mobilisera alla de olika ömmande fall, som faktiskt finnas ute i landet för att göra opinion för sitt krav. Man kan då med visst fog vända vapnen mot motionärerna själva genom att visa upp, att detta är en över- och medelklassfråga, sådant läget för närvarande är, under det att den i ett av motionärerna önskat läge får en annan karaktär, enär förändringen skulle drabba de minst motståndskraftiga, de sämst ställda elementen i samhället.

Till slut vill jag framhålla, att det icke finnes någon proportion mellan den agitation, mellan de motiv och de argument, som motionärerna utvecklat för sin motion, och det faktiska yrkande, som de här framställa. Man gör förespeglingar, man väcker förhoppningar; men om man undersöker verkligheten, dels vilka förhållanden frågan faktiskt berör och dels också vad man skulle vinna med ett bifall till den ifrågasatta åtgärden, så kan man icke draga någon annan slutsats, än att yrkandena stå i mycket dålig överensstämmelse med den agitation, man blåst upp i frågan. Det är en stor gest i allt väsentligt, det är en onödig utredning man begär — jag skulle nästan vilja säga, att motionären, den som här varit tidigast ute, numera slåss bara för fjädern i sin hatt, i varje fall mera för sin personliga prestige än för de intressen, han trott sig vilja gagna. Jag kan nämligen icke komma till något annat resultat, än att vad man här begär är en lika kostsam som onödig utredning, som icke kan lämna något positivt resultat, till gagn för de arbetslösa som man spänt för sin vagn.

Med detta skall jag för min del be att få yrka avslag på reservationen och bifall till utskottets hemställan.

Med herr Västberg förenade sig herrar *Spångberg*, *Herou* och *Samuelsson*.

Ang.
begränsning
av gifta kvin-
nors innehav
av statstjänst
m. m.
(Forts.)

*Ang.
begränsning
av gifta kvin-
nors innehav
av statstjänst
m. m.
(Forts.)*

Herr **Magnusson** i Skövde: Herr förste vice talman! Endast ett par ord, som jag närmast vill rikta mot herr Per Albin Hanssons anförande, som ju t. o. m. belönades med instämmanden och applåder från kvinnosakshåll å läkarna och vari han yttrade, att han för sin del tar likställighetsprincipen på allvar. Om man med likställighetsprincipen förutsätter fullständigt samma möjligheter för man och kvinna att utföra samma arbete bl. a. i statens tjänst, så vill jag säga till herr Hansson, att naturen själv sörjer för, att likställighetsprincipen där icke föreligger. Då han säger, att demokratien känner icke någon annan princip än likställighet, så lär icke demokratien kunna förändra den naturens ordning, som säger en, att det finnes inte möjligheter för kvinnan, om hon skall vara kvinna, att vid alla tillfällen utföra sina sysslor och sin verksamhet åtminstone i statstjänst på samma sätt som mannen. Om man med likställighetsprinciper åter förstär något sådant, som att man tillerkänner kvinnan fullständigt samma människovärde som mannen och i så måtto fikställighet med honom, så skall jag vara den förste att hävda en sådan princip. Jag tror mig också kunna påstå, att den principen har jag i ord och gärning hävdad kanske mer än många, som eljest tala om likställighetsprincipen och skörda applåder för deklamationer därom.

Herr Hansson uppdrog sedan vissa jämförelser och sade, att för den statsanställda kvinna, som blir kär och gifter sig med en präst eller borgmästare och lämnar sin tjänst, är ingen skada skedd, medan den, som blir kär i en kontorist eller annan fattig stackare och nödgas lämna tjänsten, därigenom skulle få försvarade försörjnings- och existensmöjligheter. När han säger detta, så begränsar han sig avsiktligt till endast en liten detalj av saken, han förbigår alldeles vad motionärerna främst rikta sig emot, eller att kvinnan gift sig med en statstjänare eller en man i allmän tjänst, som under alla förhållanden bibehåller försörjningsmöjligheten för henne, och där sålunda icke det ofördelaktiga förhållande, som herr Hansson skildrade, behöver inträda.

Herr Västberg började sitt anförande med att säga, att den från motionärernas sida utvecklade energin var missbrukad mankraft. Jag vill endast svara, att det finnes så ofantligt många män med utbildning såväl för det ena som det andra området, vilka i närvarande stund ingenting högre önska än att få sysselsättning i något värv för sin mankraft och därigenom komma i tillfälle att få något innehåll och någon nytta i sitt liv och kanske tillfälle att bilda familj och försörja en kvinna. Det finnes å andra sidan också så mycket missbruk av kvinnokraft, så mycken kvinnokraft som nu förbrukas i det allmännas, i statens tjänst, och som skulle komma till bättre användning, om den överflyttades till användning i hemmet. Jag tror sålunda, att den av herr Västberg framförda parallellen icke är så särdeles hållbar.

Jag förstär ju, att man här tar intryck av en viss agitation, som gör sig mycket hörbar icke minst från visst kvinnosakshåll. Jag vågar dock till sist påstå, att det ingalunda förhåller sig så, att flertalet kvinnor ha en uppfattning, skiljaktig mot den, som företrädes av motionärerna. Jag vågar i stället lugnt påstå, att vi bakom oss ha flertalet kvinnor, även om dessa icke förstå att på samma sätt göra sig hörda, och jag vågar tillägga, att den uppfattning vi företräda säkerligen i längden är den, som bäst främjar kvinnornas verkliga intressen.

Herr **Laurén**: Herr talman! Blott några repliker! Herr Lindberg sade sig icke vilja upphäva behörighetslagen, men så vitt jag förstod talade han hela tiden mot denna lag.

Herr Lundgren nämnde, att icke mindre än 1,400 av de lärarinnor, som herr Magnusson i Skövde åsyftade, voro gifta, men han glömde en viktig sak, näm-

ligen att hela antalet är omkring 18,000, varför de gifta endast utgöra cirka 8 %.

Herr Magnusson i Skövde ansåg, att utskottet, om det icke förstått hans motion, bort förfråga sig hos honom och höra sig för om vad han menat. Klämman var dock så skriven, att vi förstodo eller trodde oss förstå yrkandet. För övrigt har man väl rätt att fordra, att riksdagsmännen skriva motionerna så, att utskotten kunna begripa dem. Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till utskottets förslag.

*Ang.
begränsning
av gifta kvin-
nors innehåll
av statstjänst
m. m.
(Forts.)*

Herr **Öhman**: Jag hade icke tänkt begära ordet, då jag förstår att man vill ha ett snart slut på denna diskussion. Emellertid ha här fällt ett par yttranden, som jag anser mig böra fästa uppmärksamheten på.

Herr Hansson i Stockholm gjorde gällande, att någon frivillig avgång från ifrågakvarande befattningar icke skulle kunna förekomma, då ett senare återinträde i tjänsten skulle vara absolut omöjligt att garantera. En sådan anordning har dock under många år tillämpats i flera av våra verk och visat sig kunna fungera utomordentligt bra. Jag tror därför, att om man ville ännu en gång göra ett försök i den vägen, detsamma i fortsättningen skulle visa sig hållbart.

Jag blir för övrigt icke alls ledsen, även om förslaget skulle falla i dag i denna kammare. Frågan kommer nämligen med säkerhet igen, ända tills den blir löst. De som ute i våra samhällen ha att praktiskt syssla med motsvarande problem på det enskilda förvärvslivets område, låta helt enkelt skriva in i anställningskontrakten, att den dag kvinnorna gifta sig måste de försvinna från sina platser. För några dagar sedan talade jag med ledaren för en av landets största konsumtionsföreningar, och han nämnde, att en sådan anordning visat sig nödvändig därför att det eljest, som han uttryckte sig, bara bleve gifta kvinnor bakom diskarna. Man må så mycket som helst från kvinnohåll och särskilt från de organiserade kvinnornas sida söka driva fram en känslöstämning mot reservanternas ståndpunkt — det kommer icke att hjälpa. Och jag skulle vilja säga till de damer, som nyss applåderade på läktaren och till dem som talat på de kvinnomöten, dit motionärerna varit inbjudna, att det förvånar mig, med vilken sakkunskap kvinnor, som icke äro gifta, inte äro husmödrar, tala om äktenskapet och om olyckan av att återföra de gifta kvinnorna till hemmen.

Jag är som sagt övertygad om att denna fråga framdeles löser sig av sig själv, och jag vill tillägga, att om det förhåller sig så som man uppgivit, att 43 % av de gifta kvinnorna i Stockholm arbeta ute i förvärvslivet, så förstår jag, varför agitationen mot oss särskilt här i huvudstaden är så utomordenligt intensiv. Men den agitationen skall mojna så småningom, när man låter kvinnorna svalna och ser på saken praktiskt utan att blanda in sådant som demokrati och behörighetslagen och kvinnornas likställighet med männen o. s. v.

Jag ber, herr förste vice talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Lindberg**: Herr talman! Ehuru tiden är långt framskriden, skall jag be att få säga ett par ord med anledning av de anföranden, som här hållits.

Jag fäste mig särskilt vid ett uttryck av herr Per Albin Hansson, att han ansåg motionerna vara ett utslag av något sorts kårintresse, någon sorts monopolism, och att han därför måste rikta sig mot desamma på samma sätt som han vore motståndare till monopolsträvanden överhuvud taget. Men finns det något verksamhetsområde i vårt land, där det förekommer en så starkt genomförd monopolism beträffande de anställda som i avseende å statstjänsterna? Och vad man än må säga om motionerna, så måste man väl medge, att de ut-

Ang.
begränsning
av gifta kvin-
nors innehav
av statstjänst
m. m.
(Forts.)

göra ett försök att bryta detta faktiska monopol, att de således äro ett led just i de strävanden, för vilka herr Per Albin Hansson i största allmänhet tycks vara intresserad.

Herr Hansson yttrade också, att han icke kunde vara med om reservationen därför att densamma skulle innebära en »orättfärdighet». Jag förstår icke, hur han kan komma till en sådan slutsats. Det är väl dock icke bara de gifta kvinnorna, som kunna kräva rättfärdighet, utan också de många tusen arbetslösa här i landet. Existerar icke någon rättfärdighet även för dem; vart skola de taga vägen? Det är *deras* talan jag nu för i andra kammaren, och *deras* krav på rättfärdighet är starkare motiverat än rättfärdighetskravet från de befattningshavare, varom här närmast är fråga.

Till sist ett enda ord till herr Västberg. Han talade om att denna fråga numera blivit för mig en »prestigefråga». Men även om så skulle vara fallet för min del, kan detsamma knappast gälla för de många tusen människor här i landet, som äro synnerligen intresserade av förevarande spörsmål. För övrigt vill jag säga, att min prestige kan väl icke vara så mycket värd, att, om det endast gällde den saken, det skulle föreligga anledning för herr Västberg att hålla ett så långt anförande här i kammaren, som han för en stund sedan gjorde. Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Hansson i Stockholm: Herr talman! Endast ett par ord. Herr Lindberg gjorde sig till speciell tolk för de arbetslösa. Jag är, det vet herr Lindberg, minst lika intresserad för de arbetslösas öde som han. Men man gör icke rättvisa åt *en* kategori genom att begå en orättvisa mot en annan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Magnusson i Skövde begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren bifaller femte tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 5.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av tvenne mellan Sverige och Danmark respektive Sverige och Norge avslutade överenskommelser angående handelsresandes behandling; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 6.

Vid nu skedd föredragning av bankoutskottets utlåtande, nr 32, i anledning av väckt motion om beredande åt vissa hos riksdagen anställda vaktmästare av arbetsanställning vid riksgäldskontoret, riksbanken, statsrevisionen eller dess kommittéer anförde:

*Ang.
beredande av
arbetsanställning
åt vissa
hos riksdagen
anställda
vaktmästare.*

Herr Höglund: Herr förste vice talman, ärade kammarledamöter! Denna fråga är icke av stort omfång och dess behandling behöver icke taga någon längre tid; jag lovar därför att fatta mig kort.

Syftet med ifrågavarande motion är, att de vaktmästare, som sakna sysselsättning och inkomst mellan riksdagarna, skulle i första hand bli påtänkta vid anställande av extra vaktmästare inom riksdagens hus. Enligt de uppgifter jag inhämtat har däremot hittills gällt, att vid anställande av extra vaktmästare hos kongresser, statsrevisorer, kyrkomöte och kommittéer av olika slag ingen hänsyn tagits därtill, huruvida den anställde innehar ordinarie anställning i statens verk eller privat anställning, från vilken han nödgas taga ledighet.

Fullmäktige i riksgäldskontoret ha nu erinrat, att till vaktmästare hos riksdagens revisorer under senare år pläгат antagas riksdagsvaktmästare. Enligt de uppgifter jag erhållit inneha emellertid av dessa alla utom en ordinarie statsanställning, och de åtnjuta ledighet från sin tjänst under en en tid av upp till nio månader om året. Samma förhållande har gällt för de vid kyrkomötet anställda vaktmästarna; alla utom två ha innehaft ordinarie statstjänst.

Vidare erinra riksgäldsfullmäktige om att de två tredjedelar av riksdagsvaktmästarna, som ej äro statsanställda, i allmänhet kunna påräkna större eller mindre arbetsförtjänst även mellan riksdagarna. Under normala förhållanden lär nog så vara fallet, men med de senare årens arbetslöshet och därav följande indragningar och inskränkningar ha arbetstillfällena såväl vid statens verk som vid privata företag icke varit nämnvärda. Det vore därför rimligt, att vid tillsättande av extra vaktmästarbefattningar de som äro hänvisade att leva på extra anställning mellan riksdagarna i första hand komme i åtanke.

Jag hade, herr förste vice talman, från början tänkt att framställa ett yrkande i denna fråga, men då herr Lindhagen, som är motionär i första kammaren, uraktlätit detta och på förslag av herr Lagerbjelke endast uttalat ett önskemål till protokollet, skall jag tillåta mig att förfara på samma sätt. Jag uttalar alltså den önskan, att statsrevisorerna, kyrkomötet samt de kommittéer och kongresser, som hållas i riksdagens hus, må, med hänsyntagande i övrigt till vederbörandes lämplighet och meriter, i förevarande avseende lämna företräde till de vid senaste riksdag anställda vaktbetjante, som äro i avsaknad av ordinarie anställning.

Herr Bäcklund: Herr talman! Jag hade icke från början ämnat taga till ordet i denna fråga, då jag antog, att föregående talare skulle berört, vad jag närmast tänkt på. Men då så icke blev fallet är det ett par saker, som jag måste beröra i detta sammanhang, närmast riksdagsvaktmästarnas sjukersättningsfråga.

Vaktmästarna i riksdagen erhålla som bekant ingen sjukersättning. I praxis bruka emellertid den sjukes kamrater uppehålla hans tjänst, så att avlöning under tiden kan utgå. Men under senare delen av riksdagstiden är det till följd av arbetets forcering icke möjligt att inskränka på antalet tjänstgörande vaktmästare, utan alla behöva vara i arbete. Då mister den sjuke sin avlöning, för denna utgår då till vikarien. Jag anser det därför vara nödvändigt, att riksdagen på något sätt ordnar denna sjukersättningsfråga; ett större antal

Ang.
beredande av
arbetsanställ-
ning åt vissa
hos riksdagen
anställda
vaktmästare.
(Forts.)

vaktmästare kunde ju också bli sjuka på en gång, så att befattningarna icke kunde på nu nämnda sätt uppehållas av de sjukas kamrater. Jag skulle vid sådant förhållande vilja vädja till kanslideputerade att taga denna fråga under övervägande och försöka lösa den på sådant sätt, att sjukersättning efter prövning i varje särskilt fall komme att utgå, när så ansåges skäligt. Jag menar nämligen, att riksdagen icke bör behandla dessa vaktmästare annorlunda än vad staten i allmänhet gör med motsvarande befattningshavare i verken.

Fullmäktige i riksgäldskontoret ha beträffande den i motionen behandlade frågan yttrat bland annat följande (jag skall icke beröra alla punkterna, då jag tycker att riksgäldfullmäktige svarat på sådant sätt, att en hel del icke alls har med motionen att göra): »Vad förhållandena inom riksgäldskontoret beträffar, hava sedan många år tillbaka flertalet av de ordinarie vaktmästarna under riksdagstiden åtnjutit ledighet för tjänstgöring inom riksdagen; och har riksgäldskontoret sålunda större behov av extra vaktmästare under riksdagstiden än mellan riksdagarna.» Jag frågar då, om man icke kunde vända på detta förhållande och bättre ordna saken på det sättet, att riksgäldskontorets ordinarie vaktmästare icke tjänstgjorde i riksdagen, under det att de icke statsanställda riksdagsvaktmästarna finge i mån av behov, när semestertiden på sommaren komme, erhålla anställning i riksgäldskontoret och andra verk. Därigenom skulle den arbetslöshet, som nu råder bland de icke statsanställda vaktmästarna, i betydlig grad kunna avhjälpas, och riksgäldskontorets och andra verks behov av vaktmästare kunna tillgodoses.

Jag har, herr talman, intet yrkande, men jag hemställer till både kanslideputerade och fullmäktige i riksgäldskontoret att försöka ordna denna fråga så, att de icke statsanställda vaktmästarna skulle kunna erhålla tjänstgöring i någorlunda stor utsträckning även mellan riksdagarna.

Häruti instämde herrar *Lovén* och *Jensen*, fru *Östlund* samt herr *Mosesson*.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 7.

Härefter föredrogs bankoutsrottets utlåtande, nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående f. d. justitierådet Karl Johan Wilhelm Sjögrens överflyttande å allmänna indragningsstaten; och biföll kammaren därvid utskottets hemställan.

§ 8.

Ang.
begravnings-
hjälp för vissa
pensionstagare
vid försvars-
väsendet.

Å föredragningslistan fanns vidare upptaget bankoutsrottets utlåtande, nr 34, i anledning av väckt motion om utbetalande av begravningshjälp för vissa pensionstagare vid försvarsväsendet.

Üti en inom andra kammaren väckt, till bankoutsrottet hänvisad motion, nr 22, hade herrar *Törnkvist* i Karlskrona och *Kloo* föreslagit, att riksdagen måtte besluta, att, då pensionstagare vid försvarsväsendet, vilken erhållit pension enligt kungörelsen den 15 januari 1926 (nr 10), avlede, begravningshjälp skulle utbetalas med belopp utgörande pension för två månader.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade likväl avgivits:

av herr *Kloo*, vilken hemställt, att riksdagen i anledning av förevarande motion måtte medgiva, att till stärbhus efter avliden förtidspensionerad an-

ställningshavare, tillhörande marinen och hänförlig till grupp II eller III i § 3 av kungörelsen den 15 januari 1926 (nr 10) angående förtidspension och avskedersättning åt vissa övertaliga civila löntagare vid armén och marinen. finge från allmänna indragningsstaten utbetalas begravningshjälp med belopp motsvarande förtidspension för två månader; samt

av herr *Östergren*, som instämt med herr *Kloo*.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr **Törnkvist** i Karlskrona: Herr talman! Jag skall be att få säga några ord beträffande den motion, som här föreligger och som bankoutskottet avstyrkt.

Enligt nuvarande bestämmelser för pensionering av löntagare vid flottan gäller, att, då pensionstagare avgår, två månaders pension skall utgå som begravningshjälp. Denna föreskrift avser icke andra än daglönare vid flottan. När 1925 års riksdag fattade beslut om införande av förtidspensioneringsinstitutet i anledning av försvarsreformen, var det meningen, att befattningshavare som tvångsavskedades skulle i pensionsavseende komma i ungefär samma ställning som de »normalt avskedade», fastän vid en tidigare ålder. Nu har jag ansett det ganska självklart, att, om riksdagen gjordes uppmärksam på att också de förtidspensionerade behöva komma i åtnjutande av ifrågavarande förmåner, riksdagen också skulle vara med om en rättelse härvidlag. Jag har t. o. m. haft på känn, att bankoutskottets ledamöter själva varit inne på samma linjer. Flottans pensionskassa har för sin del icke heller haft något att invända mot den ordning, som föreslås i motionen. Även marinförvaltningen har tillstyrkt på samma grunder och likaså arméförvaltningens civila departement. Men nu befinnes det, att en formalitet faller det hela, nämligen att de normalt pensionerade få sin pension från flottans pensionskassa, medan de förtidspensionerade få den från allmänna indragningsstaten. Detta kan, som utskottet mycket riktigt resonerar, leda till farliga konsekvenser i de många fall, då riksdagen genom särskilda beslut beviljar pension. En motionär, som kommer i ett sådant läge, står också nästan handfallen och vet icke hur han bör göra. Nu ha emellertid två ledamöter av utskottet reserverat sig och begränsat sitt yrkande till att avse de befattningshavare vid marinen, som haft och ha den förmån, som de normalt pensionerade åtnjuta. Jag skall, herr talman, med denna förklaring om hur frågan legat och ligger till inskränka mig till att yrka bifall till den av herr *Kloo* vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr **Bäcklund**: Herr talman! Det kunde vara alldeles tillräckligt i denna fråga att läsa upp vad som står på sid. 6 i bankoutskottets utlåtande nr 34, nämligen: »Utskottet vill till stöd för denna uppfattning framhålla, att spörsmålet om generella författningsbestämmelser rörande pensionering av icke-ordinarie personal för närvarande är föremål för behandling inom vederbörande departement och att förslag i sistnämnda ämne torde vara att förvänta inom en nära framtid.» Då motionären nu gjort ett yrkande frågar jag verkligen, om, när saken ligger under utredning och man kanske redan till nästa år kan förvänta att få upp frågan i hela dess vidd, det är skäl i att nu taga upp detta speciella spörsmål rörande förtidspensionerade till behandling. Jag vill samtidigt upplysa om att bankoutskottet i ett utlåtande, som i nästa vecka kommer på kammarens bord, kommer att behandla en hel del pensioneringsfrågor, som fått ett visst sammanhang med frågan om förtidspensionering. Bankoutskottet har hävdad den meningen, att de förtidspensionerade absolut skola hållas isär ifrån övriga pensionerade befattningshavare. Detta av den anledningen, att den ifrågavarande förtidspensioneringen är en alldeles särskild åtgärd, som

Ang.
begravnings-
hjälp för vissa
pensionstagare
vid försvars-
väsendet.
(Forts.)

Ang.
begravnings-
hjälp för vissa
pensionstagare
vid försvars-
väsendet.
(Forts.)

har vidtagits på grund av statsmakternas beslut i försvarsfrågan. Utskottet har ansett, att vad som gäller förtidspensionerade icke nödvändigt behöver gälla befattningshavare, som avgå med ålderspension och tvärtom. Vi anse det sålunda ingalunda alldeles säkert, att en förmån, som tillagts de ålderspensionerade också skulle tillkomma de förtidspensionerade. Jag tror, att utskottets uppfattning är riktig. Jag vet ju mycket väl, att personalen och statskontoret varit inne på den linjen, att därför att man har förtidspensionering för personer, som mistat sin anställning, skulle de särskilda förmåner, som tillerkänts de förtidspensionerade, också böra tillerkännas de ålderspensionerade. Det är icke rätt att se saken på det sättet. Om det nu för ålderspensioneringen finnes t. ex. bestämmelser om begravningshjälp, så är det icke säkert, att det behöver vara precis lika för de förtidspensionerade. Det är två skilda frågor, och dessa måste man absolut hålla isär. Jag tror, att utskottet i fortsättningen kommer att hävda den uppfattningen.

Jag ber, herr talman, att av denna anledning få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den av herr Kloo avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 9.

Ang. sänkning
av pensions-
åldern för
befattnings-
havare vid
statens järn-
vägar.

Härpå upptogs till behandling bankoutskottets utlåtande, nr 35, i anledning av väckt motion om sänkning av pensionsåldern för befattningshavare vid statens järnvägar.

I en inom andra kammaren väckt, till bankoutskottets förberedande handläggning hänvisad motion, nr 20, hade herr Höglund hemställt, att riksdagen måtte besluta skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om utredning och förslag i syfte att åstadkomma en sänkning av pensionsåldern för vid statens järnvägar anställda befattningshavare samt om framläggande för riksdagen snarast av de förslag, vartill en dylik utredning kunde giva anledning.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Häremot hade herrar *Bäcklund* och *Höglund* reserverat sig.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr Höglund: Herr förste vice talman! Endast fem minuter! I egenskap av reservant och motionär skall jag be att få motivera min ståndpunkt.

Att det är det övervägande antalet ordinarie tjänstemän vid statens järnvägar, som ansett det vara av behovet påkallat att den nuvarande pensionsåldern sänkes, framgår ju, som utskottet också anfört, i det att de större organisationerna vid såväl trafik- som maskin- och banavdelningarna så sent som 1922 gemensamt gjort framställning i berörda syfte, och som framgår av motionen får detta sin förklaring, dels i den omständigheten, att erfarenheten ådagalagt, hurusom ett stort antal befattningshavare de fyra och fem närmaste åren före pensionsålderns inträdande äro helt obrukbara till tjänst eller deras kropps- och själskrafter så nedsatta, att de icke ha förutsättningar och möjligheter att bestrida sina egna befattningar utan måste överföras till s. k. lindrig tjänstgöring, dels ock därigenom, att berörda omständighet inverkat ofördelaktigt rörande möjligheten för det stora antal entledigad personal, som före-

finnes, att åter kunna vinna anställning vid statsjärnvägarna. Det är naturligtvis också denna omständighet, som under de sista åren ytterligare aktualiserat frågan om en sänkning av pensionsåldern för statens järnvägars personal. Före 1910 års pensionslags ikraftträdande var också pensionsåldern så till vida lägre, att den som före 30-årsåldern vann ordinarie anställning berättigades avgå från tjänsten tidigare, enär pensionsålderns inträdande gjordes beroende av dels ordinarie tjänsteår, dels levnadsår eller så, att befattningshavarnas levnads- och tjänsteår sammanräknade skulle uppgå till talet 95. Den, som sålunda vid 25 levnadsår erhöll ordinarie anställning, blev med då gällande bestämmelser pensionsberättigad vid 60 levnadsår. Om det för vissa grupper av tjänstemän kan sägas icke vara av behovet påkallat med en dylik pensionsålder, måste det återigen för andra kategorier av personalen anses vara av synnerlig vikt, att pensionsåldern icke sättes högre än till 60 år. Detta har erkänts av de kommittéer, som ingående sysslat med pensionsförhållandena, och jag finner också stöd härför i det förhållande, som råder å analoga områden inom landet. Så till exempel är, vid vårt lands största enskilda järnväg, Bergslagsbanan, enligt dess pensionsstadgar § 3 mom. c. pensionsåldern för manlig delägare, vilken avgår ur tjänst efter minst 30 års delaktighet i kassan och vid avskedstagandet uppnått sådan ålder, att sammanlagda levnads- och delaktighetsår uppgå: för lokomotivförare, -eldare och -putsare till 90 och för övriga till 95, dock tillika med villkor för lokomotivförare, eldare och putsare, att han fyllt 57 år — vid statens järnvägar däremot är pensionsåldern för ovannämnda kategorier, utom för putsare, 60 år — för förrådsvakt och kontorsbiträde samt de befattningshavare, som tillsätts av järnvägsbolagets styrelse, att de fyllt 63 år — vid statsjärnvägarna är det 65 år — samt för övriga här ej omnämnda befattningshavare — d. v. s. den stora massan av trafikpersonal — att de fyllt 60 år. Tror någon, att icke de, som fastställt denna pensionsålder, ansett densamma ur företagens synpunkt riktig och rimlig? Nu vill jag också i sammanhang härmed meddela, att dessa stadgar äro uppgjorda i samförstånd med personalen, ty i motsats till vad fallet är i statens tjänst ha befattningshavarna vid detta företag förhandlingsrätt och medinflytande vid avgörande av sina livsfrågor.

Emellertid ger ju också kungl. järnvägsstyrelsen i sin till riksdagens bankoutskott den 25 februari detta år avlätna skrivelse ett indirekt erkännande åt den synpunkt, motionären hävdar — i all synnerhet när det gäller växlingspersonalen — styrelsen framhåller nämligen, att för växlingstjänsten, som kräver synnerligen stor rörlighet och påpasslighet, måste de yngre och kraftigare tjänstemännen tagas i anspråk, och att, när rekryteringen avstannar, medelåldern för de i växlingstjänsten deltagande tjänstemännen automatiskt blivit år från år högre och högre samt att på grund därav vissa svårigheter gjort sig gällande att erhålla fullt kvalificerad personal till denna tjänstegren. Denna omständighet ådagalägger sålunda, att sakliga skäl förefinnas för den av mig i motionen framförda synpunkten, varför en utredning kan anses mycket starkt sakligt motiverad.

Av kungl. järnvägsstyrelsens yttrande, vilket ju utskottsmajoriteten gjort till sitt, synes framgå, att hänsynen till statens järnvägars ekonomi är avgörande framför de sociala synpunkter, som man dock kan och bör lägga på denna fråga. I detta sammanhang kan ju erinras om, hur man i Österrike förför vid fredskrisens inbrott, då man stod inför nödvändigheten att avskeda en hel del överflödig personal. Där blevo alla funktionärer, som innehade 30 tjänsteår, oavsett tjänsteställning, tvångspensionerade med 90 % av innehavd lön, med det resultat att så gott som alla tjänstemän med 50 levnadsår erhöilo pension. Detta föranledde, att ingen av den yngre personalen behövde avske-

Ang. sänkning av pensionsåldern för befattningshavare vid statens järnvägar.
(Forts.)

Ang. sänkning
av pensions-
åldern för
befattnings-
havare vid
statens järn-
vägar.
(Forts.)

das. Men även om det gäller att avgöra frågan, huruvida det är med verkets ekonomiska intressen förenligt eller icke med en sänkning av den nuvarande pensionsåldern, kan det tvistas om, huruvida ett bibehållande av den högre pensionsåldern, med därav föranledd mindre arbetsför personal, är till någon ekonomisk fördel för verket. Den nära pensionsåldern komne befattningshavaren uppbär, som bekant, den i löneskalan fastställda högsta avlöningen under det att den yngre får åtnöjas med en vida lägre avlöning, men är på grund av sin ungdom i en helt annan vigör än den äldre.

Vidare har järnvägsstyrelsen såsom sin uppfattning framhållit, att de nuvarande pensionsbestämmelserna ge möjlighet att förtidspensionera de befattningshavare, vilka icke kunna nöjaktigt sköta sin egen befattning. Detta är riktigt, men då prövningsrätten ligger hos verkets styrelse, har det ofta blivit en subjektiv uppfattning, som gjort sig gällande, när det varit fråga om, huruvida den ena eller den andra befattningshavaren bör förtidspensioneras eller icke.

Under ovan angivna omständigheter, och då järnvägsstyrelsen medgivit, att vissa svårigheter göra sig gällande vid rekrytering av personal till viss tjänstegren, tillåter jag mig, herr förste vice talman, hemställa om bifall till den av mig i frågan väckta motionen.

I detta yttrande instämde herrar *Bäcklund* och *Eriksson* i Stockholm.

Herr **Borggren**: Herr förste vice talman! Då utskottet behandlat denna motion, har utskottet gått ut ifrån, att denna fråga var före så sent som år 1920, och utskottsmajoriteten anser också, att, om man skall göra en utredning, man icke bara kan taga kommunikationsverken, utan då bör man naturligtvis också taga en hel del andra verk, som därmed hava samband. Förhållandena äro ju dock i verkligheten icke så svåra, som t. ex. herr Höglund påstår, ty järnvägsstyrelsen har ju i sin makt att vid 60 års ålder pensionera sådana tjänsteinnehavare, som på grund av sjukdom eller av annan anledning icke kunna uppehålla sin tjänst. Jag tror, att järnvägsstyrelsen också i ganska stor utsträckning begagnar sig av denna rätt.

Jag anser emellertid, att som frågan här ligger till, det icke är nödvändigt att vidlyftigt gå in på densamma, utan jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Samuelsson**: Herr förste vice talman! Vi ha i dag nästan bara sysslat med spörsmål, vilka så att säga inverka på arbetslösheten. Vi ha under en lång tid här diskuterat frågan om gifta kvinnors användande i statstjänst. Motionärerna i sistnämnda fråga ha utgått ifrån, att deras motioner framlagts i synnerhet med tanke på den rådande arbetslösheten. Jag vill emellertid säga, att de synpunkter, som genom motionären i nu förevarande fråga framkommit, böra, om något, inverka på den nu rådande arbetslösheten, icke minst vid statsjärnvägarna. Vi ha en rätt stor arbetslöshet på skilda områden, när det gäller statsjärnvägarna, och det är klart, att ett beslut i enlighet med motionärens i motionen gjorda hemställan betydligt skulle förbättra förhållandet, när det gäller arbetslösheten på det området. Går man ut ifrån, att den nuvarande arbetslösheten är konstant, att den är fullkomligt permanent, och att man alltså kan räkna med en bestående arbetslöshet på alla områden. då bör det ju finnas en hel del skäl, som tala för att riksdagen bör vara med om just de krav, motionären här framställt. Man måste även ovillkorligen erkänna, att, när en befattningshavare kommit upp i en ålder av, låt oss säga mellan 60 och 65 år, då kan han icke vara så brukbar i sin tjänst som exempelvis en yngre arbetare. Det händer rätt ofta, vilket också järnvägsstyrelsen säger i sin skrivelse, att

man från förvaltningens sida är tvungen utrangera äldre personal och ersätta den med arbetare, som lättare kunna utföra arbetet, särskilt det hårda växlingsarbetet. Man sätter de äldre på lättare befattningar, som kanske skulle kunna skötas av mindre kvalificerade befattningshavare. Jag har alltså den uppfattningen, att om man slår in på den linje, motionären här föreslagit, blir det uteslutande till fördel för järnvägsstyrelsen och för statens järnvägar i allmänhet.

*Ang. sänkning
av pensions-
åldern för
befattnings-
havare vid
statens järn-
vägar.
(Forts.)*

Det är alltså en hel del bärande skäl, som tala för de synpunkter, motionären här framhållit. Särskilt beaktansvärt härvidlag är den fråga, vi förut här behandlat i dag, nämligen arbetslöshetsproblemet. Särskilt med hänsyn här- till ber även jag att få yrka bifall till motionen.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr förste vice talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 10.

Vidare föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 25, i anledning av väckt motion angående jordbruksfastigheters delaktighet i och bestämmanderätt över vissa gemensamma tillgångar och rättigheter; och blev utskottets i detta utlåtande gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 11.

Ordet lämnades nu på begäran till

Interpellation.

Herr **Olovson** i Västerås, som yttrade: Onsdagen den 20 april detta år återgävo flera i Stockholm utkommande tidningar ett från Tidningarnas Telegrambyrå utsänt meddelande av följande innehåll:

»Efter det skytteförbundens överstyrelse i skrivelse till statsministern anmält, att förbundet, med hänsyn till den inom regeringen och vissa delar av riksdagen rådande stämningen mot statsbidrag till skyttar under 16 år, förklarar sig icke komma att göra anspråk på hithörande del av ett eventuellt beviljat statsanslag till skytterörelsen, har majoriteten av det frisinnade partiet förklarar sig komma att vid torsdagens gemensamma omröstning votera för anslaget. Genom överstyrelsens nyssnämnda förbindelse kommer nämligen det belopp, som kan utbetalas, att till storleken sammanfalla med det som äskades i regeringspropositionen i ämnet. I realiteten kommer därmed beslutet om statsunderstöd åt skytterörelsen såväl i fråga om anslagets storlek som beträffande principerna för dess användning att sammanfalla med den ståndpunkt regeringen intagit i frågan.»

Det torde kunna antagas, att innehållet i detta meddelande varit bekant för hans excellens herr statsministern innan detsamma offentliggjordes i pressen och att hans excellens herr statsministern alltså givit skytteförbundens överstyrelse i meddelandet omnämnda skrivelse den tolkning, som densamma givits i berörda meddelande till pressen. Det torde vidare kunna antagas, att en del av riksdagens ledamöter vid den gemensamma voteringen om anslaget till den frivilliga skytterörelsen torsdagen den 21 april kände sig övertygade om att av ett anslag på 500,000 kronor endast 470,000 kronor skulle komma att uttagas för ifrågavarande ändamål. Meddelandet till pressen innehöll ju en klart uttalad försäkran om att endast här nämnda mindre belopp skulle komma att uttagas.

Interpellation.
(Forts.)

I tidningen Aftonbladet meddelades emellertid redan på eftermiddagen torsdagen den 21 april, att skytteförbundens överstyrelse *icke* förklarar sig avstå från någon del av det anslag, som riksdagen kunde komma att bevilja åt den frivilliga skytterörelsen.

För många av riksdagens ledamöter torde det vara av betydelse att få för sig klarlagt vad som förekommit mellan hans excellens herr statsministern och skytteförbundens överstyrelse. Det måste betraktas som en anmärkningsvärd åtgärd, att hans excellens herr statsministern under tiden mellan ärendets första behandling i kamrarna och den gemensamma voteringen förhandlar med en privat sammanslutning rörande förfarandet med ett av riksdagen vid tidpunkten för behandlingen icke beviljat anslag. Vad sedermera förekommit har endast förstärkt den undran, som hans excellens herr statsministerns hållning i denna sak väckt.

Då skytteförbundens överstyrelsens skrivelse i saken ställts till hans excellens herr statsministern, torde hans excellens vara främst skickad att lämna besked rörande tolkningen av berörda skrivelse.

I anledning av vad jag sålunda anført, anhåller jag om kammarens tillstånd att till hans excellens herr statsministern få framställa följande frågor:

1. Har hans excellens herr statsministern från skytteförbundens överstyrelse i skrivelse eller på annat sätt mottagit bestämd försäkran därom, att av beviljat anslag till den frivilliga skytterörelsen endast skulle komma att uttagas 470,000 kronor?

2. För den händelse skytteförbundens överstyrelse skulle komma att göra anspråk på hela det beviljade beloppet, finner hans excellens herr statsministern det då vara möjligt att vägra utlämna någon del av det belopp, som riksdagen anvisat?

Ifrågavarande anhållan bifölls.

Svar å
interpellation.

Härefter anförde:

Hans excellens herr statsministern **Ekman**: Herr talman! Jag tillåter mig att omedelbart besvara den framställda interpellationen, då ju för ett besvarande icke erfordras från min sida någon särskild undersökning eller något närmare övervägande.

Jag kan i korthet säga det, att emellan mig och skytteförbundens överstyrelse har icke förekommit annan förhandling, än att jag dagen efter — jag tror det var så, men jag tors ej bestämt säga om det var en eller två dagar — det riksdagens beslut vid ärendets första behandling fattats, erhöll ett besök av ordföranden i skytteförbundens verkställande utskott, vilken till mig uttalade sin beklämning över, om det då fattade preliminära beslutet i kamrarna skulle resultera i att skytteanslaget skulle komma att bortfalla. Jag förklarade för honom då endast, att det vore omöjligt för mig att säga, huru därmed skulle komma att bli fallet, under det jag däremot uttalade den förvisningen, att därest regeringspropositionen antagits i endera kammaren, sedermera säkerligen i den gemensamma voteringen riksdagens beslut komme att utfalla i överensstämmelse därmed.

Detta var det resonemang som ägde rum mellan oss. Sedermera skedde ingen som helst förhandling, förrän jag från skytteförbundens överstyrelse mottog en skrivelse av det innehåll, som angives i Aftonbladets artikel i ämnet. Vad den skrivelsen innehöll, framgår ju av detta referat; jag har icke, det vill jag säga, jämfört referatet ordagrant med skrivelsen, men jag har ingen anledning antaga annat, än att referatet fullt täcker skrivelsens innehåll; jag förmodar att tidningen i fråga fått konceptet till skrivelsen från skytteförbundens

överstyrelse. Jag vill också säga att beträffande den utgivna s. k. kommuniken, d. v. s. meddelandet genom tidningarnas telegrambyrå om hur ärendet låg till åtar jag mig personligen ansvaret för dess utsändande och formulering. Det var ett meddelande, som jag ansåg vara skäl att lämna, då man ju på många håll i den allmänna diskussionen dagarna före omröstningen hade sport, huru det frisinnade partiet skulle komma att ställa sig och på vilka motiv voteringen skulle komma att försiggå vid den gemensamma omröstningen.

Vad beträffar den första av interpellantens framställda frågor — jag skall be att få låna interpellationen, så att jag får se de formulerade frågorna —: »Har hans excellens statsministern från skytteförbundens överstyrelse i skrivelse eller på annat sätt mottagit bestämd försäkran därom, att av beviljat anslag till den frivilliga skytterörelsen endast skulle komma att uttagas 470,000 kr.?» så vill jag därpå svara, att mellan mig och skytteförbundens överstyrelse, och jag antar också mellan varje annan regeringsmedlem och skytteförbundens överstyrelse, har i denna sak icke växlats ett enda ord utöver vad som står i skrivelsen i fråga. Men då den reservation, som beslöts av första kammaren, till hela sin motivering gick därpå ut, att skillnaden mellan regeringspropositionens 470,000 kronor och i högerreservationen förordade 500,000 kronor skulle användas till ungdomsskyttet, d. v. s. till skyttar mellan 12 och 15 år, och då reservationen var så avfattad, att det måste anses att i riksdagens beslut sedermera ingick att, därest beloppet i fråga skulle utgå med 500,000 kronor, riksdagen därmed avsåg att sagda skillnadsbelopp skulle användas till det ändamålet, och då vidare skytteförbundens överstyrelses skrivelse innehöll att man avstod från att påfordra något belopp för det ändamålet, så måste jag utgå ifrån och på det sättet tolka skrivelsen, att man från styrelsens sida icke komme att påkalla något anslag för detta ändamål d. v. s. för ungdomsskyttet. Vid det förhållandet stod det för mig klart att när riksdagen uttryckligen, på sätt som i nu förevarande fall skett, i motiveringen angav, vad en viss del av ett beviljat anslag skulle användas till, så följde därav, att då det ändamålet bortfölle, anslaget icke kunde eller borde utgå med högre belopp än det till andra ändamål på skytteområdet avsedda beloppet, 470,000 kronor.

Vidare frågar interpellanten i andra hand: »För den händelse skytteförbundens överstyrelse skulle komma att göra anspråk på hela det beviljade beloppet, finner hans excellens herr statsministern det då vara möjligt att vägra utlämna någon del av det belopp, som riksdagen anvisat?» Nej, skulle skytteförbundens överstyrelse i den slutligt formulerade planen för användningen upptaga, i strid med den tidigare till mig personligen ingivna skrivelsen, dessa 30,000 kronor för ungdomsskyttet i fråga, så anser jag, att regeringen icke bör vägra utbetalning av hela beloppet. Men då inträffar ju en situation, som jag betraktar som fullständigt otänkbar, nämligen att medlemmar av samma styrelse skulle först i skrivelse förklara, att deras avsikt var att icke använda medel av statsanslaget för visst angivet ändamål, men att de sedermera i strid med detta uttalande skulle begära att få till samma ändamål använda det just i samma skrivelse avsedda beloppet.

Därmed tror jag mig ha besvarat interpellantens frågor och fullständigt redogjort för vad som i detta ämne kan vara från min sida att anföra.

Herr Olovson i Västerås: Herr talman! Jag ber att till hans excellens herr statsministern få uttala ett särskilt tack därför att interpellationen besvarats omedelbart. Jag tror att vi alla vinna tid med att handla på det sättet.

Jag vill emellertid konstatera i anledning av svaret, att den första frågan besvarats jakande. Statsministern anser sig ha mottagit ett sådant meddelande

Svar å
interpellation.
(Forts.)

från skytteförbundens överstyrelse, att han därutav kunde draga den bestämda slutsatsen eller kände sig övertygad om att av ett beviljat anslag på 500,000 kronor endast 470,000 kronor skulle uttagas. Det är sålunda gott och väl, att vi fått den bekräftelsen inför kammaren.

Men svaret på den andra frågan blev ju det, att för den händelse skytteförbundens överstyrelse kräver att få ut hela beloppet, 500,000 kronor, så kan regeringen icke vägra att lämna ut det. Därutav finner man ju, hur pass mycket den där försäkran var värd, som lämnades några timmar före den gemensamma voteringen: den var strängt taget ingenting värd, för den händelse skytteförbundens överstyrelse vill begagna sig av sin rätt att taga ut vad riksdagen har beviljat.

Jag vill för min del ingalunda driva den meningen, att en regering skall kunna vägra att lämna ut ett anslag, som riksdagen har beviljat. Ty har det en gång beviljats 500,000 kronor, så bör det vara regeringens sak att lämna ut beloppet. Men jag kan icke neka till att det förefaller egendomligt, om vi skola börja praktisera sådana metoder, att kammarens ledamöter här komma samman för att fatta ett beslut om ett anslag, som det icke kan ändras på — antingen skall det beviljas helt eller icke alls — och så skall man fatta beslut att lämna ett högre anslag, medan alla skola vara besjälade av den känslan, att detta kommer man i alla fall icke att taga ut. Börjar man gå till väga på detta sätt, tror jag man kommer in på galna vägar fullständigt, och jag anser det icke vara fullkomligt riktigt eller alldeles honnett handlat gentemot riksdagen att på det sättet kasta ut denna försäkran, när man icke har starkare garantier för att det stannar vid de 470,000 kronorna.

Nu kan det sägas att 30,000 kronor icke spela så stor roll, och jag vill här icke alls fästa mig särskilt vid summan, ty enligt mitt förmenande är varje summa i detta fall för hög, utan det är mot sättet man har anledning att göra anmärkning. Jag tror för min del, att om kammarens ledamöter vid tiden för den gemensamma voteringen hade haft reda på det man vet i dag, att den där försäkran egentligen ingenting annat är än ett ord, visserligen från överstyrelsen, men som faktiskt till ingenting förpliktar, så är det möjligt att utgången blivit en annan — därom vet jag ju ingenting med visshet och kanske ingen annan heller. Men i varje fall förefaller det, som om man hade all anledning att ställa sig ytterst betänksam inför tillvägagångssättet att omedelbart före voteringen skicka ut ett meddelande, som faktiskt är avsett att tolkas som en bindande garanti, och efteråt i varje fall erkänna, att för den händelse vederbörande vilja taga ut hela beloppet, så kan man icke neka till att betala ut det.

Jag kan sålunda för min del, samtidigt som jag är tacksam för svaret, inte känna mig tillfredsställd med det, därför att det icke kan lämna ett sådant besked om vad som har förekommit mellan statsministern och skytteförbundens överstyrelse, att man därutav kan säga, att vad som har förekommit har varit tillfredsställande. Det har fastmer varit otillfredsställande, ty svaret är otillfredsställande i så måtto, att det icke kan lämna samma tvärsäkra förklaring i dag som den, vilken gavs timmarna före den gemensamma voteringen.

Hans excellens herr statsministern **Ekman**: Jag ber att få erinra interpellanten därom, att i det utsända regeringsmeddelandet byggdes hela den där intagna ståndpunkten på det avgivna uttalandet från skytteförbundens överstyrelse. Det var med anledning av att ett sådant uttalande inkommit som meddelandet gjordes. Någon ändring från överstyrelsens sida i det här åsyftade avseendet har heller icke hittills på något sätt blivit till mig ifrån skytteförbundens överstyrelse tillkännagiven, och jag förutsätter alltså att dess uttalande kommer att tillämpas och alltså att bestå.

Herr Hansson i Stockholm: Herr talman, mina herrar! Vi ha i behandlingen av denna fråga ett ganska lustigt exempel på hur den nuvarande regeringen segrar i sina nederlag. Regeringen har ingått med en proposition till riksdagen, där den, i motsats till vad som har varit fallet bl. a. föregående år, har från skytteanslaget eliminerat vissa belopp, tillsammans 30,000 kronor, som tidigare använts för utbildningen av yngre skyttar. Inom andra kammaren har man, i likhet med vad som skett tidigare år, icke ansett att något statsanslag borde beviljas till den frivilliga skytterörelsen och alltså avslagit regeringspropositionen. I första kammaren har det förhållandet inträffat, att den reservation, som påyrkade att den gamla ordningen fortfarande skulle gälla, d. v. s. att beloppet skulle utgå med 500,000 kronor och därutav 30,000 kronor till yngre skyttar, segrat.

Regeringen har alltså lidit nederlag i båda kamrarna, men den segrar ändå. Den segrar genom en kommuniké! När man icke hunnit ordna saken i riksdagen, så uppträder man hotfullt. Man låter förstå, att om man inte får som man vill, så kan det hända att det blir en straffexpedition mot skytterörelsen från de frisinnades sida, bestående däri, att när man icke får ge 470,000 kronor, så ger man ingenting alls. Detta framkallar skrivelsen från skytteförbundets överstyrelse och denna uttolkas sedan i en kommuniké från det frisinnade partiet, för vilken hans excellens herr statsministern har tagit det fulla ansvaret — formuleringen röjde ju redan från början författaren. Denna kommuniké publiceras omedelbart före den gemensamma voteringen. Våra bestämmelser rörande behandlingen av frågor i riksdagen stadga ju, att i samband med den gemensamma voteringen får ingen diskussion förekomma i riksdagen. Nu har man funnit ett medel från det frisinnade partiets och regeringens sida att på annat sätt öva påtryckning på de gemensamma voteringarna. Detta sker i form av en högtidlig kommuniké, som publiceras och som lägges till motivering för de frisinnades röstning. Och man är så inne i den situationen, att man skall segra på ett förslag, som icke längre existerar, att Svenska Morgonbladet samma dag som kommunikén publiceras använder rubriken: »Riksdagen beviljar det lägre skytteanslaget?» När voteringen ägt rum, uppstår en ny diskussion i pressen, och här inkommer ett moment, som förefaller mig tillhöra det allvarligaste i denna sak. Man säger att hans excellens statsministern och det frisinnade partiet ha misstolkat innebörden av skytteförbundets skrivelse. Skytteförbundet har i sin skrivelse aldrig sagt, att det avstår från de 30,000 kronorna. Man har sagt, att man avstår från att använda någon del av det beviljade anslaget för utbildningen av yngre skyttar. Hans excellens herr statsministern behagar tolka detta, som att man avstår från de 30,000 kronorna. Tidningar som stå skytteledningen nära förklara, att det är en misstolkning. Då kommer nästa kommuniké i form av en intervju i regeringsorganet med regeringens chef, där man hävdar sin uppfattning av skrivelsen och där han hotar överstyrelsen, därest denna skulle våga att ha en annan uppfattning om vad som skrivits. (Statsministern gör en nekande åtbörd.)

Ers excellens, jag har på grund av den skyndsamhet varmed interpellationen besvarats inte något material till hands, icke heller Svenska Morgonbladet, utan jag måste referera ur minnet. I intervjun förklarar herr statsministern — och han var inne på samma sak i sitt anförande här — att om skytteledningen gör anspråk på att få de 30,000 kronorna, så måste man konstatera, att man hädanefter icke kan sätta någon tilltro till vad denna överledning säger. Och jag läser naturligtvis vidare på grund av den hotfulla tonen, att om icke överstyrelsen håller sig i schack, så kommer det flera riksdagar, och det frisinnade partiet är tydligen icke säkrare i sin uppfattning om skytteanslaget, än att då kan man bestraffa skytteledningen för att den vågar ha sin egen mening om innebörden av skrivelsen, en mening som många flera än skytteledningen ha och

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Svar å
interpellation.
(Forts.)

till vilken bl. a. även jag ansluter mig. Jag får säga, att det förefaller mig vara något ganska oerhört att på detta sätt regeringens chef genom sitt organ i pressen uppträder hotfullt för att tvinga skytteförbundets överledning att avgiva ett sådant förslag som behagar regeringen. Jag hoppas, att de metoderna icke i fortsättningen skola tillämpas.

Om jag sedan går över till den konstitutionella sidan av saken, så måste jag för min del ansluta mig till den uppfattningen, att *formellt* kan regeringen anse sig ha rätt att disponera anslaget på ett annat sätt än vad högerreservanterna inom statsutskottet avsett. Formellt ligger saken till på det sättet, att det är beviljat 500,000 kronor till understöd åt den frivilliga skytterörelsen. Genom kamrarnas olika beslut saknas motivering för beslutet. Om vi se på den gemensamma voteringspropositionens formulering, så finnes det där ingenting om vad någondera kammaren i sin motivering har sagt, och det kan alltså formellt drivas den uppfattningen, att riksdagen har utan motivering beviljat 500,000 kronor till skytterörelsen. Jag tror sålunda inte att det kunde framställas någon konstitutionell anmärkning mot regeringen, om den utanordnade dessa 500,000 kronor på det sätt som man har antytt i skytteförbundets överstyrelse närstående tidningar, nämligen att de 30,000 kronorna, i stället för att användas till utbildning av yngre skyttar, användes till förbättringsarbeten vid skjutbanor. *Reellt* sett ligger saken naturligtvis annorlunda till; reellt sett skulle det naturligtvis bli ett synnerligen egendomligt förhållande, om ett anslag på 30,000 kronor, som har gått igenom efter strider i riksdagen på en motivering i ena kammaren, vilken motivering hänvisar till att anslaget skall användas för ett visst ändamål, om ett sådant anslag, säger jag, användes för ett annat ändamål.

Hans excellens statsministern ställer sig på den ståndpunkten, att regeringen bör, *om det påfordras*, anse sig bunden av riksdagsbeslutet och utanordna den halva miljonen. Vad innebär denna förklaring? Jo, den innebär praktiskt taget, att riksdagen är luft. Vad som skall ske göres beroende av vad en privat sammanslutning utanför riksdagen kan komma att hemställa hos regeringen. Jag måste säga, att jag är ganska överraskad.

Hur går det nu till, när det här beloppet skall utanordnas? Riksdagen har beviljat anslaget, och regeringen mottar riksdagens skrivelse, där riksdagen meddelar, att för understöd åt den frivilliga skytterörelsen har man ställt till förfogande ett belopp av en halv miljon kronor. *Regeringen infordrar* från skytteledningen — jag vet inte om det sker genom arméförvaltningen, men det spelar ingen roll om det sker direkt eller indirekt, jag minnes icke riktigt den lilla detaljen — *regeringen infordrar* förslag till användning av det av riksdagen beviljade beloppet. Nu är jag mycket nyfiken på, hur herr försvarsministern skall göra, om han skall begära av skytteledningen förslag till fördelning av en halv miljon eller förslag till fördelning av 470,000 kronor. Om han begär förslag till fördelning av en halv miljon, så befinner sig skytteledningen i den egendomliga situation, som uppkommit därigenom, att hans excellens statsministern har sagt: Akta er för att föreslå att hela detta belopp användes! Skytteledningen kommer alltså i den situationen, att regeringen begär att få ett förslag till användning av en halv miljon, men skytteledningen tors icke föreslå användningen av mer än 470,000 kronor. — Saken har sin allvarliga sida, men jag måste medge, att de muntrande sidorna äro de flesta. — Om nu skytteledningen underordnar sig och icke föreslår användandet av mer än de 470,000 kronorna, så är regeringen frälst, menar man, ty eftersom det icke begärts mer än detta belopp, så behöver man icke heller utanordna mer. Jag är icke så alldeles säker på den saken. *Det är icke skytteförbundets överstyrelse, som beslutar här, utan Kungl. Maj:t, och det är Kungl. Maj:t som skall avgöra, hur det beviljade beloppet skall användas.* Kungl. Maj:t kan

Svar å
interpellation.
(Forts.)

ändra skytteledningens förslag och kan föreskriva ett annat sätt för anslagets disposition. *Regeringen kan icke lösa sig från sitt ansvar för fördelningen av detta belopp genom att flytta över ansvaret på skytteförbundets överstyrelse.*

Jag har också tänkt litet på hur det skall gå i fortsättningen, om regeringens nya metoder skola praktiseras. Man kan ju tänka sig, att det i stället för skytteförbundets överstyrelse vore fråga om en myndighet. Låt oss antaga att artilleridepartementet i arméförvaltningen hos regeringen äskat anslag till exempelvis tio kanoner. Regeringen säger: vi vilja icke begära anslag till mer än fem kanoner. I första kammaren väcks en motion, där man hemställer om anslag till tio kanoner, men andra kammaren tycker, att man icke alls behöver köpa flera kanoner, och avslår det hela. Första kammaren beviljar anslaget till de tio kanonerna, och så blir det gemensam votering. Då utfärdar frissinnade partiet en kommuniké, som säger, att om artilleridepartementet vill ha tio kanoner, så får det inga alls. Inför detta hot betygar artilleridepartementet regeringen sina underdåniga känslor och så segrar första kammarens mening i den gemensamma voteringen. Man har fått anslag till tio kanoner, men det tillkommer artilleridepartementet att bemästra sin lust efter kanoner och artilleridepartementet får inskränka sig till en begäran att få pengar till bara fem kanoner! Nå, man kan ju spara det överskjutande beloppet till ett annat år, och till sist får man kanske de tio kanonerna. Huvudsaken var ju i alla fall att regeringen segrade! Jag motser nu en rad av intressanta anslagsfrågor i riksdagen, där riksdagen icke egentligen vet, vad den beslutar, ty den har en sådan förträfflig regering, att då den lider nederlag i riksdagen, så segrar den genom skytteförbundets överstyrelse eller genom en myndighet eller genom en kommuniké!

Hans excellens herr statsministern **Ekman**: Det är länge sedan jag i riksdagen hörde en så intensiv ansträngning att förvränga, som nu den siste ärade talaren gjorde sig skyldig till.

Han började med att säga, att jag i det uttalande, som intervjuvis förekommit i Svenska Morgonbladet, hade hotat överstyrelsen, därför att denna hade haft en annan uppfattning om *sin egen skrivelses innehåll* än vad jag själv hade. Jag har nu inte tidningen i fråga här, men jag hoppas att den snarast kan anskaffas. — Sedan jag nu fått den, och jag tackar därför, vill jag säga, att det av denna tidningsintervju framgår, att det förekommer intet som helst hot i detta mitt uttalande. utan endast ett konstaterande av, att om överstyrelsen senare kommer att begära ett anslag just till ungdomsskyttet i strid mot innebörden i överstyrelsens här berörda skrivelse, som lämnats till mig, så kunde man i fortsättningen icke tro på överstyrelsens meddelanden. Det var detta som yttrades, men det framställes nu av herr Hansson här så, som om jag skulle hotat överstyrelsen, därest den vågat ha en annan uppfattning om innebörden i sin skrivelse än vad jag givit uttryck åt. Jag betecknar ett sådant sätt att framställa saken såsom klar förvrängning.

Vidare yttrade herr Per Albin Hansson, att genom det förlopp, som denna fråga har fått, skulle, när det gällde att slutligen avgöra den här frågan, riksdagens beslut komma att bli behandlade som luft. Jag tillåter mig beteckna även detta påstående såsom fullständigt oriktigt. Det förhåller sig tvärtom så, att jag uttryckligen förklarat, att riksdagens faktiska ståndpunkt och anvisningar i denna fråga komma att av regeringen fullt ut respekteras. Är det så, att överstyrelsen, från vilken ett officiellt yttrande rörande de beviljade medlens användning kommer att begäras, därvid framlägger ett förslag att 500,000 kronor skola utanordnas, därav 30,000 kronor till ungdomsskytte, så finner jag att regeringen icke kan motsätta sig detta, därför att den gemensamma voteringen innebar ett godkännande av en reservation, som upptog

Svar å
interpellation.
(Forts.)

470,000 kronor till skytterörelsen i övrigt och 30,000 kronor till ungdomsskytte. Framlägges ett så beskaffat förslag till användning av de 500,000 kronorna, upprepar jag vad jag förut sagt, att då kan eller bör regeringen efter mitt förmenande icke vägra att utbetala detta belopp. Det uttalandet innebär ingenting annat än klar respekt för riksdagens ståndpunkt.

Är det däremot så, att överstyrelsen begär, att de 500,000 kronorna skola erhållas, och detta ehuru ingen del därav är avsedd till ungdomsskytte, således ett förslag till utanordning i klar strid mot vad herr Hansson själv konstaterade vara vad riksdagen i realiteten menat, då anser jag, att de 30,000 kronorna icke skola utgå. Ty då kommer det ändamål, som riksdagen enligt den gemensamma omröstningen ville tillgodose med dessa 30,000 kronor, icke att bli tillgodosett. Således sker jämväl i detta fall ett klart hänsynstagande till riksdagens vilja. Vare sig således det ena eller andra av de båda alternativen kommer att tillitas, anknyter sig regeringens ståndpunkt tillfullo till vad riksdagen i dessa båda hänseenden menat.

Gentemot detta har anförts en annan uppfattning, nämligen att man vid användningen av anslag till dylika ändamål kan bortse ifrån vad riksdagen sagt i motiveringen, därför att det icke står något därom i klämman. Jag ber att få hemställa till kammaren, vart man skulle komma, om riksdagsanslag skulle få användas av en regering fullständigt hänsynslöst i strid mot vad riksdagen anført i motiveringen till anslagsbeslutet. Finnes det någon i kammaren, som verkligen skulle vilja på allvar förorda ett sådant förfarande, som att en regering, trots att riksdagen sagt att ett anslag bör användas på det ena eller andra sättet, äger tillåta, att anslaget fullt ut användes till andra ändamål än det eller de, som i motiveringen angivits? Jag vågar säga, att ett sådant förfaringssätt skulle vara att verkligen negligera riksdagen, det skulle vara att söka åstadkomma något annat än riksdagen menat. Det vore att göra »luft» av riksdagens beslut. Så ligger denna saken faktiskt till.

Jag kan väl förstå, att herr Per Albin Hansson i denna fråga icke intresserat sig för att taga hänsyn till några principer. När det i första kammaren gällde att tillgodose ett krav, som jag vågar utgå från att även herr Hansson betraktar som riktigt, nämligen att barn i åldern 12—15 år icke skola vara med vid skjutbanorna, ansåg han det icke vara skäl att ens genom ett ja-svar stödja den principen. Han gillade tvärtom, att man från hans partis sida teg, då man borde välja mellan det förslag, som uteslöt dessa ungdomar, och ett annat, som icke innehöll dylik begränsning.

Det förefaller mig, som om det finnes anledning framhålla, att vad som åtgjorts från regeringens sida i detta avseende, har varit ett försök att upprätthålla de principer, regeringen gått in för, på samma gång som regeringen velat strikt iakttaga riksdagens vid frågans behandling framställda önskemål. Herr Per Albin Hansson och andra ha däremot försökt att försvåra upprätthållandet av de principiella synpunkterna på spörsmålet och förefalla nu synnerligen vredgade, om ett dylikt principiellt upprätthållande likväl kan ske med iakttagande samtidigt av riksdagens önskemål.

Herr **Hedin**: Herr förste vice talman, mina herrar! Interpellanten yttrade bland annat, att den handling, som överstyrelsen lämnat till hans excellens statsministern, till intet förpliktade. Orden föllo ungefär så. Häremot ber jag att få nedlägga en bestämd protest, ty jag vet, att denna skrivelse är godkänd av så gott som samtliga ledamöter av skytteförbundens överstyrelse, och jag tror mig kunna försäkra, att i styrelsen sitta personer, som stå för sitt ord, även om det icke skulle vara fullt juridiskt bindande.

Handlingen innebär bland annat ett klart uttalande att överstyrelsen icke för sin del kommer att begära något som helst belopp att understödja de yngre

skyttarnas övningar med, detta på grund av de uttalanden, som gjorts inom riksdagen mot att dessa grupper inom skytterörelsen skulle komma i åtnjutande av statsanslag.

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Jag ber emellertid här till få lägga det meddelandet, att den handling, som avlämnades, tillkom på initiativ av en högt aktad ledamot av riksdagen. I den första formulering, som diskuterades, var det tydligt utsagt, att vi icke skulle begära mer än 470,000 kronor och alltså avstå från de 30,000 kronorna. Från överstyrelsens sida ansågs emellertid att man icke kunde gå in på ett sådant uttalande utan var skyldig att mottaga hela det belopp, som riksdagen ville ställa till förfogande. Handlingen omformulerades därför i en riktning, som vi för vår del trodde icke skulle kunna missförstås, så mycket mera som jag, då jag personligen hade äran att avlämna handlingen, även muntligen framlade dessa skäl. Vi trodde att våra synpunkter framförts till hans excellens statsministern, men finna nu av hans uttalanden, att detta icke skett, utan att herr statsministern förstätt skrivelsen på annat sätt. Med anledning av den situation, som sålunda inträtt, varigenom en del riksdagsmän kanske röstat under antagande, att beloppet skulle bliva endast 470,000 kronor, vill jag försäkra, att skytteförbundets överstyrelse givetvis kommer att taga hänsyn till den upplysning, som sålunda lämnats. Det är ju beklagligt, om ett missförstånd skett så omedelbart före en omröstning, att rättelse dessförinnan icke hunnit meddelas, men jag vill bestämt tillbakavisa det antagandet, att hos skytteförbundens överstyrelse förelegat någon annan tanke än att få ut hela beloppet. Den principen skulle dock följas, att de yngre skyttarna icke få del av anslaget. Från överstyrelsens sida beklagas på det livligaste den tidningspolemik, som förts och som endast är ägnad att försvåra anslag till skytterörelsen. Vi vilja stå fria från all dylik polemik, och se gärna att vi få så stora anslag som möjligt, men då förhållandena därtill föranleda, vill skytterörelsen likväl ställa sig riksdagens majoritet till all efterrättelse, även om dess åsikt icke kommit till klart uttryck i riksdagens beslut.

Herr **Hansson** i Stockholm: Herr talman! Det blir tydligen bättre och bättre dag för dag. Nu få vi också veta, att skytteledningens skrivelse till statsministern icke var ett initiativ utav skytteledningen utan av en aktad ledamot av riksdagen. Det är alltså en s. k. framlockad skrivelse. Jag tillät mig i en tidningsartikel förmoda, att den deputation, som var uppe hos statsministern från skytteledningen, var väntad. Jag har fått bekräftelse på detta genom herr Hedins yttrande här i dag.

Jag skall icke gå in på en diskussion med hans excellens statsministern om de rysliga motiv, som kunna förestäva mitt uppträdande. Vill hans excellens statsministern fatta det som finter, kan jag ju icke göra något åt den saken. Som ledamot av riksdagen förbehåller jag mig emellertid rätt till yttranden om regeringens handlingar. Jag skall icke uppehålla diskussionen länge, men jag måste säga, att efter statsministerns förklaring senast är hans sak nästan ännu omöjligare än förut.

Hans excellens statsministern tager sig en ganska upprörd ton över att jag skulle förmoda, att regeringen icke vill respektera riksdagens beslut. Man måste emellertid få en rätt underlig uppfattning om huru regeringen känner sina förpliktelser, när hans excellens statsministern säger, att om *skytteledningen begär hela beloppet*, så skall det utanordnas även till de yngre skyttarna, *då* skall riksdagens beslut respekteras, men om skytteledningen däremot icke begär det, vore regeringen löst från att effektuera riksdagens beslut beträffande de 30,000 kronorna. Om regeringen haft den uppfattningen, att motiveringen bortfallit kunde jag förstå om den ansåg sig hava en viss frihet vid expedieringen av riksdagsbeslutet. Men när statsministern uttryckligen förkla-

Svar å
interpellation.
(Forts.)

rar, att han känner sig bunden av den motivering, som åtföljde högerreservationen, då förstår jag icke, hur den omständigheten, huruvida skytteledningen begär 30,000 kronor eller icke, kan ha något att göra med regeringens skyldighet att respektera riksdagens beslut.

Herr **Olovson** i Västerås: Herr förste vice talman! Jag har endast ett par ord att säga i anledning av vad som förekommit. Jag kan icke neka mig nöjet att konstatera det förhållandet, att regeringen i sin proposition begärt 470,000 kronor under förmenande att de 30,000 kronorna till skyttar under 16 år, varom förut varit fråga, icke borde utgå. Genom de manipulationer, som förekommit, har man kommit in i den situationen, såsom statsministern här meddelade, att de där 30,000 kronorna nu kunna utgå endast under förutsättning att de användas till de där unga skyttarna, som intet skulle ha. Det är resultatet av det hela. Herr Hedin protesterade mot talet om att skytteförbundens överstyrelses skrivelse till intet skulle förpliktiga. Ja, det får förlätas, att man säger på det sättet, när man ser, huru skrivelsen uppfattas och missuppfattas. Här har ju en representant för överstyrelsen inför kammaren meddelat, att hans excellens statsministern missuppfattat skrivelsen och utfärdat en kommuniké med stöd av denna missuppfattning. Herr statsministern förklarade, som sant och riktigt var, att om överstyrelsen icke skulle stå vid sitt ord, kunde man icke tro på den. Jag vill sluta med att säga, att skall det i fortsättningen komma lika löst grundade regeringskommunikéer, då kan man icke tro på regeringen heller.

Hans excellens herr statsministern **Ekman**: Jag har icke anledning att göra några ytterligare erinringar till herr Olovsons yttrande än den, att jag noggrant påvisat, att kommunikén byggde på en viss i kommunikén uttryckligen angiven förutsättning, och att denna förutsättning, såvitt jag kan förstå, ännu icke på något sätt blivit rubbad. Vid sådant förhållande finnes det ingen anledning från herr Olovsons sida att tala om att det »utgivits en kommuniké, till vilken man icke har anledning att sätta tilltro». Jag vill för övrigt i fråga om hans resonemang rörande under vilka förutsättningar de 30,000 kronorna skulle utgå, endast hänvisa till den reservation, som i detta fall segrade. Reservationen — som i detta fall ersätter utskottets yrkande — inledes på följande sätt: »Utskottet, som ansluter sig till de av motionärerna sålunda anförda synpunkterna etc.» Dessa motionärers hela utveckling av ämnet gick ut på, att beloppet borde höjas till 500,000 kronor för att det *eljest uteslutna ungdomsskyttet skulle kunna tillgodoses*.

§ 12.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen nämligen:

från statsutskottet:

nr 121, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående skyldighet för personal vid försvarsväsendet att i vissa fall underkasta sig förflyttning till annat truppförband;

nr 122, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för förre furiren Karl Erik Viktor Pettersson från viss betalningsskyldighet;

nr 123, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående nybyggnad för fysikalisk-kemiska laboratoriet vid universitetet i Uppsala; och

nr 124, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställningar angående anslag till folkskoleseminarierna; samt

från jordbruksutskottet:

nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för riksskogstaxeringens fortsättande och för bearbetning av material från riksskogstaxeringen;

nr 128, i anledning av väckta motioner om utvidgad rätt till stamboksföring av svin;

nr 129, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse av kronan tillhörande jordägarandelar i gruvor;

nr 130, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal rörande överlåtelse till Ronneby stad av viss kronan tillhörig fastighet i nämnda stad;

nr 131, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av kronans andel i soldattorpet för roten nr 4 vid Bodens kompani av Norrbottens regemente m. m.;

nr 132, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av ett område tillhörande Bohusläns regementes övningsfält vid Uddevalla;

nr 133, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av ett kronan tillhörigt område i Bondkyrko socken av Uppsala län;

nr 134, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa statens järnvägar tillhöriga markområden;

nr 135, i anledning av väckt motion angående prissättningen å tjarved inom de sex nordligaste länens kronoparker;

nr 136, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av en kronan tillhörig fastighet i Umeå; och

nr 137, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avstående i vissa fall av mark från kronoegendomar eller upplåtande av nyttjanderätt eller servitutsrätt till sådan mark.

§ 13.

Föredrogs ett från första kammaren överlämnat protokollsutdrag, nr 445, innefattande delgivning av nämnda kammares beslut över dess andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 1, i anledning av väckt motion angående ändrade bestämmelser rörande ersättning till besiktningsmän vid under offentlig kontroll ställda slakterier; och beslöt andra kammaren hänvisa detta ärende till sitt andra tillfälliga utskott.

§ 14.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden:

nr 70, i anledning av Kungl. Maj:t under fem särskilda punkter av fjärde huvudtiteln gjorda framställningar; och

nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa byggnadsarbeten m. m. vid flottans varv; samt

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 18 § 1 mom. i förordningen den 15 december 1914 (nr 436) angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket m. m., ävensom i ämnet väckta motioner; och

nr 40, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i den vid förordningen den 9 juni 1911 (nr 80) med tulltaxa för inkommande varor fogade tulltaxa, i vad angår delar till automobiler, ävensom i samma

ämne väckta motioner, dels ock väckta motioner om höjning av tullen å automobiler.

§ 15.

Justerades protokollsutdrag.

§ 16.

Ledighet från riksdagsgörömlen beviljades:

herr <i>Engberg</i>	under 4 dagar fr. o. m. denna dag,
» <i>Johanson</i> i Hallagården	» 2 » » » » och
» <i>Lundkvist</i>	» 4 » » den 26 april.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 6.15 e. m.

In fidem
Per Cronvall.